

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ

maharṣi vēdavyāsapraṇītaṃ śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ *tṛtīyaḥ skandhaḥ* ॥

This document has been prepared by
Sunder Kidāmbi
with the blessings of
śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan
His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

viṣayasūcī

1	<i>prathamō'dhyāyaḥ</i>	3
2	<i>dvitīyō'dhyāyaḥ</i>	11
3	<i>tr̥tīyō'dhyāyaḥ</i>	16
4	<i>caturthō'dhyāyaḥ</i>	20
5	<i>pañcamō'dhyāyaḥ</i>	26
6	<i>ṣaṣṭhō'dhyāyaḥ</i>	34
7	<i>saptamō'dhyāyaḥ</i>	39
8	<i>aṣṭamō'dhyāyaḥ</i>	44
9	<i>navamō'dhyāyaḥ</i>	50
10	<i>daśamō'dhyāyaḥ</i>	57
11	<i>ēkādaśō'dhyāyaḥ</i>	61
12	<i>dvādaśō'dhyāyaḥ</i>	66
13	<i>trayōdaśō'dhyāyaḥ</i>	72
14	<i>caturdaśō'dhyāyaḥ</i>	80
15	<i>pañcadaśō'dhyāyaḥ</i>	87
16	<i>ṣōḍaśō'dhyāyaḥ</i>	95
17	<i>saptadaśō'dhyāyaḥ</i>	101
18	<i>aṣṭādaśō'dhyāyaḥ</i>	105
19	<i>ēkōnaviṃśō'dhyāyaḥ</i>	110

20	<i>viṃśō'dhyāyaḥ</i>	115
21	<i>ēkaviṃśō'dhyāyaḥ</i>	121
22	<i>dvāviṃśō'dhyāyaḥ</i>	128
23	<i>trayōviṃśō'dhyāyaḥ</i>	133
24	<i>caturviṃśō'dhyāyaḥ</i>	140
25	<i>pañcaviṃśō'dhyāyaḥ</i>	146
26	<i>ṣaḍviṃśō'dhyāyaḥ</i>	152
27	<i>saptaviṃśō'dhyāyaḥ</i>	160
28	<i>aṣṭāviṃśō'dhyāyaḥ</i>	164
29	<i>ēkōnatriviṃśō'dhyāyaḥ</i>	170
30	<i>triviṃśō'dhyāyaḥ</i>	175
31	<i>ēkatriviṃśō'dhyāyaḥ</i>	179
32	<i>dvātriviṃśō'dhyāyaḥ</i>	185
33	<i>trayastriviṃśō'dhyāyaḥ</i>	190

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē prathamō'dhyāyaḥ ॥

śrīśuka uvāca

ēvamētatpurā prṣṭō maitrēyō bhagavān kila ।

kṣattrā vanam praviṣṭēna tyaktvā svagrhamṛddhimat ॥ 1 ॥

1

yadvā ayam mantrakṛdvō bhagavānakhilēśvaraḥ ।

pauravēndragṛham hitvā pravivēśātmasātkṛtam ॥ 2 ॥

2

rājōvāca

kutra kṣatturbhagavatā maitrēyēṇāsa saṅgamaḥ ।

kadā vā saha saṁvāda ētadvarṇaya naḥ prabhō ॥ 3 ॥

3

na hyalpārthodayastasya vidurasyāmalātmanaḥ ।

tasmin varīyasi praśnaḥ sādhu vādōpabṛṁhitah ॥ 4 ॥

4

sūta uvāca

sa ēvamṛṣivaryō'yaṁ prṣṭō rājñā parīkṣitā ।

pratyāha taṁ subahuvitprītātmā śrūyatāmiti ॥ 5 ॥

5

śrīśuka uvāca

yadā tu rājā svasutānasādhūn

puṣṇannadharmēṇa vinaṣṭadṛṣṭiḥ ।

bhrāturyaviṣṭhasya sutān vibandhūn

pravēśya lākṣābhavanē dadāha || 6 ||

6

yadā sabhāyāṃ kurudēvadēvyāḥ

kēśābhimarśaṃ sutakarma garhyam |

na vārayāmāsa nṛpaḥ snuṣāyāḥ

svāsrairharantyāḥ kucakuṅkumāni || 7 ||

7

dyūtē tvadharmēṇa jitasya sādhoḥ

satyāvalambasya vanāgatasya |

na yācatō'dātsamayēna dāyaṃ

tamō juṣaṇō yadajātaśatrōḥ || 8 ||

8

yadā ca pārthaprahitaḥ sabhāyāṃ

jagadgururyāni jagāda kṛṣṇaḥ |

na tāni puṃsāmamṛtāyanāni

rājōru mēnē kṣatapuṇyalēśaḥ || 9 ||

9

yadōpahūtō bhavanam praviṣṭō

mantrāya prṣṭaḥ kila pūrvajēna |

athāha tanmantradṛśāṃ varīyān

yanmantriṇō vaidurikaṃ vadanti || 10 ||

10

ajātaśatrōḥ pratiyaccha dāyaṃ

titikṣatō durviśahaṃ tavāgaḥ |

sahānujō yatra vṛkōdarāhiḥ

śvasan ruṣā yattvamalaṃ bibhēṣi || 11 ||

11

pārthāṃstu dēvō bhagavānmukundō

grhītavān sa kṣitidēvadēvaḥ |

āstē svapuryāṃ yadudēvadēvō
vinirjitāśēṣanṛdēvadēvaḥ || 12 || 12

sa ēṣa dōṣaḥ puruṣadvidāstē
gṛhān praviṣṭō yamapatyamatyā |
puṣṇāsi kṛṣṇādvimukhō gataśrī -
styajāśvaśaivam kulakauśalāya || 13 || 13

ityūcivāṃstatra suyōdhanēna
pravṛddhakōpasphuritādharēṇa |
asatkṛtaḥ satsprhaṇīyaśīlaḥ
kṣattā sakarṇānujasaubalēna || 14 || 14

ka ēnamatrōpajuhāva jihmaṃ
dāsyāḥ sutam yadbalinaiva puṣṭaḥ |
tasmin pratīpaḥ parakṛtya āstē
nirvāsyatāmāśu purācchvasānaḥ || 15 || 15

sa itthamatyulbaṇakarṇabāṇai -
rbhrātuḥ purō marmasu tāḍitō'pi |
svayaṃ dhanurdvāri nidhāya māyāṃ
gatavyathō'yāduru mānayānaḥ || 16 || 16

sa nirgataḥ kauravapuṇyalabdhō
gajāhvayāttīrthapadaḥ padāni |
anvākramatpuṇyacikīrṣayōrvyāṃ
svadhiṣṭhitō yāni sahasramūrtiḥ || 17 || 17

purēṣu puṇyōpavanādrikuñjē -
ṣvapaṇkatōyēṣu saritsaraḥsu |

anantaliṅgaiḥ samalaṅkṛtēṣu

cacāra tīrthāyatanēṣvananyaḥ || 18 ||

18

gāṃ paryaṭanmēdhyaviviktavṛttiḥ

sadā'plutō'dhaḥśayanō'vadhūtaḥ |

alakṣitaḥ svairavadhūtavēṣō

vratāni cērē haritōṣaṇāni || 19 ||

19

itthaṃ vrajan bhāratamēva varṣaṃ

kālēna yāvadgatavān prabhāsam |

tāvacchaśāsa kṣitimēkacakrā -

mēkātapatrāmajitēna pārthaḥ || 20 ||

20

tatrātha śuśrāva suhr̥dvinaṣṭim

vanam yathā vēṇujavahnisaṃśrayam |

saṃspardhayā dagdhamathānuśōcan

sarasvatim̐ pratyagiyāya tūṣṇim̐ || 21 ||

21

tasyāṃ tritasyōśanasō manōśca

pr̥thōrathāgnērasitasya vāyōḥ |

tīrthaṃ sudāsasya gavāṃ guhasya

yacchrāddhadēvasya sa āsiṣēvē || 22 ||

22

anyāni cēha dvijadēvadēvaiḥ

kṛtāni nānāyatanāni viṣṇōḥ |

pratyaṅgamukhyāṅkitamandirāṇi

yaddarśanātkṛṣṇamanusmaranti || 23 ||

23

tatastvativraja surāṣṭramṛddhaṃ

sauvīramatsyān kurujāṅgalāṃśca |

kālēna tāvadyamunāmupētya

tatrōddhavaṃ bhāgavataṃ dadarśa || 24 ||

24

sa vāsudēvānucaraṃ praśāntaṃ

bṛhaspatēḥ prāk tanayaṃ pratītam |

āliṅgya gāḍhaṃ praṇayēna bhadraṃ

svānāmapṛcchadbhagavatprajānām || 25 ||

25

kaccitpurāṇau puruṣau svanābhya -

pādmānuvṛttyēha kilāvatīrṇau |

āsāta urvyāḥ kuśalaṃ vidhāya

kṛtakṣaṇau kuśalaṃ śūragēhē || 26 ||

26

kaccitkurūṇāṃ paramaḥ suhṛnnō

bhāmaḥ sa āstē sukhamāṅga śauriḥ |

yō vai svasṛṇāṃ pītrvaddadāti

varān vadānyō varatarpaṇēna || 27 ||

27

kaccidvarūthādhīpatiryadūnāṃ

pradyumna āstē sukhamāṅga vīraḥ |

yaṃ rukmiṇī bhagavatō'bhilēbhē

ārādhyā viprān smaramādisargē || 28 ||

28

kaccitsukhaṃ sātvatavṛṣṇibhōja -

dāśārhaḥkāṇāmadhipaḥ sa āstē |

yamabhyāṣiṅcacchatapatranētrō

nṛpāsanāśāṃ parihṛtya dūrāt || 29 ||

29

kacciddharēḥ saumya sutaḥ sadṛkṣa

āstē'graṇī rathināṃ sādhu sāmbaḥ |

asūta yaṃ jāmbavatī vratāḍhyā

dēvaṃ guhaṃ yō'mbikayā dhṛtō'grē || 30 ||

30

kṣēmaṃ sa kaccidyuyudhāna āstē

yaḥ phālgunāllabdhadhanūrahasyaḥ |

lēbhē'ñjasādhōkṣajasēvayaiva

gatiṃ tadīyāṃ yatibhirdurāpām || 31 ||

31

kaccid budhaḥ svastyanamīva āstē

śvaphalkaputrō bhagavatprapannaḥ |

yaḥ kṛṣṇapādāṅkitamārgapāṃsu -

śvacēṣṭata prēmavibhinnadhairyaḥ || 32 ||

32

kaccicchivaṃ dēvakabhōjaputryā

viṣṇuprajāyā iva dēvamātuḥ |

yā vai svagarbhēṇa dadhāra dēvaṃ

trayī yathā yajñavitānamartham || 33 ||

33

apisvidāstē bhagavān sukhaṃ vō

yaḥ sātvatāṃ kāmādughō'niruddhaḥ |

yamāmananti sma ha śabdayōniṃ

manōmayāṃ sattvaturīyatattvam || 34 ||

34

apisvidanyē ca nijātmadaiva -

mananyavṛttyā samanuvratā yē |

hṛdīkasatyātmajacārudēṣṇa -

gadādayaḥ svasti caranti saumya || 35 ||

35

api svadōrbhyāṃ vijayācyutābhyāṃ

dharmēṇa dharmāḥ paripāti sētum |

dur्यōdhanō'tapyata yatsabhāyāṃ
sāmrājyalakṣmyā vijayānuvṛtṭyā || 36 || 36

kiṃ vā kṛtāghēṣvaghamaṭyamarṣī
bhīmō'hivaddīrghatamaṃ vyamuñcat |
yasyāṅghripātaṃ raṇabhūrṇa sēhē
mārgaṃ gadāyāscaratō vicitram || 37 || 37

kaccidyaśōdhā rathayūthapānāṃ
gāṇḍīvadhanvōparatārīrāstē |
alakṣitō yaccharakūṭagūdhō
māyākirātō giriśastutōṣa || 38 || 38

yamāvutasvittanayau prthāyāḥ
pārthairvṛtau pakṣmabhirakṣiṇīva |
rēmāta uddāya mṛdhē svarikthaṃ
parātsuparṇāviva vajrivaktrāt || 39 || 39

ahō prthāpi dhriyatē'rbhakārthē
rājarṣivaryēṇa vināpi tēna |
yastvēkavīrō'dhirathō vijigyē
dhanurdvitīyaḥ kakubhaścataśraḥ || 40 || 40

saumyānuśōcē tamadhaḥpatantaṃ
bhrātrē parētāya vidudruhē yaḥ |
niryāpitō yēna suhṛtsvapuryā
ahaṃ svaputrān samanuvratēna || 41 || 41

sō'haṃ harērmartyaviḍambanēna
dṛśō nṛṇāṃ cālayatō vidhātuh |

nānyōpalakṣyaḥ padavīm prasādā -

ccarāmi paśyan gatavismayō'tra || 42 ||

42

nūnaṃ nṛpāṇāṃ trimadōtpathānāṃ

mahīm muhuścālayatām camūbhiḥ |

vadhātprapannārtijihīrṣayēśō -

'pyupaikṣatāghaṃ bhagavān kurūṇām || 43 ||

43

ajasya janmōtpathanāśanāya

karmāṇyakarturgrahaṇāya puṃsām |

nanvanyathā kō'rhati dēhayōgaṃ

parō guṇānāmuta karmatantram || 44 ||

44

tasya prapannākhilalōkapānā -

mavasthitānāmanuśāsanē svē |

arthāya jātasya yaduṣvajasya

vārtāṃ sakhē kīrtaya tīrthakīrtēḥ || 45 ||

45

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ

tṛtīyaskandhē vidurōddhavaśaṃvādē prathamō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē dvitīyō'dhyāyaḥ ॥

śrīśuka uvāca

iti bhāgavataḥ prṣṭaḥ kṣattrā vārtāṃ priyāśrayām |
prativaktum na cōtsēha autkaṇṭhyātsmāritēśvaraḥ || 1 || 46

yaḥ pañcahāyanō mātrā prātarāśāya yācitaḥ |
tannaicchadracayan yasya saparyāṃ bālalīlayā || 2 || 47

sa kathaṃ sēvayā tasya kālēna jarasaṃ gataḥ |
prṣṭō vārtāṃ pratibrūyādbhartuḥ pādāvanusmaran || 3 || 48

sa muhūrtamabhūttūṣṇīm kṛṣṇāṅghrisudhayā bhṛśam |
tīvrēṇa bhaktiyōgēna nimagnaḥ sādhu nirvṛtaḥ || 4 || 49

pulakōdbhinnasarvāṅgō muñcanmīladdṛśā śucaḥ |
pūrṇārthō lakṣitastēna snēhaprasarasamplutaḥ || 5 || 50

śanakairbhagavallōkānnṛlōkaṃ punarāgataḥ |
vimṛjya nētrē viduraṃ pratyāhōddhava utsmayan || 6 || 51

uddhava uvāca

kṛṣṇadyumaṇinimlōcē gīrṇēṣvajagarēṇa ha |
kiṃ nu naḥ kuśalaṃ brūyāṃ gataśrīṣu grhēṣvahaṃ || 7 || 52

<i>durbhagō bata lōkō'yaṃ yadavō nitarāmapī </i> <i>yē saṃvasantō na vidurharim mīnā ivōḍupam 8 </i>	53
<i>iṅgitajñāḥ purupraudhā ēkārāmāśca sātvatāḥ </i> <i>sātvatāmṛṣabhaṃ sarvē bhūtāvāsamamaṃsata 9 </i>	54
<i>dēvasya māyayā sprṣṭā yē cānyadasadāśritāḥ </i> <i>bhrāmyatē dhīrna tadvākyairātmanyuptātmanō harau 10 </i>	55
<i>pradarśyātaptatapasānavitrptadrśāṃ nṛṇām </i> <i>ādāyāntaradhādyastu svabimbaṃ lōkalōcanam 11 </i>	56
<i>yanmartyalīlaupayikaṃ svayōga -</i> <i>māyābalaṃ darśayatā grhītam </i> <i>vismāpanaṃ svasya ca saubhagarddhēḥ</i> <i>paraṃ padaṃ bhūṣaṇabhūṣaṇāṅgam 12 </i>	57
<i>yaddharmasūnōrbata rājasūyē</i> <i>nirīkṣya drkṣvastyayanaṃ trilōkaḥ </i> <i>kārtsnyēna cādyēha gataṃ vidhātu -</i> <i>ravāksṛtau kauśalamityamanyata 13 </i>	58
<i>yasyānurāgaplutaḥsarāsa -</i> <i>līlāvalōkapratilabdhamānāḥ </i> <i>vrajastryō dṛgbhiranupravṛtta -</i> <i>dhiyō'vatasthuh kila kṛtyaśēṣāḥ 14 </i>	59
<i>svaśāntarūpēṣvitaraiḥ svarūpai -</i> <i>rabhyardyamānēṣvanukampitātmā </i>	

parāvarēśō mahadaṃśayuktō

hyajō'pi jātō bhagavān yathāgniḥ || 15 ||

60

māṃ khēdayatyētadajasya janma -

viḍambanam yadvasudēvagēhē |

vrajē ca vāsō'ribhayādiva svayaṃ

purād vyavātsīdyadanantavīryaḥ || 16 ||

61

dunōti cētaḥ smaratō mamaitad

yadāha pādāvabhivandya pitrōḥ |

tātāmba kaṃsāduruśaṅkitānām

prasīdatam nō'kṛtaniṣkṛtīnām || 17 ||

62

kō vā amuṣyāṅghrisarōjarēṇum

vismartumīśīta pumān vijighran |

yō viṣphuradbhrūviṭapēna bhūmē -

rbhāram kṛtāntēna tiraścakāra || 18 ||

63

drṣṭā bhavadbhirnanu rājasūyē

caidyasya kṛṣṇam dviṣatō'pi siddhiḥ |

yāṃ yōginaḥ saṃsprhayanti samyag

yōgēna kastadvirahaṃ sahēta || 19 ||

64

tathaiva cānyē naralōkavīrā

ya āhavē kṛṣṇamukhāravindam |

nētraiḥ pibantō nayanābhirāmaṃ

pārthāstrapūtāḥ padamāpurasya || 20 ||

65

svayaṃ tvasāmyātiśayastryadhīśaḥ

svārājyalakṣmyāptasamastakāmaḥ |

balim haradbhiściralōkapālaiḥ

kirīṭakōṭyēḍitapādapīṭhaḥ || 21 ||

66

tattasya kainkaryamalaṃ bhṛtānnō

viglāpayatyaṅga yadugrasēnam |

tiṣṭhanniṣaṇṇaṃ paramēṣṭhidhiṣṇyē

nyabōdhayaddēva nidhārayēti || 22 ||

67

ahō bakī yaṃ stanakālakūṭaṃ

jighāṃsayāpāyayadapyasādhvī |

lēbhē gatiṃ dhātryucitāṃ tatō'nyam

kaṃ vā dayālum śaraṇaṃ vrajēma || 23 ||

68

manyē'surān bhāgavatāmstryadhīśē

saṃrambhamārgābhiniṣṭacittān |

yē saṃyugē'cakṣata tārksyaputra -

maṃsē sunābhāyudhamāpatantam || 24 ||

69

vasudēvasya dēvakyāṃ jātō bhōjēndrabandhanē |

cikīrṣurbhagavānasyāḥ śamajēnābhiyācitaḥ || 25 ||

70

tatō nandavrajamitaḥ pitrā kaṃsādvibibhyatā |

ēkādaśa samāstatra gūḍhārciḥ sabalō'vasat || 26 ||

71

parītō vatsapairvatsāṃścārayan vyaharadvibhuḥ |

yamunōpavanē kūjaddvijasaṅkulitāṅghripē || 27 ||

72

kaumārīm darśayaṃścēṣṭām prēkṣaṇīyām vrajaukasām |

rudanniva hasanmugdhabālasimhāvalōkanaḥ || 28 ||

73

sa ēva gōdhanam lakṣmyā nikētaṁ sitagōvṛṣam |
cārayannanugān gōpān raṇadvēṇurarīramat || 29 || 74

prayuktān bhōjarājēna māyinaḥ kāmārūpiṇaḥ |
līlayā vyanudattāṁstān bālaḥ krīḍanakāniva || 30 || 75

vipannān viṣapānēna nigrhya bhujagādhipam |
utthāpyāpāyayadgāvastattōyaṁ prakṛtisthitam || 31 || 76

ayājayadgōsavēna gōparājam dvijōttamaiḥ |
vittasya cōrubhārasya cikīrṣan sadvyayaṁ vibhuḥ || 32 || 77

varṣatīndrē vrajaḥ kōpādbhagnamānē'tivihvalaḥ |
gōtralīlātapatrēṇa trātō bhadrānugrḥṇatā || 33 || 78

śaracchaśikarairmṛṣṭaṁ mānayan rajanīmukham |
gāyan kalapadaṁ rēmē strīṇāṁ maṇḍalamaṇḍanaḥ || 34 || 79

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṁsyāṁ saṁhitāyāṁ
tṛtīyaskandhē vidurōddhavaśaṁvādē dvitīyō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē tṛtīyō'dhyāyaḥ ॥

uddhava uvāca

tataḥ sa āgatya puram svapitrō -

ścīkīrṣayā śam baladēvasaṃyutaḥ |

nipātya tuṅgādripuyūthanātham

hataṃ vyakarṣad vyasumōjasōrvyām || 1 ||

80

sāndīpanēḥ sakṛtprōktaṃ brahmādhītya savistaram |

tasmai prādādvaram putram mṛtam pañcajanōdarāt || 2 ||

81

samāhutā bhīṣmakakanyayā yē

śriyaḥ savarṇēna bubhūṣayaiṣām |

gāndharvavṛtṭyā miṣatām svabhāgam

jahrē padaṃ mūrdhni dadhatsuparṇaḥ || 3 ||

82

kakudmatō'viddhanasō damitvā

svayaṃvarē nāgnajitīmuvāha |

tadbhagnamānānapi grdhyatō'jñā -

ñjaghnē'kṣataḥ śastrabhṛtaḥ svaśastraiḥ || 4 ||

83

priyam prabhurgrāmya iva priyāyā

vidhitsurārcchad dyutarum yadarthē |

vajryādravattaṃ saganō ruṣāndhaḥ

krīḍāmṛgō nūnamayaṃ vadhūnām || 5 ||

84

sutaṃ mṛdhē khaṃ vapuṣā grasantaṃ

dr̥ṣṭvā sunābhōnmathitaṃ dharitryā |

āmantritastattanayāya śēṣaṃ

dattvā tadantaḥpuramāvivēśa || 6 ||

85

tatrāhṛtāstā naradēvakanyāḥ

kujēna dr̥ṣṭvā harimārtabandhum |

utthāya sadyō jagṛhuḥ praharṣa -

vriḍānurāgaprahitāvalōkaiḥ || 7 ||

86

āsāṃ muhūrta ēkasminnānāgārēṣu yōṣitām |

savidhaṃ jagṛhē pāṇīnanurūpaḥ svamāyayā || 8 ||

87

tāsvapatyānyajanayadātmatulyāni sarvataḥ |

ēkaikasyāṃ daśa daśa prakṛtērvibubhūṣayā || 9 ||

88

kālamāgadhaśālvādīnanīkai rundhataḥ puram |

ajīghanatsvayaṃ divyaṃ svapuṃsāṃ tēja ādiśat || 10 ||

89

śambaram dvividaṃ bāṇaṃ muraṃ balvalamēva ca |

anyāṃśca dantavaktrādīnavadhītkāṃśca ghātayat || 11 ||

90

atha tē bhrātrputrāṇāṃ pakṣayōḥ patitānnṛpān |

cacāla bhūḥ kurukṣētraṃ yēṣāmāpatatāṃ balaiḥ || 12 ||

91

sa karṇaduḥśāsanasaubalānāṃ

kumantrapākēna hataśriyāyuṣam |

suyōdhanam sānucaram śayānam

bhagnōrumurvyām na nananda paśyan || 13 ||

92

kiyān bhuvō'yaṁ kṣapitōrubhārō

yaddrōṇabhīṣmārjunabhīmamūlaiḥ |

aṣṭādaśākṣauhiṇikō madamśai -

rāstē balaṁ durviṣaḥam yadūnām || 14 ||

93

mithō yadaiṣām bhavitā vivādō

madhvāmadātāmrvilōcanānām |

naiṣām vadhōpāya iyānatō'nyō

māyudyatē'ntardadhatē svayaṁ sma || 15 ||

94

ēvaṁ sañcintya bhagavān svarājyē sthāpya dharmajam |

nandayāmāsa suhrdaḥ sādḥūnām vartma darśayan || 16 ||

95

uttarāyām dhṛtaḥ pūrōrvaṁśaḥ sādḥvabhimanyunā |

sa vai drauṇyāstrasañchinnaḥ punarbhagavatā dhṛtaḥ || 17 ||

96

ayājayaddharmasutamaśvamēdhaistribhirvibhuḥ |

sō'pi kṣmāmanujai rakṣan rēmē kṛṣṇamanuvrataḥ || 18 ||

97

bhagavānapi viśvātmā lōkavēdapatḥānugaḥ |

kāmān siṣēvē dvārvatyāmasaktaḥ sāṅkhyamāsthitaḥ || 19 ||

98

snigdhasmitāvalōkēna vācā pīyūṣakalpayā |

caritrēṇānavadyēna śrīnikētēna cātmanā || 20 ||

99

imaṁ lōkamamuṁ caiva ramayan sutarām yadūn |

rēmē kṣaṇadayā dattakṣaṇastrikṣaṇasauhrdaḥ || 21 ||

100

<i>tasyaivam ramamāṇasya saṁvatsaragaṇān bahūn </i> <i>gṛhamēdhēṣu yōgēṣu virāgaḥ samajāyata 22 </i>	101
<i>daivādhīnēṣu kāmēṣu daivādhīnaḥ svayaṁ pumān </i> <i>kō visrambhēta yōgēna yōgēśvaramanuvrataḥ 23 </i>	102
<i>puryāṁ kadācitkrīḍadbhīryadubhōjakumārakaiḥ </i> <i>kōpitā munayaḥ śēpurbhagavanmatakōvidāḥ 24 </i>	103
<i>tataḥ katipayairmāsairvṛṣṇibhōjāndhakādayaḥ </i> <i>yayuh prabhāsaṁ saṁhr̥ṣṭā rathairdēvavimōhitāḥ 25 </i>	104
<i>tatra snātvā pitṛndēvānṛṣīm̐ścaiva tadambhasā </i> <i>tarpayitvātha viprēbhyō gāvō bahugunā daduh 26 </i>	105
<i>hiranyaṁ rajataṁ śayyāṁ vāsāṁsyajinakambalān </i> <i>yānaṁ rathānibhān kanyā dharāṁ vṛttikarīmapī 27 </i>	106
<i>annaṁ cōrurasam tēbhyō dattvā bhagavadarpaṇam </i> <i>gōviprārthāsavaḥ śūrāḥ praṇēmurbhuvi mūrdhabhiḥ 28 </i>	107
<i> iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṁsyāṁ saṁhitāyāṁ</i> <i>tṛtīyaskandhē vidurōddhavaśaṁvādē tṛtīyō'dhyāyaḥ </i>	

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē caturthō'dhyāyaḥ ॥

uddhava uvāca

atha tē tadanujñātā bhuktvā pītvā ca vāruṇīm |
tayā vibhramśitajñānā duruktairmarma pasprśuḥ || 1 || 108

tēṣāṃ mairēyadōṣēṇa viṣamīkṛtacētasām |
nimlōcati ravāvāsīdvēṇūnāmiva mardanam || 2 || 109

bhagavān svātmamāyāyā gatiṃ tāmavalōkya saḥ |
sarasvatīmupasprśya vṛkṣamūlamupāviśat || 3 || 110

ahaṃ cōktō bhagavatā prapannārtiharēṇa ha |
badarīm tvaṃ prayāhīti svakulaṃ sañjihīrṣuṇā || 4 || 111

athāpi tadabhiprētaṃ jānannahamarindama |
prṣṭhatō'nvagamaṃ bhartuḥ pādaviślēṣaṇākṣamaḥ || 5 || 112

adrākṣamēkamāsīnaṃ vicinvan dayitaṃ patim |
śrīnikētaṃ sarasvatyāṃ kṛtakētamakētanam || 6 || 113

śyāmāvadātaṃ virajaṃ praśāntāruṇalōcanam |
dōrbhiścaturbhirviditaṃ pītakauśāmbareṇa ca || 7 || 114

vāma ūrāvadhiśritya dakṣiṇāṅghrisarōruham |
apāśritārbhakāśvatthamakṛśaṃ tyaktapippalam || 8 || 115

tasminmahābhāgavatō dvaipāyanasuhṛtsakhā |
lōkānanucaran siddha āsasāda yadṛcchayā || 9 || 116

tasyānuraktasya munērmukundaḥ
pramōdabhāvānatakandharasya |
āśṛṇvatō māmanurāgahāsa -
samīkṣayā viśramayannuvāca || 10 || 117

śrībhagavānuvāca
vēdāhamantarmanasīpsitaṃ tē
dadāmi yattad duravāpamanyaiḥ |
satrē purā viśvasṛjāṃ vasūnāṃ
matsiddhikāmēna vasō tvayēṣṭaḥ || 11 || 118

sa ēṣa sādho caramō bhavānā -
māsāditastē madanugrahō yat |
yanmāṃ nṛlōkān raha utsṛjantaṃ
diṣṭyā dadṛśvān viśadānuvṛtṭyā || 12 || 119

purā mayā prōktamajāya nābhyē
padmē niṣaṇṇāya mamādisargē |
jñānaṃ paraṃ manmahimāvabhāsaṃ
yatsūrayō bhāgavataṃ vadanti || 13 || 120

ityādṛtōktaḥ paramasya puṃsaḥ
pratikṣaṇānugrahabhājanō'ham |

snēhōttharōmā skhalitākṣarastaṃ

muñcañchucaḥ prāñjalirābabhāṣē || 14 ||

121

kō nvīśa tē pādasarōjabhājāṃ

sudurlabhō'rthēṣu caturṣvapīha |

tathāpi nāhaṃ pravṛṇōmi bhūman

bhavatpadāmbhōjaniṣēvaṇōtsukaḥ || 15 ||

122

karmāṇyanīhasya bhavō'bhavasya tē

durgāśrayō'thāribhayātpalāyanam |

kālātmanō yatpramadāyutāśrayaḥ

svātmanratēḥ khidyati dhīrvidāmiha || 16 ||

123

mantrēṣu māṃ vā upahūya yattva -

makuṇṭhitākhaṇḍasadātmabōdhaḥ |

prcchēḥ prabhō mugdha ivāpramatta -

stannō manō mōhayatīva dēva || 17 ||

124

jñānaṃ paraṃ svātmarahaḥprakāśaṃ

prōvāca kasmai bhagavān samagram |

api kṣamaṃ nō grahaṇāya bharta -

rvadāñjasā yad vṛjinaṃ tarēma || 18 ||

125

ityāvēditahārdāya mahyaṃ sa bhagavān paraḥ |

ādidēśāravindākṣa ātmanaḥ paramāṃ sthitim || 19 ||

126

sa ēvamārādhitapādatīrthā -

dadhītatattvātmavibōdhamārgaḥ |

praṇamya pādaḥ parivṛtya dēva -

mihāgatō'haṃ virahāturātmā || 20 ||

127

sō'haṃ taddarśanāhlādaviyōgārtiyutaḥ prabhō |
gamiṣyē dayitaṃ tasya badaryāśramamaṇḍalam || 21 || 128

yatra nārāyaṇō dēvō naraśca bhagavānṛṣiḥ |
mṛdu tīvraṃ tapō dīrghaṃ tēpātē lōkabhāvanau || 22 || 129

śrīśuka uvāca
ityuddhavādupākarṇya suhṛdāṃ duḥsahaṃ vadham |
jñānēnāśamayatkṣattā śōkamutpatitaṃ budhaḥ || 23 || 130

sa taṃ mahābhāgavataṃ vrajantaṃ kauravarṣabhaḥ |
viśrambhādabhyadhattēdaṃ mukhyaṃ kṛṣṇaparigrahē || 24 || 131

vidura uvāca
jñānaṃ paraṃ svātmarahaḥprakāśaṃ
yadāha yōgēśvara īśvarastē |
vaktuṃ bhavānnō'rhati yaddhi viṣṇō -
rbhṛtyāḥ svabhṛtyārthakṛtaścaranti || 25 || 132

uddhava uvāca
nanu tē tattvasaṃrādhya ṛṣiḥ kauṣāravō'nti mē |
sākṣādbhagavatā'diṣṭō martyalōkaṃ jihāsata || 26 || 133

śrīśuka uvāca
iti saha vidurēṇa viśvamūrtē -
rguṇakathayā sudhayā plāvitōrutāpaḥ |
kṣaṇamiva pulinē yamasvasustāṃ
samuṣita aupagavirniśāṃ tatō'gāt || 27 || 134

rājōvāca

nidhanamupagatēṣu vṛṣṇibhōjē -

śvadhīrathayūthapayūthapēṣu mukhyaḥ |

sa tu kathamavaśiṣṭa uddhavō

yaddharirapi tatyaja ākṛtiṃ tryadhīśaḥ || 28 ||

135

śrīśuka uvāca

brahmaśāpāpadēśēna kālēnāmōghavāñchitaḥ |

saṃhṛtya svakulaṃ nūnaṃ tyakṣyandēhamacintayat || 29 ||

136

asmāllōkāduparatē mayi jñānaṃ madāśrayam |

arhatyuddhava ēvāddhā sampratyātmavatāṃ varaḥ || 30 ||

137

nōddhavō'ṇvapi mannyūnō yadguṇairnārditaḥ prabhuh |

atō madvayunaṃ lōkaṃ grāhayanniha tiṣṭhatu || 31 ||

138

ēvaṃ trilōkaguruṇā sandiṣṭaḥ śabdayōninā |

badaryāśramamāsādya harimijē samādhinā || 32 ||

139

vidurō'pyuddhavācchrutvā kṛṣṇasya paramātmanaḥ |

kṛīḍayōpāttadēhasya karmāṇi ślāghitāni ca || 33 ||

140

dēhanyāsaṃ ca tasyaivaṃ

dhīrāṇāṃ dhairyavardhanam |

anyēṣāṃ duṣkarataraṃ

paśūnāṃ viklavātmanām || 34 ||

141

ātmānaṃ ca kuruśrēṣṭha kṛṣṇēna manasēkṣitam |

dhyāyan gatē bhāgavatē rurōda prēmavihvalaḥ || 35 ||

142

kālindyāḥ katibhiḥ siddha ahōbhirbharatarṣabhaḥ |
prāpadyata svaḥsaritaṃ yatra mitrāsutō muniḥ || 36 ||

143

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
ṭṛtīyaskandhē vidurōddhavaśaṃvādē caturthō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē pañcamō'dhyāyaḥ ॥

śrīśuka uvāca

dvāri dyunadyā ṛṣabhaḥ kurūṇām
maitrēyamāsīnamagādhabōdham |
kṣattōpasṛtyācyutabhāvaśuddhaḥ
papraccha sauśīlyaguṇābhitrptaḥ ॥ 1 ॥

144

vidura uvāca

sukhāya karmāṇi karōti lōkō
na taiḥ sukhaṃ vānyadupāramaṃ vā |
vindēta bhūyastata ēva duḥkhaṃ
yadatra yuktaṃ bhagavān vadēnnaḥ ॥ 2 ॥

145

janasya kṛṣṇādvimukhasya daivā -
dadharmaśīlasya suduḥkhitasya |
anugrahāyēha caranti nūnaṃ
bhūtāni bhavyāni janārdanasya ॥ 3 ॥

146

tatsādhuvaryādiśa vartma śaṃ naḥ
saṃrādhito bhagavān yēna puṃsām |
hṛdi sthitō yacchatī bhaktipūtē
jñānaṃ satattvādhigamaṃ purāṇam ॥ 4 ॥

147

karōti karmāṇi kṛtāvatārō

yānyātmatantrō bhagavāṁstryadhīśaḥ |

yathā sasarjāgra idaṁ nirīhaḥ

saṁsthāpya vṛttiṁ jagatō vidhattē || 5 ||

148

yathā punaḥ svē kha idaṁ nivēśya

śētē guhāyāṁ sa nivṛttavṛttiḥ |

yōgēśvarādhīśvara ēka ēta -

danupraviṣṭō bahudhā yathā'sīt || 6 ||

149

krīḍan vidhattē dvijagōsurāṇāṁ

kṣēmāya karmāṇyavatārabhēdaiḥ |

manō na tṛpyatyapi śṛṇvatām naḥ

suślōkamaulēścaritāmṛtāni || 7 ||

150

yaistattvabhēdairadhilōkanāthō

lōkānalōkān sahalōkapālān |

acīklṛpadyatra hi sarvasattva -

nikāyabhēdō'dhikṛtaḥ pratītaḥ || 8 ||

151

yēna prajānāmuta ātmakarma -

rūpābhidhānāṁ ca bhidāṁ vyadhata |

nārāyaṇō viśvasṛḍātmayōni -

rētacca nō varṇaya vipravarya || 9 ||

152

parāvarēṣāṁ bhagavan vratāni

śrutāni mē vyāsamukhādabhīkṣṇam |

atrpnuma kṣullasukhāvahānāṁ

tēṣāmṛtē kṛṣṇakathāmṛtaughāt || 10 ||

153

kasṭṛpnuyāttīrthapadō'bhidhānāt
 satrēṣu vaḥ sūribhirīḍyamānāt |
 yaḥ karṇanāḍīm puruṣasya yātō
 bhavapradām gēharatiṃ chinatti || 11 || 154

munirvivakṣurbhagavadguṇānām
 sakhāpi tē bhāratamāha kṛṣṇaḥ |
 yasminnṛṇām grāmyasukhānuvādai -
 rmatirgrhītā nu harēḥ kathāyām || 12 || 155

sā śraddadhānasya vivardhamānā
 viraktimanyatra karōti puṃsaḥ |
 harēḥ padānusmṛtinirvṛtasya
 samastaduḥkhātyayamāśu dhattē || 13 || 156

tāñchōcyaśōcyānavidō'nuśōcē
 harēḥ kathāyām vimukhānaghēna |
 kṣiṇōti dēvō'nimiṣastu yēṣā -
 māyurvṛthāvādagatismṛtīnām || 14 || 157

tadasya kauṣārava śarmadātu -
 rharēḥ kathāmēva kathāsu sāram |
 uddhṛtya puṣpēbhya ivārtabandhō
 śivāya naḥ kīrtaya tīrthakīrtēḥ || 15 || 158

sa viśvajanmasthitisamyamārthē
 kṛtāvatāraḥ pragṛhītaśaktiḥ |
 cakāra karmāṇyatipūruṣāṇi
 yānīśvaraḥ kīrtaya tāni mahyam || 16 || 159

śrīśuka uvāca

sa ēvaṃ bhagavān prṣṭaḥ kṣattrā kauṣāravirmuniḥ |

pum̐sāṃ niḥśrēyasārthēna tamāha bahu mānayan || 17 ||

160

maitrēya uvāca

sādhū prṣṭaṃ tvayā sādho lōkān sādhanugr̥hṇatā |

kīrtiṃ vitanvatā lōkē ātmanō'dhōkṣajātmanaḥ || 18 ||

161

naitaccitraṃ tvayi kṣattarbādarāyaṇavīryajē |

gr̥hītō'nanyabhāvēna yattvayā harirīśvaraḥ || 19 ||

162

māṇḍavyaśāpādbhagavān prajāsaṃyamanō yamaḥ |

bhrātuh̐ kṣētrē bhujiṣyāyāṃ jātāḥ satyavatīsutāt || 20 ||

163

bhavān bhagavatō nityaṃ sammataḥ sānugasya ca |

yasya jñānōpadēśāya mā'dīśadbhagavān vrajan || 21 ||

164

atha tē bhagavallīlā yōgamāyōpabr̥ṃhitāḥ |

viśvasthityudbhavāntārthā varṇayāmyanupūrvaśaḥ || 22 ||

165

bhagavānēka āsēdamagra ātmā'tmanāṃ vibhuḥ |

ātmēcchānugatāvātmā nānāmatyupalakṣaṇaḥ || 23 ||

166

sa vā ēṣa tadā draṣṭā nāpaśyad dṛśyamēkarāt |

mēnē'santamivātmānaṃ suptaśaktirasuptadṛk || 24 ||

167

sā vā ētasya sandraṣṭuh̐ śaktiḥ sadasadātmikā |

māyā nāma mahābhāga yayēdaṃ nirmamē vibhuḥ || 25 ||

168

kālavṛttyā tu māyāyāṃ guṇamayyāmadhōkṣajaḥ |

puruṣēṇātmabhūtēna vīryamādhatta vīryavān || 26 ||

169

tatō'bhavan mahattattvamavyaktātkālacōditāt vijñānātmā'tmadēhasthaṃ viśvaṃ vyañjaṃstamōnudaḥ 27	170
sō'pyaṃśaguṇakālātmā bhagavaddṛṣṭigōcaraḥ ātmānaṃ vyakarōdātmā viśvasyāsyā sisṛkṣayā 28	171
mahattattvādvikurvāṇādahantattvaṃ vyajāyata kāryakāraṇakartrātmā bhūtēndriyamanōmayāḥ 29	172
vaikārikastaijasaśca tāmasaścētyahaṃ tridhā ahantattvādvikurvāṇānmanō vaikārikādabhūt vaikārikāśca yē dēvā arthābhivyañjanaṃ yataḥ 30	173
taijasānīndriyāṇyēva jñānakarmamayāni ca tāmasō bhūtasūkṣmādiryataḥ khaṃ liṅgamātmanaḥ 31	174
kālamāyāṃśayōgēna bhagavadvīkṣitaṃ nabhaḥ nabhasō'nusṛtaṃ sparśaṃ vikurvannirmamē'nilam 32	175
anilō'pi vikurvāṇō nabhasōrubalānvitaḥ sasarja rūpatanmātraṃ jyōtirlōkasya lōcanam 33	176
anilēnānvitaṃ jyōtirvikurvātparavīkṣitam ādhattāmbhō rasamayaṃ kālamāyāṃśayōgataḥ 34	177
jyōtiṣāmbhō'nusaṃsrṣṭaṃ vikurvadbhramavīkṣitam mahīṃ gandhaguṇāmādhātkālamāyāṃśayōgataḥ 35	178
bhūtānāṃ nabha ādīnāṃ yadyadbhavyāvarāvaram tēṣāṃ parānusaṃsargādyathāsaṅkhyāṃ guṇān viduḥ 36	179

ētē dēvāḥ kalā viṣṇōḥ kālamāyāṃśalinginaḥ |
nānātvātsvakriyānīśāḥ prōcuḥ prāñjalayō vibhum || 37 || 180

dēvā ūcuḥ
namāma tē dēvapadāravindaṃ
prapannatāpōpaśamātapatram |
yanmūlakētā yatayō'ñjasōru -
saṃsāraduḥkhaṃ bahirutkṣipanti || 38 || 181

dhātaryadasmin bhava īśa jīvā -
stāpatrayēṇōpahatā na śarma |
ātman labhantē bhagavaṃstavāṅghri -
cchāyāṃ savidyāmata āśrayēma || 39 || 182

mārganti yattē mukhapadmanīḍai -
śchandaḥsuparṇairrṣayō viviktē |
yasyāghamarṣōdasaridvarāyāḥ
padaṃ padaṃ tīrthapadaḥ prapannāḥ || 40 || 183

yacchraddhayā śrutavatyā ca bhaktyā
sammṛjyamānē hṛdayē'vadhāya |
jñānēna vairāgyabalēna dhīrā
vrajēma tattē'ṅghrisarōjapīṭham || 41 || 184

viśvasya janmasthitisamyamārthē
kṛtāvatārasya padāmbujaṃ tē |
vrajēma sarvē śaraṇaṃ yadīśa
smṛtaṃ prayacchatyabhayaṃ svapuṃsām || 42 || 185

yatsānubandhē'sati dēhagēhē

mamāhamityūḍhadurāgrahāṇām |

puṁsām sudūraṁ vasatō'pi puryām

bhajēma tattē bhagavan padābjam || 43 ||

186

tān vai hyasadvṛttibhirakṣibhiryē

parāhṛtāntarmanasaḥ parēśa |

athō na paśyantyurugāya nūnaṁ

yē tē padanyāsavilāsalakṣyāḥ || 44 ||

187

pānēna tē dēva kathāsudhāyāḥ

pravṛddhabhaktyā viśadāśayā yē |

vairāgyasāraṁ pratilabhya bōdham

yathāñjasānvīyurakuṇṭhadhiṣṇyam || 45 ||

188

tathāparē cātmasamādhiyōga -

balēna jītvā prakṛtiṁ baliṣṭhām |

tvāmēva dhīrāḥ puruṣaṁ viśanti

tēṣāṁ śramaḥ syānna tu sēvayā tē || 46 ||

189

tattē vayaṁ lōkasiṣṛkṣayādya

tvayānusṛṣṭāstribhirātmabhiḥ sma |

sarvē viyuktāḥ svavihāratantraṁ

na śaknumastatpratihartavē tē || 47 ||

190

yāvadbaliṁ tē'ja harāma kālē

yathā vayaṁ cānnamadāma yatra |

yathōbhayēṣāṁ ta imē hi lōkā

baliṁ harantō'nnamadantyanūhāḥ || 48 ||

191

*tvam naḥ surāṇāmasi sānvayānām
kūṭastha ādyaḥ puruṣaḥ purāṇaḥ |
tvam dēva śaktyām guṇakarmayōnau
rētastvajāyām kavimādadadhē'jaḥ || 49 ||*

192

*tatō vyaṃ satpramukhā yadarthē
babhūvimātman karavāma kiṃ tē |
tvam naḥ svacakṣuḥ paridēhi śaktyā
dēva kriyārthē yadanugrahāṇām || 50 ||*

193

*|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyām saṃhitāyām
ṭṛtīyaskandhē vidurōddhavasamvādē pañcamō'dhyāyaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē ṣaṣṭhō'dhyāyaḥ ॥

ṛṣiruvāca

iti tāsāṃ svaśaktīnāṃ satīnāmasamētya saḥ |
prasuptalōkatantrāṇāṃ nīśāmya gatimīśvaraḥ || 1 || 194

kālasaṃjñāṃ tadā dēvīṃ bibhracchaktimurukramaḥ |
trayōviṃśatitattvānāṃ gaṇaṃ yugapadāviśat || 2 || 195

sō'nupraviṣṭō bhagavāṃścēṣṭārūpēṇa taṃ gaṇam |
bhinnam saṃyōjayāmāsa suptaṃ karma prabōdhayan || 3 || 196

prabuddhakarmā daivēna trayōviṃśatikō gaṇaḥ |
prēritō'janayatsvābhir mātrābhir adhipūruṣam || 4 || 197

parēṇa viśatā svasminmātrayā viśvasṛggāṇaḥ |
cukṣōbhānyōnyamāsādya yasmin lōkāścarācarāḥ || 5 || 198

hiraṇmayāḥ sa puruṣaḥ sahasraparivatsarān |
āṇḍakōśa uvāsāpsu sarvasattvōpabṛṃhitaḥ || 6 || 199

sa vai viśvasṛjāṃ garbhō dēvakarmātmaśaktimān |
vibabhājātmanā'tmānamēkadhā daśadhā tridhā || 7 || 200

ēṣa hyaśēṣasattvānāmātmāṃśaḥ paramātmānaḥ ādyō'vatārō yatrāsau bhūtagrāmō vibhāvyatē 8	201
sādhyātmāḥ sādhibaivaśca sādhibhūta iti tridhā virāṭ prāṇō daśavidha ēkadhā hṛdayēna ca 9	202
smaran viśvasrjāmīśō vijñāpitamadhōkṣajaḥ virājamatapatsvēna tējasaiṣāṃ vivṛttayē 10	203
atha tasyābhitaptasya kati cāyatanāni ha nirabhidyaṇta dēvānāṃ tāni mē gadataḥ śṛṇu 11	204
tasyāgnirāsyāṃ nirbhinnāṃ lōkapālō'viśatpadam vācā svāmśēna vaktavyāṃ yayāsau pratipadyatē 12	205
nirbhinnāṃ tālu varuṇō lōkapālō'viśaddharēḥ jihvayāmśēna ca rasaṃ yayāsau pratipadyatē 13	206
nirbhinnē aśvinau nāsē viṣṇōrāviśatām padam ghrāṇēnāmśēna gandhasya pratipattiryatō bhavēt 14	207
nirbhinnē akṣiṇī tvaṣṭā lōkapālō'viśadvibhōḥ cakṣuṣāmśēna rūpāṇāṃ pratipattiryatō bhavēt 15	208
nirbhinnānyasya carmāṇi lōkapālō'nilō'viśat prāṇēnāmśēna saṃsparśaṃ yēnāsau pratipadyatē 16	209
karṇāvasya vinirbhinnau dhiṣṇyāṃ svaṃ viviśurdiśaḥ śrōtrēnāmśēna śabdasya siddhiṃ yēna prapadyatē 17	210
tvacamasya vinirbhinnāṃ viviśurdhiṣṇyamōṣadhīḥ amśēna rōmabhiḥ kaṇḍūṃ yairasau pratipadyatē 18	211

<i>mēḍhram tasya vinirbhinnam svadhiṣṇyam ka upāviśat </i> <i>rētasāṃśēna yēnāsāvānandam pratipadyatē 19 </i>	212
<i>gudam puṃsō vinirbhinnam mitrō lōkēśa āviśat </i> <i>pāyunāṃśēna yēnāsau visargam pratipadyatē 20 </i>	213
<i>hastāvasya vinirbhinnāvindraḥ svarpatirāviśat </i> <i>vārtayāṃśēna puruṣō yayā vṛttiṃ prapadyatē 21 </i>	214
<i>pādāvasya vinirbhinnau lōkēśō viṣṇurāviśat </i> <i>gatyā svāṃśēna puruṣō yayā prāpyam prapadyatē 22 </i>	215
<i>buddhiṃ cāsyā vinirbhinnāṃ vāgīśō dhiṣṇyamāviśat </i> <i>bōdhēnāṃśēna bōddhavyapratipattiryatō bhavēt 23 </i>	216
<i>hṛdayam cāsyā nirbhinnam candramā dhiṣṇyamāviśat </i> <i>manasāṃśēna yēnāsau vikriyāṃ pratipadyatē 24 </i>	217
<i>ātmānam cāsyā nirbhinnam abhimānō'viśat padam </i> <i>karmanāṃśēna yēnāsau kartavyam pratipadyatē 25 </i>	218
<i>sattvam cāsyā vinirbhinnam mahāndhiṣṇyamupāviśat </i> <i>cittēnāṃśēna yēnāsau vijñānam pratipadyatē 26 </i>	219
<i>śīrṣṇō'sya dyaurdharā padbhyāṃ kham nābhērudapadyata </i> <i>guṇānāṃ vṛttayō yēṣu pratīyantē surādayaḥ 27 </i>	220
<i>ātyantikēna sattvēna divam dēvāḥ prapēdirē </i> <i>dharām rajaḥ svabhāvēna paṇayō yē ca tānanu 28 </i>	221
<i>tārtīyēna svabhāvēna bhagavannābhīmāśritāḥ </i> <i>ubhayōrantaram vyōma yē rudrapārṣadāṃ gaṇāḥ 29 </i>	222

<i>mukhatō'vartata brahma puruṣasya kurūdvaha </i>	
<i>yastūnmukhatvādvārṇānāṃ mukhyō'bhūdbrahmaṇō guruḥ 30 </i>	223
<i>bāhubhyō'vartata kṣatram kṣatriyastadanuvrataḥ </i>	
<i>yō jātastrāyatē varṇān pauruṣaḥ kaṇṭakakṣatāt 31 </i>	224
<i>viśō'vantanta tasyōrvōrlōkavṛttikarīrvibhōḥ </i>	
<i>vaiśyastadudbhavō vārtāṃ nṛṇāṃ yaḥ samavartayat 32 </i>	225
<i>padbhyāṃ bhagavatō jajñē śuśrūṣā dharmasiddhayē </i>	
<i>tasyāṃ jātaḥ purā śūdrō yadvṛttyā tuṣyatē hariḥ 33 </i>	226
<i>ētē varṇāḥ svadharmēṇa yajanti svagurum harim </i>	
<i>śraddhayā'tmaviśuddhyartham yajjātāḥ saha vṛttibhiḥ 34 </i>	227
<i>ētatḥkṣattarbhagavatō daivakarmātmārūpiṇaḥ </i>	
<i>kaḥ śraddadhyādupākartum yōgamāyābalodayam 35 </i>	228
<i>athāpi kīrtayāmyaṅga yathāmati yathāśrutam </i>	
<i>kīrtiṃ harēḥ svāṃ satkartum giramanyābhidhāsatīm 36 </i>	229
<i>ēkāntalābham vacasō nu puṃsāṃ</i>	
<i>suślōkamaulērguṇavādamāhuh </i>	
<i>śrutēśca vidvadbhirupākṛtāyāṃ</i>	
<i>kathāsudhāyāmupasamprayōgam 37 </i>	230
<i>ātmanō'vasitō vatsa mahimā kavina'dinā </i>	
<i>saṃvatsarasahasrāntē dhiyā yōgavipakvayā 38 </i>	231
<i>atō bhagavatō māyā māyināmapī mōhinī </i>	
<i>yatsvayaṃ cātmavartmātmā na vēda kimutāparē 39 </i>	232

yatō'prāpya nyavartanta vācaśca manasā saha |
ahaṃ cānya imē dēvāstasmai bhagavatē namaḥ || 40 ||

233

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
ṭṛtīyaskandhē ṣaṣṭhō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē saptamō'dhyāyaḥ ॥

śrīśuka uvāca

ēvaṃ bruvāṇaṃ maitrēyaṃ dvaipāyanasutō budhaḥ |
prīṇayanniva bhāratyā viduraḥ pratyabhāṣata || 1 ||

234

vidura uvāca

brahman kathaṃ bhagavataścinmātrasyāvikāriṇaḥ |
līlayā cāpi yujyērannirguṇasya guṇāḥ kriyāḥ || 2 ||

235

krīḍāyāmudyaṃō'rbhasya kāmaśchikrīḍiṣānyataḥ |
svatastrptasya ca kathaṃ nivṛttasya sadānyataḥ || 3 ||

236

asrākṣīdbhagavān viśvaṃ guṇamayyā'tmamāyayā |
tayā saṃsthāpayatyētabhūyaḥ pratyapidhāsyati || 4 ||

237

dēśataḥ kālatō yō'sāvavasthātaḥ svatō'nyataḥ |
aviluptābabōdhātmā sa yujyētājayā katham || 5 ||

238

bhagavānēka ēvaiṣa sarvakṣētrēṣvavasthitaḥ |
amuṣya durbhagatvaṃ vā klēśō vā karmabhiḥ kutaḥ || 6 ||

239

ētasminmē manō vidvan khidyatē'jñānasaṅkaṭē |
tannaḥ parāṇuda vibhō kaśmalaṃ mānasaṃ mahat || 7 ||

240

śrīśuka uvāca

sa itthaṃ cōditaḥ kṣattrā tattvajijñāsunā muniḥ |
pratyāha bhagavaccittaḥ smayanniva gatasmayaḥ || 8 ||

241

maitrēya uvāca

sēyaṃ bhagavatō māyā yannayēna virudhyatē |
īśvarasya vimuktasya kārpaṇyamuta bandhanam || 9 ||

242

yadarthēna vināmuṣya puṃsa ātmaviparyayaḥ |
pratīyata upadraṣṭuḥ svaśiraśchēdanādikaḥ || 10 ||

243

yathā jalē candramasaḥ kampādistatkṛtō guṇaḥ |
drśyatē'sannapi draṣṭurātmanō'nātmanō guṇaḥ || 11 ||

244

sa vai nivṛttidharmēṇa vāsudēvānukampayā |
bhagavadbhaktiyōgēna tirōdhattē śanairiha || 12 ||

245

yadēndriyōparāmō'tha draṣṭrātmani parē harau |
vilīyantē tadā klēśāḥ saṃsuptasyēva kṛtsnaśaḥ || 13 ||

246

aśēṣasaṅklēśaśamaṃ vidhattē
guṇānuvādaśravaṇaṃ murārēḥ |
kutaḥ punastaccaraṇāravinda -
parāgasēvāratirātmalabdhā || 14 ||

247

vidura uvāca

sañchinnaḥ saṃśayō mahyaṃ tava sūktāsinā vibhō |
ubhayatrāpi bhagavanmanō mē sampradhāvati || 15 ||

248

sādhvētaḥ vyāhṛtaṃ vidvannātmamāyāyanaṃ harēḥ |
ābhātyapārthaṃ nirmūlaṃ viśvamūlaṃ na yadbahiḥ || 16 ||

249

yaśca mūḍhatamō lōkē yaśca buddhēḥ param gataḥ tāvubhau sukhamēdhētē kliśyatyantaritō janaḥ 17	250
arthābhāvaṃ viniścitya pratītasyāpi nātmanaḥ tāṃ cāpi yuṣmaccaraṇasēvayāhaṃ parāṇudē 18	251
yatsēvayā bhagavataḥ kūṭasthasya madhudviṣaḥ ratirāsō bhavēttivraḥ pādayōrvyasanārdanaḥ 19	252
durāpā hyalpatapasah sēvā vaikuṇṭhavartmasu yatrōpagīyatē nityaṃ dēvadēvō janārdanaḥ 20	253
sṛṣṭvāgrē mahadādīni savikārāṇyanukramāt tēbhyō virājamuddhṛtya tamanu prāviśadvibhuḥ 21	254
yamāhurādyam puruṣam sahasrāṅghryūrubāhukam yatra viśva imē lōkāḥ savikāsam samāsatē 22	255
yasmin daśavidhaḥ prāṇaḥ sēndriyārthēndriyastriṣṭ tvayēritō yatō varṇāstadvibhūtīrvadasva naḥ 23	256
yatra putraiśca pautraiśca napṭṛbhiḥ saha gōtrajaiḥ prajā vicitrākṛtaya āsan yābhiridaṃ tatam 24	257
prajāpatīnāṃ sa patiścakṛpē kān prajāpatīn sargāṃścaivānusargāṃśca manūnmanvantarādhīpān 25	258
ētēṣāmapī vaṃśāṃśca vaṃśānucaritāni ca uparyadhaśca yē lōkā bhūmērmitrātmaajāsatē 26	259

tēṣāṃ saṁsthāṃ pramāṇaṃ ca bhūrlōkasya ca varṇaya tiryāṇmānuṣadēvānāṃ sarīṣṛpapatattriṇāṃ vada naḥ sargasamvyūhaṃ gārbhasvēdadviyōdbhidāṃ 27	260
guṇāvatārairviśvasya sargasthityapyayāśrayam sṛjataḥ śrīnivāsasya vyācakṣvōdāravikramam 28	261
varṇāśramavibhāgāṃśca rūpaśīlasvabhāvataḥ ṛṣiṇāṃ janmakarmādi vēdasya ca vikarṣaṇam 29	262
yajñasya ca vitānāni yōgasya ca pathaḥ prabhō naiṣkarmyasya ca sāṅkhyasya tantraṃ vā bhagavatsmṛtam 30	263
pākhaṇḍapathavaiṣamyam pratilōmanivēśanam jīvasya gatayō yāśca yāvatīrguṇakarmajāḥ 31	264
dharmārthakāmamōkṣāṇāṃ nimittānyavirōdhataḥ vārtāyā daṇḍanītēśca śrutasya ca vidhiṃ pṛthak 32	265
śrāddhasya ca vidhiṃ brahman pitṛṇāṃ sargamēva ca grahanakṣatratārāṇāṃ kālāvayavasamsthitim 33	266
dānasya tapasō vāpi yaccēṣṭāpūrtayōḥ phalam pravāsasthasya yō dharmō yaśca puṃsa utāpadi 34	267
yēna vā bhagavāṃstuṣyēddharmayōnirjanārdanaḥ samprasīdati vā yēṣāmētadākhyāhi cānagha 35	268

<i>anuvratānāṃ śiṣyāṇāṃ putrāṇāṃ ca dvijōttama </i>	
<i>anāpṛṣṭamapi brūyurguravō dīnavatsalāḥ 36 </i>	269
<i>tattvānāṃ bhagavaṃstēṣāṃ katidhā pratisaṅkramaḥ </i>	
<i>tatrēmaṃ ka upāsīran ka u svidanuśēratē 37 </i>	270
<i>puruṣasya ca saṃsthānaṃ svarūpaṃ vā parasya ca </i>	
<i>jñānaṃ ca naigamaṃ yattadguruśiṣyaprayōjanam 38 </i>	271
<i>nimittāni ca tasyēha prōktānyanagha sūribhiḥ </i>	
<i>svatō jñānaṃ kutaḥ puṃsāṃ bhaktirvairāgyamēva vā 39 </i>	272
<i>ētānmē pṛcchataḥ praśnān harēḥ karmavivitsayā </i>	
<i>brūhi mē'jñasya mitratvādayā naṣṭacakṣuṣaḥ 40 </i>	273
<i>sarvē vēdāśca yajñāśca tapō dānāni cānagha </i>	
<i>jīvābhayapradānasya na kurvīran kalāmapi 41 </i>	274
<i>śrīśuka uvāca</i>	
<i>sa itthamāpṛṣṭapurāṇakalpaḥ</i>	
<i>kurupradhānēna munipradhānaḥ </i>	
<i>pravṛddhaharṣō bhagavat kathāyāṃ</i>	
<i>sañcōditastaṃ prahasannivāha 42 </i>	275
<i> iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ</i>	
<i>tṛtīyaskandhē saptamō'dhyāyaḥ </i>	

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē aṣṭamō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

satsēvanīyō bata pūruvaṃśō

yallōkapālō bhagavatpradhānaḥ |

babhūvithēhājitakīrtimālāṃ

padē padē nūtanayasyabhīkṣṇam || 1 ||

276

sō'haṃ nṛṇāṃ kṣullasukhāya duḥkhaṃ

mahadgatānāṃ viramāya tasya |

pravartayē bhāgavataṃ purāṇaṃ

yadāha sākṣādbhagavānṛṣibhyaḥ || 2 ||

277

āsīnamurvyāṃ bhagavantamādyāṃ

saṅkarṣaṇaṃ dēvamakuṇṭhasattvam |

vivitsavastattvamataḥ parasya

kumāramukhyā munayō'nvapṛcchan || 3 ||

278

svamēva dhiṣṇyaṃ bahu māṇayantaṃ

yaṃ vāsudēvābhidhamāmananti |

pratyagdhṛtākṣāmbujakōśamīṣa -

dunmīlayantaṃ vibudhōdayāya || 4 ||

279

svardhun Yudārdraiḥ svajāṭākālāpai -

rupaspr̥śantaścaraṇōpadhānam |

padmaṃ yadarcantya hirājakanyāḥ

saprēma nānābalibhirvarārthāḥ || 5 ||

280

muhurgr̥ṇantō vacasānurāga -

skhalatpadēnāsyā kṛtāni tajjñāḥ |

kirīṭasāhasramaṇipravēka -

pradyōtitōddāmaphaṇāsahasram || 6 ||

281

prōktaṃ kilaitadbhagavattamēna

nivṛttidharmābhiratāya tēna |

sanatkumārāya sa cāha pr̥ṣṭaḥ

sāṅkhyāyanāyāṅga dhṛtavratāya || 7 ||

282

sāṅkhyāyanaḥ pāramahaṃsyamukhyō

vivakṣamāṇō bhagavadvibhūtīḥ |

jagāda sō'smadguravē'nvitāya

parāśarāyātha bṛhaspatēśca || 8 ||

283

prōvāca mahyaṃ sa dayāluruktō

muniḥ pulastyēna purāṇamādyam |

sō'haṃ tavaitatkathayāmi vatsa

śraddhālavē nityamanuvratāya || 9 ||

284

udāplutaṃ viśvamidaṃ tadā'sīd

yannidrayāmīlitadr̥ṇ nyamīlayat |

ahīndratalpē'dhīśayāna ēkaḥ

kṛtakṣaṇaḥ svātmaratau nirīhaḥ || 10 ||

285

sō'ntaḥśarīrē'rpitabhūtasūkṣmaḥ

kālātmikāṃ śaktimudīrayāṇaḥ |

uvāsa tasmin salilē padē svē

yathānalō dāruṇi ruddhavīryaḥ || 11 ||

286

caturyugānāṃ ca sahasramapsu

svapan svayōdīritayā svaśaktyā |

kālākhyayā'sāditakarmatantrō

lōkānapītāndadṛśē svadēhē || 12 ||

287

tasyārthasūkṣmābhiniṣṭadrṣṭē -

rantargatō'rthō rajasā tanīyān |

guṇēna kālānugatēna viddhaḥ

sūṣyaṃstadābhidyata nābhidēśāt || 13 ||

288

sa padmakōśaḥ sahasōdatiṣṭhat

kālēna karmapratibōdhanēna |

svarōciṣā tatsalilaṃ viśālaṃ

vidyōtayannarka ivātmayōniḥ || 14 ||

289

tallōkapadmaṃ sa u ēva viṣṇuḥ

prāvīviśatsarvagūṇāvabhāsam |

tasmin svayaṃ vēdamayō vidhātā

svayambhuvaṃ yaṃ sma vadanti sō'bhūt || 15 ||

290

tasyāṃ sa cāmbhōruhakarṇikāyā -

mavasthitō lōkamapaśyamānaḥ |

parikraman vyōmni vivṛttanētra -

ścatvāri lēbhē'nudiśaṃ mukhāni || 16 ||

291

tasmādyugāntaśvasanāvaghūrṇa -

jalōrmicakrātsalilādvirūḍham |

upāśritaḥ kañjamu lōkatattvaṃ

nātmānamaddhāvidadādidēvaḥ || 17 ||

292

ka ēṣa yō'sāvahamabjapṛṣṭha

ētatkutō vābjamananyadapsu |

asti hyadhastādiha kiñcanaita -

dadhiṣṭhitam yatra satā nu bhāvyam || 18 ||

293

sa itthamudvīkṣya tadabjanāla -

nāḍībhirantarjalamāvivēśa |

nārvāggatastatkharanālanāla -

nābhiṃ vicinvaṃstadavindatājaḥ || 19 ||

294

tamasyapārē vidurātmasargaṃ

vicinvatō'bhūtsumahāṃstriṇēmiḥ |

yō dēhabhājāṃ bhayamīrayāṇaḥ

parikṣiṇōtyāyurajasya hētiḥ || 20 ||

295

tatō nivṛttō'pratīlabdhakāmaḥ

svadhiṣṇyamāsādyā punaḥ sa dēvaḥ |

śanairjitaśvāsanivṛttacittō

nyaśīdadārūḍhasamādhīyōgaḥ || 21 ||

296

kālēna sō'jaḥ puruṣāyuṣābhi -

pravṛttayōgēna virūḍhabōdhaḥ |

svayaṃ tadantarhṛdayē'vabhāta -

mapāśyatāpāśyata yanna pūrvam || 22 ||

297

mṛṇālagaurāyatasēṣabhōga -

paryaṅka ēkaṃ puruṣaṃ śayānam |

phaṇātapatrāyutamūrdharatna -

dyubhirhatadhvāntayugāntatōyē || 23 ||

298

prēkṣāṃ kṣipantaṃ haritōpalādrēḥ

sandhyābhranīvērururukmamūrdhnaḥ |

ratnōdadhārauṣadhisaumanasya -

vanasrajō vēṇubhujāṅghripāṅghrēḥ || 24 ||

299

āyāmatō vistarataḥ svamāna -

dēhēna lōkatrayasaṅgrahēṇa |

vicitrādivyābharaṇāṃśukānāṃ

kṛtaśriyāpāśritavēṣadēham || 25 ||

300

pumṣāṃ svakāmāya viviktaṃmārgai -

rabhyarcatāṃ kāmāduḡhāṅghripadmam |

pradarśayantaṃ kṛpayā nakhēndu -

mayūkhabhinnāṅgulicārupatram || 26 ||

301

mukhēna lōkārtiharasmitēna

parisphuratkuṇḍalamaṇḍitēna |

śōṇāyitēnādharabimbabhāsā

pratyarhayantaṃ sunasēna subhrvā || 27 ||

302

kadambakiṅjalkapiśaṅgavāsasā

svalaṅkṛtaṃ mēkhalayā nitambē |

hārēṇa cānantadhanēna vatsa

śrīvatsavakṣaḥsthalavallabhēna || 28 ||

303

parārdhyakēyūramaṇipravēka -

paryastadōrdaṇḍasahasraśākham |

avyaktamūlaṃ bhuvanāṅghripēndra -

mahīndrabhōgairadhivītaśam || 29 ||

304

carācaraukō bhagavanmahīdhra -

mahīndrabandhuṃ salilōpagūḍham |

kirīṭasāhasrahiranyaśṛṅga -

māvirbhavatkaustubharatnagarbham || 30 ||

305

nivītamāmnāyamadhuvrataśriyā

svakīrtimayyā vanamālayā harim |

sūryēnduvāyvagnyagamam tridhāmabhiḥ

parikramatprādhānikairdurāsadam || 31 ||

306

tarhyēva tannābhisaraḥsarōja -

mātmānamambhaḥ śvasanaṃ viyacca |

dadarśa dēvō jagatō vidhātā

nātaḥ paraṃ lōkavisargaḍṛṣṭiḥ || 32 ||

307

sa karmabījaṃ rajasōparaktaḥ

prajāḥ sisṛkṣanniyadēva ḍṛṣṭvā |

astaudvisargābhimukhastamīḍya -

mavyaktavartmanyabhivēśitātmā || 33 ||

308

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ

tṛtīyaskandhē aṣṭamō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē navamō'dhyāyaḥ ॥

brahmōvāca

jñātō'si mē'dya sucirānnanu dēhabhājāṃ
na jñāyatē bhagavatō gatirityavadyam |
nānyattvadasti bhagavannapi tanna śuddham
māyāguṇavyatikarādyadururvibhāsi ॥ 1 ॥

309

rūpaṃ yadētaḍavabōdharasōdayēna
śaśvannivṛttatamasah sadanugrahāya |
āḍau grhītamavatāraśataikabījaṃ
yannābhīpadmabhavanādahamāvirāsam ॥ 2 ॥

310

nātaḥ paraṃ parama yadbhavataḥ svarūpa -
mānandamātramavikalpamaviddhavarcaḥ |
paśyāmi viśvasṛjamēkamaviśvamātman
bhūtēndriyātmakamadasta upāśritō'smi ॥ 3 ॥

311

tadvā idaṃ bhuvanamaṅgala maṅgalāya
dhyānē sma nō darśitaṃ ta upāsakānām |
tasmai namō bhagavatē'nuvidhēma tubhyaṃ
yō'nādr̥tō narakabhāgbhīrasatprasaṅgaiḥ ॥ 4 ॥

312

yē tu tvadīyacaraṇāmbujakōśagandhaṃ
 jighranti karṇavivaraiḥ śrutivātanītaṃ |
 bhaktyā grhītacaraṇaḥ parayā ca tēṣāṃ
 nāpaiṣi nātha hrdayāmburuhātsvapumaṃsām || 5 || 313

tāvadbhayaṃ draviṇagēhasuhrnnimittaṃ
 śōkaḥ sprhā paribhavō vipulaśca lōbhaḥ |
 tāvanmamētyasadavagraha ārtimūlaṃ
 yāvanna tē'nghrimabhayaṃ pravṛṇīta lōkaḥ || 6 || 314

daivēna tē hatadhiyō bhavataḥ prasaṅgā -
 tsarvāśubhōpaśamanādvimukhēndriyā yē |
 kurvanti kāmasukhalēśalavāya dīnā
 lōbhābhibhūtamanasō'kuśalāni śaśvat || 7 || 315

kṣutṛṭṛtridhātubhirimā muhurardyamānāḥ
 śītōṣṇavātavarṣairitarētarācca |
 kāmāgninācyuta ruṣā ca sudurbharēṇa
 sampāśyatō mana urukrama sīdatē mē || 8 || 316

yāvatprṛthaktvamidamātmāna indriyārtha -
 māyābalaṃ bhagavatō jana īśa paśyēt |
 tāvanna saṃsṛtirasau pratisaṅkramēta
 vyarthāpi duḥkhanivahaṃ vahatī kriyārthā || 9 || 317

ahnyāpṛtārtakaraṇā niśi niḥśayānā
 nānāmanōrathadhiyā kṣaṇabhagnanidrāḥ |
 daivāhatārtharacanā ṛṣayō'pi dēva
 yuṣmatprasaṅgavimukhā iha saṃsaranti || 10 || 318

tvam bhāvayōgaparibhāvitahr̥tsarōja

āssē śrutēkṣitapathō nanu nātha puṃsām |

yadyaddhiyā ta urugāya vibhāvayanti

tattadvapuḥ praṇayasē sadanugrahāya || 11 ||

319

nātiprasīdati tathōpacitōpacārai -

rārādhitaḥ suragaṇairhṛdi baddhakāmaiḥ |

yatsarvabhūtadayayāśadalabhyayaikō

nānājanēṣvavahitaḥ suhṛdantarātmā || 12 ||

320

puṃsāmatō vividhakarmabhiradhvarādyai -

rdānēna cōgratapasā vratacaryayā ca |

ārādhanaṃ bhagavatastava satkriyārthō

dharmō'rpitaḥ karhiciddhriyatē na yatra || 13 ||

321

śaśvatsvarūpamahaśaiva nipītabhēda -

mōhāya bōdhadhiṣaṇāya namaḥ parasmai |

viśvōdbhavasthitilayēṣu nimittalīlā -

rāsāya tē nama idaṃ cakṛmēśvarāya || 14 ||

322

yasyāvatāraguṇakarmaviḍambanāni

nāmāni yē'suvigamē vivaśā gṛṇanti |

tē naikajanmaśamalaṃ sahaśaiva hitvā

saṃyāntyapāvṛtamṛtaṃ tamajaṃ prapadyē || 15 ||

323

yō vā ahaṃ ca giriśaśca vibhuḥ svayaṃ ca

sthityudbhavapralayahētava ātmamūlam |

bhittvā tripādvavṛdha ēka uruprarōha -

stasmai namō bhagavatē bhuvanadrumāya || 16 ||

324

lōkō vikarmanirataḥ kuśalē pramattaḥ

karmaṇyayaṃ tvaduditē bhavadarcanē svē |

yastāvadasya balavāniha jīvitāsāṃ

sadyaśchinattyanimiṣāya namō'stu tasmai || 17 ||

325

yasmādbibhēmyahamapi dviparārdhadhiṣṇya -

madhyāsitaḥ sakalalōkanamaskṛtaṃ yat |

tēpē tapō bahusavō'varurutsamāna -

stasmai namō bhagavatē'dhimakhāya tubhyam || 18 ||

326

tiryaṇmanuṣyavibudhādiṣu jīvayōni -

śvātmēcchayā'tmakṛtasētoparīpsayā yaḥ |

rēmē nirastaratirapyavaruddhadēha -

stasmai namō bhagavatē puruṣōttamāya || 19 ||

327

yō'vidyayānupahatō'pi daśārdhavrṭtyā

nidrāmuvāha jaṭharīkṛtalōkayātraḥ |

antarjalē'hikaśīpusparsānukūlāṃ

bhīmōrmimālini janasya sukhaṃ vivṛṇvan || 20 ||

328

yannābhipadmabhavanādahamāsamīḍya

lōkatrayōpakaraṇō yadanugrahēṇa |

tasmai namasta udarasthabhavāya yōga -

nidrāvasānavikasannalinēkṣaṇāya || 21 ||

329

sō'yaṃ samastajagatāṃ suhṛdēka ātmā

sattvēna yanmṛḍayatē bhagavān bhagēna |

tēnaiva mē dṛśamanusprśatādyathāhaṃ

sraṁsyāmi pūrvavadidaṃ praṇatapriyō'sau || 22 ||

330

ēṣa prapannavaradō ramayā'tmaśaktyā
 yadyatkariṣyati gṛhītaguṇāvatāraḥ |
 tasmin svavikramamidaṃ sṛjatō'pi cētō
 yuñjīta karmaśamalaṃ ca yathā vijahyām || 23 || 331

nābhihradādiha satō'mbhasi yasya puṃsō
 vijñānaśaktirahamāsamanantaśaktēḥ |
 rūpaṃ vicitramidamasya vivṛṇvatō mē
 mā rīriṣīṣṭa nigamasya girāṃ visargaḥ || 24 || 332

sō'sāvadabhrakaruṇō bhagavān vivṛddha -
 prēmasmitēna nayanāmburuhaṃ vijṛmbhan |
 utthāya viśvavijayāya ca nō viṣādaṃ
 mādhyā girāpanayatātpuruṣaḥ purāṇaḥ || 25 || 333

maitrēya uvāca
 svasambhavaṃ niśāmyaivaṃ tapōvidyāsamādhibhiḥ |
 yāvanmanōvacaḥ stutvā virarāma sa khinnavat || 26 || 334

athābhiprētamanvikṣya brahmaṇō madhusūdanaḥ |
 viṣaṇṇacētaṃ tēna kalpavyatikarāmbhasā || 27 || 335

lōkaṣṭhānavijñāna ātmanaḥ parikhidyataḥ |
 tamāhāgādhayā vācā kaśmalaṃ śamayanniva || 28 || 336

śrībhagavānuvāca
 mā vēdagarbha gāstandrīm sarga udyamamāvaha |
 tanmayā'pādiṭaṃ hyagrē yanmām prārthayatē bhavān || 29 || 337

<i>bhūyastvaṃ tapa ātiṣṭha vidyāṃ caiva madāśrayām </i> <i>tābhyāmantarhṛdi brahman lōkāndrakṣyasyapāvṛtān 30 </i>	338
<i>tata ātmani lōkē ca bhaktiyuktaḥ samāhitaḥ </i> <i>draṣṭāsi mām tataṃ brahmanmayi lōkāṃstvamātmanaḥ 31 </i>	339
<i>yadā tu sarvabhūtēṣu dāruṣvagnimiva sthitam </i> <i>praticakṣīta mām lōkō jahyāttarhyēva kaśmalam 32 </i>	340
<i>yadā rahitamātmānaṃ bhūtēndriyaguṇāśayaiḥ </i> <i>svarūpēṇa mayōpētaṃ paśyan svārājyamṛcchati 33 </i>	341
<i>nānākarmavitānēna prajā bahvīḥ sisṛkṣataḥ </i> <i>nātmāvasīdatyasmimstē varṣīyānmadanugrahaḥ 34 </i>	342
<i>ṛṣimādyam na badhnāti pāpīyāṃstvām rajōguṇaḥ </i> <i>yanmanō mayi nirbaddham prajāḥ saṃsṛjatō'pi tē 35 </i>	343
<i>jñātō'ham bhavatā tvadya durvijñēyō'pi dēhinām </i> <i>yanmām tvaṃ manyasē'yuktaṃ bhūtēndriyaguṇātmabhiḥ 36 </i>	344
<i>tubhyaṃ madvicikitsāyāmātmā mē darśitō'bahiḥ </i> <i>nālēna salilē mūlaṃ puṣkarasya vicinvataḥ 37 </i>	345
<i>yaccakarthāṅga matstōtram matkathābhyudayāṅkitam </i> <i>yadvā tapasi tē niṣṭhā sa ēṣa madanugrahaḥ 38 </i>	346
<i>prītō'hamastu bhadraṃ tē lōkānām vijayēcchayā </i> <i>yadastauṣīrguṇamayam nirguṇam mānuvarṇayan 39 </i>	347
<i>ya ētēna pumānnityam stutvā stōtrēṇa mām bhajēt </i> <i>tasyāśu samprasīdēyam sarvakāmavarēśvaraḥ 40 </i>	348

pūrtēna tapasā yajñairdānairyōgasamādhinā |
rāddhaṃ niḥśrēyasam puṃsāṃ matprītistattvavinmatam || 41 || 349

ahamātmā'tmanāṃ dhātaḥ prēṣṭhaḥ san prēyasāmapi |
atō mayi ratiṃ kuryāddēhādiryatkr̥tē priyaḥ || 42 || 350

sarvavēdamayēnēdamātmanā'tmā'tmayōninā |
prajāḥ sṛja yathāpūrvam yāśca mayyanuśēratē || 43 || 351

maitrēya uvāca
tasmā ēvaṃ jagatsraṣṭrē pradhānapuruṣēśvaraḥ |
vyajyēdam svēna rūpēṇa kañjanābhastirōdadhē || 44 || 352

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
tṛtīyaskandhē navamō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tr̥tīyaskandhē daśamō'dhyāyaḥ ॥

vidura uvāca

antarhitē bhagavati brahmā lōkapitāmahaḥ ।

prajāḥ sasarja katidhā daihikīrmānasīrvibhuḥ ॥ 1 ॥

353

yē ca mē bhagavan pr̥ṣṭāstvayyarthā bahu vittama ।

tān vadasvānupūrvyēṇa chindhi naḥ sarvasaṃśayān ॥ 2 ॥

354

sūta uvāca

ēvaṃ sañcōditastēna kṣattrā kauṣāravō muniḥ ।

prītaḥ pratyāha tān praśnān hṛdisthānatha bhārgava ॥ 3 ॥

355

maitrēya uvāca

virīñcō'pi tathā cakrē divyaṃ varṣaśataṃ tapaḥ ।

ātmanyātmānamāvēśya yadāha bhagavānajaḥ ॥ 4 ॥

356

tadvilōkyābjasambhūtō vāyunā yadadhiṣṭhitaḥ ।

padmamambhaśca tatkālakṛtavīryēṇa kampitam ॥ 5 ॥

357

tapasā hyēdhamānēna vidyayā cātmasaṃsthayā ।

vivr̥ddhavijñānabalō nyapād vāyuṃ sahāmbhasā ॥ 6 ॥

358

<i>tadvilōkya viyadvyāpi puṣkaraṃ yadadhiṣṭhitam </i> <i>anēna lōkān prāglīnān kalpitāsmītyacintayat 7 </i>	359
<i>padmakōśaṃ tadā'viśya bhagavatkarmacōditaḥ </i> <i>ēkaṃ vyabhāṅkṣīdurudhā tridhā bhāvyam dvisaptadhā 8 </i>	360
<i>ētāvāñjīvalōkasya saṃsthābhēdaḥ samāhṛtaḥ </i> <i>dharmasya hyanimittasya vipākaḥ paramēṣṭhyasau 9 </i>	361
<i>vidura uvāca</i> <i>yadāttha baturūpasya harēradbhutakarmanah </i> <i>kālākhyam lakṣaṇam brahman yathā varṇaya naḥ prabhō 10 </i>	362
<i>maitrēya uvāca</i> <i>guṇavyatikarākārō nirviśēṣō'pratiṣṭhitaḥ </i> <i>puruṣastadupādānamātmānam līlayāsṛjat 11 </i>	363
<i>viśvam vai brahmatanmātram saṃsthitaṃ viṣṇumāyayā </i> <i>īśvarēṇa paricchinnaṃ kālēnāvyaktamūrtinā 12 </i>	364
<i>yathēdānīm tathāgrē ca paścādapyētaḥ </i> <i>sargō navavidhastasya prākṛtō vaikṛtastu yaḥ 13 </i>	365
<i>kāladravyaguṇairasya trividhaḥ pratisaṅkramaḥ </i> <i>ādyastu mahataḥ sargō guṇavaiṣamyamātmanah 14 </i>	366
<i>dvitīyastvahaṃ yatra dravyajñānakriyodayaḥ </i> <i>bhūtasargastrītyastu tanmātrō dravyaśaktimān 15 </i>	367
<i>caturtha aindriyaḥ sargō yastu jñānakriyātmakaḥ </i> <i>vaikārikō dēvasargaḥ pañcamō yanmayam manaḥ 16 </i>	368

ṣaṣṭhastu tamasaḥ sargō yastvabuddhikṛtaḥ prabhō ṣaḍimē prākṛtāḥ sargā vaikṛtānapi mē śṛṇu 17	369
rajōbhājō bhagavatō līlēyaṃ harimēdhasaḥ saptamō mukhyasargastu ṣaḍvidhastasthuṣāṃ ca yaḥ 18	370
vanaspatyōṣadhilatātvaksārā vīrudhō drumāḥ utsrōtasastamaḥprāyā antaḥsparsā viśēṣiṇaḥ 19	371
tiraścāmaṣṭamaḥ sargaḥ sō'sṭāviṃśadvidhō mataḥ avidō bhūritamasō ghrāṇajñā hr̥dyavēdinaḥ 20	372
gaurajō mahiṣaḥ kṛṣṇaḥ sūkarō gavayō ruruḥ dviśaphāḥ paśavaścēmē aviruṣṭraśca sattama 21	373
kharō'svō'svatarō gauraḥ śarabhaścamarī tathā ētē caikaśaphāḥ kṣattaḥ śṛṇu pañcanakhān paśūn 22	374
śvā sṛgālō vṛkō vyāghrō mārjāraḥ śaśaśallakau siṃhaḥ kapirgajaḥ kūrmō gōdhā ca makarādayaḥ 23	375
kaṅkagr̥dhravaṭaśyēnabhāsabhallūkabarhiṇaḥ haṃsasārasacakrāhvakākōlūkādayaḥ khagāḥ 24	376
arvāksrōtastu navamaḥ kṣattarēkavidhō nṛṇām rajō'dhikāḥ karmaaparā duḥkhē ca sukhamāninaḥ 25	377
vaikṛtāstraya ēvaitē dēvasargaśca sattama vaikārikastu yaḥ prōktaḥ kaumārastūbhayātmakaḥ 26	378
dēvasargaścāṣṭavidhō vibudhāḥ pitarō'surāḥ gandharvāpsarasah siddhā yakṣarakṣāṃsi cāraṇāḥ 27	379

*bhūtaprētapīśācāśca vidyādhṛāḥ kinnarādayaḥ |
daśaitē vidurākhyātāḥ sargāstē viśvasṛkkṛtāḥ || 28 ||*

380

*ataḥ param pravakṣyāmi vaṁśānmanvantarāṇi ca |
ēvaṁ rajahplutaḥ sraṣṭā kalpādiṣvātmabhūrhariḥ |
sṛjatyamōghasaṅkalpa ātmaivātmānamātmanā || 29 ||*

381

*|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṁsyāṁ saṁhitāyāṁ
ṭṛtīyaskandhē daśamō'dhyāyaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē ēkādaśō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

caramaḥ sadviśēṣāṇāmanēkō'saṃyutaḥ sadā |

paramāṇuḥ sa vijñēyō nṛṇāmaikyabhramō yataḥ || 1 ||

382

sata ēva padārthasya svarūpāvasthitasya yat |

kaivalyaṃ paramamahānaviśēṣō nirantaraḥ || 2 ||

383

ēvaṃ kālō'pyanumitaḥ sauḥṣmyē sthauḷyē ca sattama |

saṃsthānabhuktyā bhagavānavyaktō vyaktabhugvibhuḥ || 3 ||

384

sa kālaḥ paramāṇurvai yō bhuñktē paramāṇutām |

satō'viśēṣabhugyastu sa kālaḥ paramō mahān || 4 ||

385

aṇurdvau paramāṇū syāttrasarēṇustrayaḥ smṛtaḥ |

jālārkaśmyavagataḥ khamēvānupatannagāt || 5 ||

386

trasarēṇutrikaṃ bhuñktē yaḥ kālaḥ sa truṭiḥ smṛtaḥ |

śatabhāgastu vēdhaḥ syāttaistribhistu lavaḥ smṛtaḥ || 6 ||

387

nimēṣastrilavō jñēya āmnātastē trayayaḥ kṣaṇaḥ |

kṣaṇān pañca viduḥ kāṣṭhāṃ laghu tā daśa pañca ca || 7 ||

388

laghūni vai samāmnātā daśa pañca ca nāḍikā tē dvē muhūrtaḥ praharaḥ śaḍyāmaḥ sapta vā nṛṇām 8	389
dvādaśārdhapalōnmānaṁ caturbhiścaturaṅgulaiḥ svarṇamāṣaiḥ kṛtacchidraṁ yāvatprasthajalaplutam 9	390
yāmāścatvāraścatvārō martyānāmahanī ubhē pakṣaḥ pañcadaśāhāni śuklaḥ kṛṣṇaśca mānada 10	391
tayōḥ samuccayō māsah pitṛṇām tadaharniśam dvau tāvṛtuḥ śaḍayanam dakṣiṇam cōttaram divi 11	392
ayanē cāhanī prāhurvatsarō dvādaśa smṛtaḥ saṁvatsaraśataṁ nṛṇām paramāyurnirūpitam 12	393
graharkṣatārācakrasthaḥ paramāṇvādinā jagat saṁvatsarāvasānēna paryētyanimiṣō vibhuḥ 13	394
saṁvatsaraḥ parivatsara iḍāvatsara ēva ca anuvatsarō vatsaraśca viduraivam prabhāṣyatē 14	395
yaḥ sṛjyaśaktimurudhōcchvasayan svaśaktyā puṁsō'bhramāya divi dhāvati bhūtabhēdaḥ kālākhyayā guṇamayam kratubhirvitanvam - stasmai baliṁ harata vatsarapañcakāya 15	396
vidura uvāca pitṛdēvamanuṣyāṇāmāyuh paramidaṁ smṛtam parēṣām gatimācakṣva yē syuḥ kalpād bahirvidaḥ 16	397

<i>bhagavān vēda kālasya gatiṃ bhagavatō nanu </i> <i>viśvaṃ vicakṣatē dhīrā yōgarāddhēna cakṣuṣā 17 </i>	398
<i>maitrēya uvāca</i> <i>kṛtaṃ trētā dvāparaṃ ca kaliścēti caturyugam </i> <i>divyairdvādaśabhirvarṣaiḥ sāvadhānaṃ nirūpitam 18 </i>	399
<i>catvāri trīṇi dvē caikaṃ kṛtādiṣu yathākramam </i> <i>saṅkhyātāni sahasrāṇi dviguṇāni śatāni ca 19 </i>	400
<i>sandhyāṃśayōrantarēṇa yaḥ kālaḥ śatasāṅkhyayōḥ </i> <i>tamēvāhuryugam tajiñā yatra dharmō vidhīyatē 20 </i>	401
<i>dharmāścatuspānmanujān kṛtē samanuvartatē </i> <i>sa ēvānyēṣvadharmēṇa vyēti pādēna vardhatā 21 </i>	402
<i>trilōkyā yugasāhasraṃ bahirābrahmaṇō dinam </i> <i>tāvatyēva niśā tāta yannimīlati viśvasṛk 22 </i>	403
<i>niśāvasāna ārabdhō lōkakalpō'nuvartatē </i> <i>yāvaddinaṃ bhagavatō manūn bhuñjaṃścaturdaśa 23 </i>	404
<i>svaṃ svaṃ kālaṃ manurbhukṭē sādḥikāṃ hyēkasaptatim </i> <i>manvantarēṣu manavastadvaṃśyā ṛṣayaḥ surāḥ </i> <i>bhavanti caiva yugapatsurēśāścānu yē ca tān 24 </i>	405
<i>ēṣa dainandinaḥ sargō brāhmastrailōkyavartanaḥ </i> <i>tiryaṅnrpitṛdēvānāṃ sambhavō yatra karmabhiḥ 25 </i>	406
<i>manvantarēṣu bhagavān bibhratsattvaṃ svamūrtibhiḥ </i> <i>manvādibhiridaṃ viśvamavatyuditapauruṣaḥ 26 </i>	407

<i>tamōmātrāmupādāya pratisaṃruddhavigrahāḥ kālenānugatāśēṣa āstē tūṣṇīm dinātyayē 27 </i>	408
<i>tamēvānvavidhīyante lōkā bhūrādayastrayaḥ niśāyāmanuvṛttāyāṃ nirmuktaśaśibhāskaram 28 </i>	409
<i>trilōkyāṃ dahyamānāyāṃ śaktyā saṅkarṣaṇāgninā yāntyūṣmaṇā maharlōkājjanam bhṛgvādayō'rditāḥ 29 </i>	410
<i>tāvattribhuvanam sadyaḥ kalpāntaidhitasindhavaḥ plāvayantyutkaṭāṭōpacanḍavātēritōrmayaḥ 30 </i>	411
<i>antaḥ sa tasmin salila āstē'nantāsanō hariḥ yōganidrānimīlākṣaḥ stūyamānō janālayaiḥ 31 </i>	412
<i>ēvaṃvidhairahōrātraiḥ kālagatyōpalakṣitaiḥ apakṣitamivāsyāpi paramāyurvayaḥ śatam 32 </i>	413
<i>yadardhamāyusaḥ parārdhamabhidyatē pūrvāḥ parārdhō'pakrāntō hyaparō'dya pravartatē 33 </i>	414
<i>pūrvasyādau parārdhasya brāhmō nāma mahānabhūt kalpō yatrābhavadbrahmā śabdabrahmēti yaṃ viduḥ 34 </i>	415
<i>tasyaiva cāntē kalpō'bhūd yaṃ pādmamabhicakṣatē yaddharērnābhisarasa āsīllōkasarōruham 35 </i>	416
<i>ayaṃ tu kathitaḥ kalpō dvitīyasyāpi bhārata vārāha iti vikhyātō yatrāsītsūkarō hariḥ 36 </i>	417
<i>kālō'yaṃ dviparārdhākhyō nimēṣa upacaryatē avyākṛtasyānantasya anādērjagadātmanaḥ 37 </i>	418

kālō'yaṃ paramāṇvādirdviparārdhānta īśvaraḥ |
naivēśituṃ prabhurbhūmna īśvarō dhāmamāninām || 38 || 419

vikāraiḥ sahitō yuktairviśēṣādibhirāvṛtaḥ |
āṇḍakōśō bahirayaṃ pañcāśatkōṭivistrtaḥ || 39 || 420

daśōttarādhikairyaatra praviṣṭaḥ paramāṇuvat |
lakṣyatē'ntargatāścānyē kōṭiśō hyaṇḍarāśayaḥ || 40 || 421

tadāhurakṣaram brahma sarvakāraṇakāraṇam |
viṣṇōrdhāma paraṃ sākṣātpuruṣasya mahātmanaḥ || 41 || 422

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
tṛtīyaskandhē ēkādaśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē dvādaśō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

*iti tē varṇitaḥ kṣattaḥ kālākhyāḥ paramātmanah |
mahimā vēdagarbhō'tha yathāsrākṣīnnibōdha mē || 1 ||*

423

*sasarjāgrē'ndhatāmisramatha tāmīsrāmādikṛt |
mahāmōhaṃ ca mōhaṃ ca tamaścājñānavṛttayaḥ || 2 ||*

424

*drṣṭvā pāpīyasīm sṛṣṭīm nātmānaṃ bahvamanyata |
bhagavaddhyānapūtēna manasānyāṃ tatō'sṛjat || 3 ||*

425

*sanakaṃ ca sanandaṃ ca sanātanamathātmabhūḥ |
sanatkumāraṃ ca munīnniṣkriyānūrdhvarētasah || 4 ||*

426

*tān babhāṣē svabhūḥ putrān prajāḥ sṛjata putrakāḥ |
tannaicchanmōkṣadharmāṇō vāsudēvaparāyaṇāḥ || 5 ||*

427

*sō'vadhyātaḥ sutairēvaṃ pratyākhyātānuśāsanaiḥ |
krōdhaṃ durviśahaṃ jātaṃ niyantumupacakramē || 6 ||*

428

*dhiyā niḡrhyamāṇō'pi bhruvōrmadhyātprajāpatēḥ |
sadyō'jāyata tanmanyuḥ kumārō nīlalōhitaḥ || 7 ||*

429

sa vai rurōda dēvānāṃ pūrvajō bhagavān bhavaḥ nāmāni kuru mē dhātaḥ sthānāni ca jagadgurō 8	430
iti tasya vacaḥ pādmō bhagavān paripālayan abhyadhād bhadrayā vācā mā rōdīstatkarōmi tē 9	431
yadarōdīḥ suraśrēṣṭha sōdvēga iva bālakaḥ tatastvāmabhidhāsyanti nāmnā rudra iti prajāḥ 10	432
hṛdindriyāṇyasurvyōma vāyuragnirjalaṃ mahī sūryaścandrastapaścaiva sthānānyagrē kṛtāni mē 11	433
manyurmanurmahinasō mahāñchiva ṛtadhvajah ugrarētā bhavaḥ kālō vāmadēvō dhṛtavrataḥ 12	434
dhīrvṛttiruśanōmā ca niyutsarpirilāmbikā irāvatī sudhā dīkṣā rudrāṇyō rudra tē striyaḥ 13	435
grhāṇaitāni nāmāni sthānāni ca sayōṣaṇaḥ ēbhiḥ sṛja prajā bahvīḥ prajānāmasi yatpatiḥ 14	436
ityādiṣṭaḥ sa guruṇā bhagavānnīlalōhitaḥ sattvākṛtisvabhāvēna sasarijātmasamāḥ prajāḥ 15	437
rudrāṇāṃ rudrasṛṣṭānāṃ samantād grasatāṃ jagat niśāmyāsaṅkhyasō yūthān prajāpatiraśaṅkata 16	438
alam prajābhiḥ sṛṣṭābhirīdṛśībhiḥ surōttama mayā saha dahantībhirdiśaścakṣurbhirulbaṇaiḥ 17	439
tapa ātiṣṭha bhadraṃ tē sarvabhūtasukhāvaham tapasaiva yathāpūrvam sraṣṭā viśvamidaṃ bhavān 18	440

tapasaiva paraṃ jyōtirbhagavantamadhōkṣajam sarvabhūtaguhāvāsamañjasā vindatē pumān 19	441
maitrēya uvāca ēvamātmabhuvā'diṣṭaḥ parikramya girāṃ patim bāḍhamityamumāmantrya vivēśa tapasē vanam 20	442
athābhidyāyataḥ sargaṃ daśa putrāḥ prajajñirē bhagavacchaktiyuktasya lōkasantānahētavaḥ 21	443
marīciratryaṅgirasau pulastyaḥ pulahaḥ kratuḥ bhṛgurvasiṣṭhō dakṣaśca daśamastatra nāradaḥ 22	444
utsaṅgānnāradō jajñē dakṣō'ṅguṣṭhātsvayambhuvaḥ prāṇādvasiṣṭhaḥ sañjātō bhṛgustvacī karātkratuḥ 23	445
pulahō nābhitō jajñē pulastyaḥ karṇayōrṛṣiḥ aṅgirā mukhatō'kṣṇō'trirmarīcirmanasō'bhavat 24	446
dharmāḥ stanāddakṣiṇatō yatra nārāyaṇaḥ svayam adharmāḥ pṛṣṭhatō yasmānmṛtyurlōkabhayaṅkaraḥ 25	447
hṛdi kāmō bhruvaḥ krōdhō lōbhaścādharadacchadāt āsyādvāksindhavō mēḍhrānnirṛtiḥ pāyōraghāśrayaḥ 26	448
chāyāyāḥ kardamō jajñē dēvahūtyāḥ patiḥ prabhuḥ manasō dēhataścēdaṃ jajñē viśvakṛtō jagat 27	449
vācaṃ duhitaraṃ tanvīm svayambhūrharatīm manaḥ akāmāṃ cakamē kṣattaḥ sakāma iti naḥ śrutam 28	450

<i>tamadharmē kṛtamatiṃ vilōkya pītarāṃ sutāḥ </i>	
<i>marīcimukhyā munayo viśrambhātpratyabōdhayan 29 </i>	451
<i>naitatpūrvaiḥ kṛtaṃ tvadyē na kariṣyanti cāparē </i>	
<i>yattvaṃ duhitaraṃ gacchēranigr̥hyāṅgajaṃ prabhuḥ 30 </i>	452
<i>tējīyasāmapī hyētanna suślōkyāṃ jagadgurō </i>	
<i>yadvṛttamanutiṣṭhan vai lōkaḥ kṣēmāya kalpatē 31 </i>	453
<i>tasmai namō bhagavatē ya idaṃ svēna rōciṣā </i>	
<i>ātmasthaṃ vyañjayāmāsa sa dharmāṃ pātumarhati 32 </i>	454
<i>sa itthaṃ gr̥nataḥ putrān purō dṛṣṭvā prajāpatīn </i>	
<i>prajāpatipatistanvaṃ tatyāja vr̥ḍitastadā </i>	
<i>tāṃ diśō jagṛhurghōrāṃ nīhāraṃ yadvidustamaḥ 33 </i>	455
<i>kadācid dhyāyataḥ sraṣṭurvēdā āsaṃścaturmukhāt </i>	
<i>kathaṃ srakṣyāmyahaṃ lōkān samavētān yathā purā 34 </i>	456
<i>cāturhōtraṃ karmatantramupavēdanayaiḥ saha </i>	
<i>dharmasya pādāścatvārastathaivāśramavṛttayaḥ 35 </i>	457
<i>vidura uvāca</i>	
<i>sa vai viśvasṛjāmīśō vēdādīn mukhatō'sṛjat </i>	
<i>yad yad yēnāsṛjad dēvastanmē brūhi tapōdhana 36 </i>	458
<i>maitrēya uvāca</i>	
<i>ṛgyajuḥ sāmātharvākhyān vēdān pūrvādibhirmukhaiḥ </i>	
<i>śastramiyyāṃ stutistōmaṃ prāyaścittaṃ vyadhātkramāt 37 </i>	459

āyurvēdaṃ dhanurvēdaṃ gāndharvaṃ vēdamātmanaḥ sthāpatyaṃ cāsṛjad vēdaṃ kramātpūrvādibhirmukhaiḥ 38	460
itihāsapurāṇāni pañcamaṃ vēdamīśvaraḥ sarvēbhya ēva vaktrēbhyaḥ sasṛjē sarvadarśanaḥ 39	461
śōḍaśyukthau pūrvavaktrātpurīṣyagniṣṭutāvatha āptōryāmātirātrau ca vājapēyaṃ sagōsavam 40	462
vidyā dānaṃ tapaḥ satyaṃ dharmasyēti padāni ca āśramāṃśca yathāsaṅkhyamasṛjatsaha vṛttibhiḥ 41	463
sāvitraṃ prajāpatyaṃ ca brāhmaṃ cātha bṛhattathā vārtāsañcayaśālīnaśīlōñcha iti vai grhē 42	464
vaikhānasā vālakhilyaudumbarāḥ phēnapā vanē nyāsē kuṭicakaḥ pūrvam bahvōdō haṃsaniṣkriyau 43	465
ānvīkṣikī trayī vārtā daṇḍanītistathaiva ca ēvaṃ vyāhṛtayaścāsan praṇavō hyasya dahrataḥ 44	466
tasyōṣṇigāsillōmabhyō gāyatrī ca tvacō vibhōḥ triṣṭummāṃsātsnutō'nuṣṭubjagatyasthnaḥ prajāpatēḥ 45	467
majjāyāḥ paṅktirutpannā bṛhatī prāṇatō'bhavat sparśastasyābhavajjīvaḥ svarō dēha udāhṛtaḥ 46	468
ūṣmāṇamindriyāṇyāhurantaḥsthā balamātmanaḥ svarāḥ sapta vihārēṇa bhavanti sma prajāpatēḥ 47	469
śabdabrahmātmanastasya vyaktāvyaktātmanaḥ paraḥ brahmāvabhāti vitatō nānāśaktyupabṛṃhitaḥ 48	470

<i>tatō'parāmupādāya sa sargāya manō dadhē </i>	
<i>ṛṣīṇāṃ bhūrivīryāṇāmapi sargamavistr̥tam 49 </i>	471
<i>jñātvā taddhṛdayē bhūyaścintayāmāsa kaurava </i>	
<i>ahō adbhutamētanmē vyāpṛtasyāpi nityadā 50 </i>	472
<i>na hyēdhantē prajā nūnaṃ daivamatra vighātakam </i>	
<i>ēvaṃ yuktakṛtastasya daivaṃ cāvēkṣatastadā 51 </i>	473
<i>kasya rūpamabhūd dvēdhā yatkāyamabhicakṣatē </i>	
<i>tābhyāṃ rūpavibhāgābhyāṃ mithunaṃ samapadyata 52 </i>	474
<i>yastu tatra pumān sō'bhūnmanuḥ svāyambhuvaḥ svarāṭ </i>	
<i>strī yā'sicchatarūpā'khyā mahiṣyasya mahātmanaḥ 53 </i>	475
<i>tadā mithunadharmēṇa prajā hyēdhāmbabhūvirē </i>	
<i>sa cāpi śatarūpāyāṃ pañcāpatyānyajījanat 54 </i>	476
<i>priyavratōttānapāḍau tisraḥ kanyāśca bhārata </i>	
<i>ākūtirdēvahūtiśca prasūtiriti sattama 55 </i>	477
<i>ākūtiṃ ruçayē prādātkardamāya tu madhyamām </i>	
<i>dakṣāyādātprasūtiṃ ca yata āpūritaṃ jagat 56 </i>	478

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
tṛtīyaskandhē dvādaśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē trayōdaśō'dhyāyaḥ ॥

śrīśuka uvāca

niśamya vācaṃ vadatō munēḥ puṇyatamāṃ nṛpa |
bhūyaḥ papraccha kauravyō vāsudēvakathāḍṛtaḥ || 1 ||

479

vidura uvāca

sa vai svāyambhuvaḥ samrāṭ priyaḥ putraḥ svayambhuvaḥ |
pratilabhya priyāṃ patnīm kiṃ cakāra tatō munē || 2 ||

480

caritaṃ tasya rājarṣērādirājasya sattama |

brūhi mē śraddadhānāya viṣvaksēnāśrayō hyasau || 3 ||

481

śrutasya puṃsāṃ suciraśramasya

nanvañjasā sūribhirīditō'rthaḥ |

yattadguṇānuśravaṇaṃ mukunda -

pādāravindaṃ hṛdayēṣu yēṣāṃ || 4 ||

482

śrīśuka uvāca

iti bruvāṇaṃ viduraṃ vinītaṃ

sahasraśīrṣṇaścaraṇōpadhānam |

prahr̥ṣṭarōmā bhagavatkathāyām

praṇīyamānō munirabhyacaṣṭa || 5 ||

483

maitrēya uvāca

*yadā svabhāryayā sākam jātaḥ svāyambhuvō manuḥ |
prāñjaliḥ praṇataścēdam vēdagarbhamabhāṣata || 6 ||*

484

*tvamēkaḥ sarvabhūtānāṃ janmakṛd vṛttidaḥ pitā |
athāpi naḥ prajānāṃ tē śuśrūṣā kēna vā bhavēt || 7 ||*

485

*tadvidhēhi namastubhyaṃ karmasvīdyātmaśaktiṣu |
yatkṛtvēha yaśō viṣvagamutra ca bhavēdgatiḥ || 8 ||*

486

brahmōvāca

*prītaṣṭubhyamaham tāta svasti stādvām kṣitīśvara |
yannirvyalikēna hṛdā śādhi mētyātmanārpitam || 9 ||*

487

*ētāvatyātmajairvīra kāryā hyapacitirgurau |
śaktyāpramattairgrhyēta sādaram gatamatsaraiḥ || 10 ||*

488

*sa tvamasyāmapatyāni sadṛśānyātmanō guṇaiḥ |
utpādya śāsa dharmēṇa gām yajñaiḥ puruṣam yaja || 11 ||*

489

*param śuśrūṣaṇam mahyam syātprajārakṣayā nṛpa |
bhagavāṃstē prajābharturhṛṣīkēśō'nutuṣyati || 12 ||*

490

*yēṣāṃ na tuṣṭō bhagavān yajñaliṅgō janārdanaḥ |
tēṣāṃ śramō hyapārthāya yadātmā nāḍṛtaḥ svayam || 13 ||*

491

manuruvāca

*ādēśē'ham bhagavatō vartēyāmīvasūdana |
sthānam tvihānujānīhi prajānāṃ mama ca prabhō || 14 ||*

492

yadōkaḥ sarvasattvānāṃ mahī magnā mahāmbhasi asyā uddharaṇē yatnō dēva dēvyā vidhīyatām 15	493
maitrēya uvāca paramēṣṭhī tvapāṃ madhyē tathā sannā mavēkṣya gām kathamēnāṃ samunnēṣya iti dadhyau dhiyā ciram 16	494
sṛjatō mē kṣitirvārbhiḥ plāvyamānā rasāṃ gatā athātra kimanuṣṭhēyamasmābhiḥ sargayōjitaiḥ yasyāhaṃ hṛdayādāsaṃ sa īśō vidadhātu mē 17	495
ityabhidhyāyatō nāsāvivarātsahasānagha varāhatōkō niragādaṅguṣṭhaparimāṇakaḥ 18	496
tasyābhīpaśyataḥ khasthaḥ kṣaṇēna kila bhārata gajamātraḥ pravavṛdhē tadadbhutamabhūnmahat 19	497
marīcipramukhairvipraiḥ kumārairmanunā saha dṛṣṭvā tatsaukaram rūpaṃ tarkayāmāsa citradhā 20	498
kimētatsaukaravyājaṃ sattvaṃ divyamavasthitam ahō batāścaryamidaṃ nāsāyā mē viniḥsṛtam 21	499
dṛṣṭō'ṅguṣṭhaśirōmātraḥ kṣaṇādgaṇḍaśilāsamaḥ api svidbhagavānēṣa yajñō mē khēdayanmanaḥ 22	500
iti mīmāṃsatastasya brahmaṇaḥ saha sūnubhiḥ bhagavān yajñapurūṣō jagarjāgēndrasannibhaḥ 23	501
brahmāṇaṃ harṣayāmāsa haristāṃśca dvijōttamān svagarjitēna kakubhaḥ pratisvanayatā vibhuḥ 24	502

niśamya tē ghargharitaṃ svakhēda -

kṣayiṣṇu māyāmayasūkarasya |

janastapaḥsatyanivāsinastē

tribhiḥ pavitrairmunayō'gṛṇan sma || 25 ||

503

tēṣāṃ satāṃ vēdavitānamūrti -

rbrahmāvadhāryātmaguṇānuvādam |

vinadya bhūyō vibudhōdayāya

gajēndralīlō jalamāvivēśa || 26 ||

504

utkṣiptavālaḥ khacaraḥ kaṭhōraḥ

saṭā vidhunvan khararōmaśatvak |

khurāhatābhraḥ sitadaṃṣṭra īkṣā -

jyōtirbabhāsē bhagavānmahīdhraḥ || 27 ||

505

ghrāṇēna prthvyāḥ padavīm vijighran

krōḍāpadēśaḥ svayamadhvarāṅgaḥ |

karāladaṃṣṭrō'pyakarāladṛgbhyā -

mudvīkṣya viprān gṛṇatō'viśatkam || 28 ||

506

sa vajrakūṭāṅganipātavēga -

viśīrṇakukṣiḥ stanayannudanvān |

utsṛṣṭadīrghōrmibhujairivārta -

ścukrōśa yajñēśvara pāhi mēti || 29 ||

507

khuraiḥ kṣuraprairdarayaṃstadā'pa

utpārapāraṃ triparū rasāyām |

dadarśa gāṃ tatra suṣupsuragrē

yām jīvadhānīm svayamabhyadhata || 30 ||

508

svadamṣṭrayōddhṛtya mahīm nimagnām
 sa utthitaḥ saṃrurucē rasāyāḥ |
 tatrāpi daityaṃ gadayā'patantaṃ
 sunābhasandīpitatīvramanyuḥ || 31 ||

509

jaghāna rundhānamasahyavikramaṃ
 sa līlayēbhaṃ mṛgarāḍivāmbhasi |
 tadraktapaṅkāṅkitagaṇḍatuṇḍō
 yathā gajēndrō jagatīm vibhīdan || 32 ||

510

tamālanīlaṃ sitadantakōṭyā
 kṣmāmutkṣipantaṃ gajalīlayāṅga |
 prajñāya baddhāñjalayō'nuvākai -
 rviriñcimukhyā upatasthurīsam || 33 ||

511

ṛṣaya ūcuḥ
 jitaṃ jitaṃ tē'jita yajñabhāvana
 trayīm tanuṃ svām paridhunvatē namaḥ |
 yadrōmagartēṣu nililyuradhvarā -
 stasmai namaḥ kāraṇasūkarāya tē || 34 ||

512

rūpaṃ tavaitannanu duṣkṛtātmanām
 durdarśanaṃ dēva yadadhvarātmakam |
 chandāṃsi yasya tvaci barhirōma -
 svājyaṃ dṛśi tvaṅghriṣu cāturhōtram || 35 ||

513

sruktuṇḍa āsītsruva īśa nāsayō -
 riḍōdarē camasāḥ karṇarandhrē |

prāśītramāsyē grasanē grahāstu tē

yaccarvaṇaṃ tē bhagavannagnihōtram || 36 ||

514

dīkṣānujanmōpasadaḥ śīrōdharaṃ

tvaṃ prāyaṇīyodayanīyadamṣṭraḥ |

jihvā pravargyastava śīrṣakaṃ kratōḥ

sabhyāvasathyam citayō'savō hi tē || 37 ||

515

sōmastu rētaḥ savanānyavasthitih

saṃsthāvibhēdāstava dēva dhātavaḥ |

satrāṇi sarvāṇi śarīrasandhi -

stvam sarvayajñakraturīṣṭibandhanaḥ || 38 ||

516

namō namastē'khilamantradēvatā -

dravyāya sarvakratavē kriyātmanē |

vairāgyabhaktyātmajayānubhāvita -

jñānāya vidyāguravē namō namaḥ || 39 ||

517

damṣṭrāgrakōṭyā bhagavaṃstvayā dhṛtā

virājatē bhūdhara bhūḥ sabhūdharā |

yathā vanānniḥsaratō datā dhṛtā

mataṅgajēndrasya sapatrapadminī || 40 ||

518

trayīmayam rūpamidaṃ ca saukaram

bhūmaṇḍalēnātha datā dhṛtēna tē |

cakāsti śṛṅgōḍhaghanēna bhūyasā

kulācalēndrasya yathaiva vibhramaḥ || 41 ||

519

saṃsthāpayaināṃ jagatāṃ satasthuṣāṃ

lōkāya patnīmasi mātaram pitā |

vidhēma cāsyai namasā saha tvayā

yasyāṃ svatējō'gnimivāraṇāvadhāḥ || 42 ||

520

kaḥ śraddadhītānyatamastava prabhō

rasāṃ gatāyā bhuva udvibarhaṇam |

na vismayō'sau tvayi viśvavismayē

yō māyayēdaṃ sasṛjē'tivismayam || 43 ||

521

vidhunvatā vēdamayaṃ nijam vapu -

rjanastapaḥsatyanivāsinō vayam |

saṭāśikhōddhūtaśivāmbubindubhi -

rvimṛjyamānā bhṛśamīśa pāvitāḥ || 44 ||

522

sa vai bata bhraṣṭamatistavaīśa tē

yaḥ karmaṇāṃ pāramapāra karmaṇaḥ |

yadyōgamāyāguṇayōgamōhitam

viśvaṃ samastaṃ bhagavan vidhēhi śam || 45 ||

523

maitrēya uvāca

ityupasthīyamānastairmunibhirbrahmavādibhiḥ |

salilē svakhurākrānta upādhattāvitāvanim || 46 ||

524

sa itthaṃ bhagavānurvīm viśvaksēnaḥ prajāpatiḥ |

rasāyā līlayōnnītāmapsu nyasya yayau hariḥ || 47 ||

525

ya ēvamētāṃ harimēdhasō harēḥ

kathāṃ subhadrāṃ kathanīyamāyinaḥ |

śṛṇvīta bhaktyā śravayēta vōśatīm

janārdanō'syāśu hṛdi prasīdati || 48 ||

526

tasmin prasannē sakalāśiṣāṃ prabhau

kiṃ durlabhaṃ tābhīralaṃ lavātmabhiḥ |

ananyadr̥ṣṭyā bhajatāṃ guhāśayaḥ

svayaṃ vidhattē svagatiṃ paraḥ parām || 49 ||

527

kō nāma lōkē puruṣārthasāravit

purākathānāṃ bhagavatkathāsudhām |

āpīya karṇāñjalibhirbhavāpahā -

mahō virajyēta vinā narētaram || 50 ||

528

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ

ṭṛtīyaskandhē varāhaprādurbhāvānuvarṇanē trayōdaśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tr̥tīyaskandhē caturdaśō'dhyāyaḥ ॥

śrīśuka uvāca

niśamya kauṣāraviṇōpavarṇitām

harēḥ kathām kāraṇasūkarātmanaḥ ।

punaḥ sa papraccha tamudyatāñjali -

rna cātitr̥ptō vidurō dhṛtavrataḥ ॥ 1 ॥

529

vidura uvāca

tēnaiva tu muniśrēṣṭha hariṇā yajñamūrtinā ।

ādidaityō hiranyākṣō hata ityanuśuśrūma ॥ 2 ॥

530

tasya cōddharataḥ kṣōṇīm svadamṣṭrāgrēṇa līlayā ।

daityarājasya ca brahman kasmāddhētōrabhūnmṛdhaḥ ॥ 3 ॥

531

maitrēya uvāca

sādhu vīra tvayā pr̥ṣṭamavatāarakathām harēḥ ।

yattvaṃ pr̥cchasi martyānām mṛtyupāśaviśātanīm ॥ 4 ॥

532

yayōttānapadaḥ putrō muninā gītayārbhakaḥ ।

mṛtyōḥ kṛtvaiva mūrdhnyaṅghrimārurōha harēḥ padam ॥ 5 ॥

533

athātrāpītiḥāsō'yaṃ śrutō mē varṇitaḥ purā ।

brahmaṇā dēvadēvēna dēvānāmanupr̥cchatām ॥ 6 ॥

534

ditirdākṣāyaṇī kṣattarmārīcaṃ kaśyapaṃ patim apatyakāmā cakamē sandhyāyāṃ hṛcchayārditā 7	535
iṣṭvāgnijihvaṃ payasā puruṣaṃ yajuṣāṃ patim nimlōcatyarka āsīnamagnyagārē samāhitam 8	536
ditiruvāca ēṣa mām tvatkr̥tē vidvan kāma āttaśarāśanaḥ dunōti dīnāṃ vikramya rambhāmiva mataṅgajah 9	537
tadbhavāndahyamānāyāṃ sapatnīnāṃ samṛddhibhiḥ prajāvatīnāṃ bhadraṃ tē mayyāyuñktāmanugraham 10	538
bhartaryāptōrumānānāṃ lōkānāviśatē yaśaḥ patirbhavadvidhō yāsāṃ prajayā nanu jāyatē 11	539
purā pitā nō bhagavāndakṣō duhitṛvatsalaḥ kaṃ vṛṇīta varam vatsā ityapṛcchata naḥ pṛthak 12	540
sa viditvā'tmajānāṃ nō bhāvaṃ santānabhāvanaḥ trayōdaśādadāttāsāṃ yāstē śīlamanuvratāḥ 13	541
atha mē kuru kalyāṇa kāmāṃ kañjavilōcana ārtōpasarpaṇaṃ bhūmannamōghaṃ hi mahīyasi 14	542
iti tāṃ vīra mārīcaḥ kṛpaṇāṃ bahubhāṣiṇīm pratyāhānunayan vācā pravṛddhānaṅgakaśmalām 15	543
ēṣa tē'haṃ vidhāsyāmi priyaṃ bhīru yadicchasi tasyāḥ kāmāṃ na kaḥ kuryātsiddhistraivargikī yataḥ 16	544

sarvāśramānupādāya svāśramēṇa kalatravān vyasanārṇavamatyēti jalayānairiyathārṇavam 17	545
yāmāhurātmanō hyardham śrēyaskāmasya mānini yasyām svadhuramadhyasya pumāmścarati vijvaraḥ 18	546
yāmāśrityēndriyārātīndurjayānitarāśramaiḥ vayaṁ jayēma hēlābhirdasyūndurgapatiryathā 19	547
na vayaṁ prabhavastām tvāmanukartuṁ grhēśvari apyāyuṣā vā kārtsnyēna yē cānyē guṇagrḍhnavah 20	548
athāpi kāmamētaṁ tē prajātyai karavāṇyalam yathā mām nātivōcanti muhūrtaṁ pratipālaya 21	549
ēṣā ghōratamā vėlā ghōrāṇām ghōradarśanā caranti yasyām bhūtāni bhūtēśānucarāṇi ha 22	550
ētasyām sādhi sandhyāyām bhagavān bhūtabhāvanaḥ parītō bhūtaparṣadbhirvṛṣēṇāṭati bhūtarāṭ 23	551
śmaśānacakrāniladhūlidhūmra - vikīrṇavidyōtajaṭākālāpaḥ bhasmāvaguṇṭhāmalarukmadēhō dēvastribhiḥ paśyati dēvarastē 24	552
na yasya lōkē svajanaḥ parō vā nātyādṛtō nōta kaścidvigarhyaḥ vayaṁ vratairyaccaraṇāpaviddhā - māśāsmahē'jām bata bhuktabhōgām 25	553

yasyānavadyācaritaṃ manīṣiṇō

gṛṇantyavidyāpaṭalaṃ bibhitsavaḥ |

nirastasāmyātiśayō'pi yatsvayaṃ

piśācacaryāmacaradgaṭiḥ satām || 26 ||

554

hasanti yasyācaritaṃ hi durbhagāḥ

svātman ratasyāviduṣaḥ samīhitam |

yairvastramālyābharaṇānūlēpanaiḥ

śvabhōjanaṃ svātmatayōpalālitaṃ || 27 ||

555

brahmādayō yatkr̥tasētupālā

yatkāraṇaṃ viśvamidaṃ ca māyā |

ājñākarī tasya piśācacaryā

ahō vibhūmnaścaritaṃ viḍambanam || 28 ||

556

maitrēya uvāca

saivaṃ saṃviditē bhartrā manmathōnmathitēndriyā |

jagrāha vāsō brahmarṣērvṛṣalīva gatatrapā || 29 ||

557

sa viditvātha bhāryāyāstaṃ nirbandhaṃ vikarmaṇi |

natvā diṣṭāya rahasi tayāthōpavivēśa ha || 30 ||

558

athōpaspr̥śya salilaṃ prāṇānāyamyā vāgyataḥ |

dhyāyañjajāpa virajaṃ brahma jyōtiḥ sanātanam || 31 ||

559

ditistu vr̥ḍitā tēna karmāvadyēna bhārata |

upasaṅgamyā viprar̥ṣimadhōmukhyabhyabhāṣata || 32 ||

560

ditiruvāca

mā mē garbhamimaṃ brahman bhūtānāmṛṣabhō vadhīt |
rudraḥ patirhi bhūtānām yasyākaravamaṃhasam || 33 || 561

namō rudrāya mahatē dēvāyōgrāya mīḍhuṣē |
śivāya nyastadaṇḍāya dhṛtadaṇḍāya manyavē || 34 || 562

sa naḥ prasīdatām bhāmō bhagavānurvanugrahaḥ |
vyādhasyāpyanukampyānām strīṇām dēvaḥ satīpatiḥ || 35 || 563

maitrēya uvāca

svasargasyāśiṣaṃ lōkyāmāśāsānām pravēpatīm |
nivṛttasandhyāniyamō bhāryāmāha prajāpatiḥ || 36 || 564

kaśyapa uvāca

aprāyatyādātmanastē dōṣānmauhūrtikāduta |
mannidēsāticārēṇa dēvānām cātihēlanāt || 37 || 565

bhaviṣyatastavābhadrāvabhadre jāṭharādhamau |
lōkān sapālāmstrīmścaṇḍi muhurākrandayiṣyataḥ || 38 || 566

prāṇinām hanyamānānām dīnānāmakṛtāgasām |
strīṇām nigṛhyamāṇānām kōpitēṣu mahātmasu || 39 || 567

tadā viśvēśvaraḥ kruddhō bhagavān lōkabhāvanaḥ |
haniṣyatyavatīryāsau yathādrīn śataparvadhṛk || 40 || 568

ditiruvāca

vadhaṃ bhagavatā sākṣātsunābhōdārabāhunā |
āśāsē putrayōrmahyaṃ mā kruddhādbrahmaṇādvibhō || 41 || 569

na brahmadanḍadagdhasya na bhūtabhayadasya ca |
nārakāścānugrḥṇanti yāṃ yāṃ yōnimasau gataḥ || 42 || 570

kaśyapa uvāca
kṛtaśōkānutāpēna sadyaḥ pratyavamarśanāt |
bhagavatyurumānācca bhavē mayyapi cādarāt || 43 || 571

putrasyaiva tu putrāṇāṃ bhavitaikaḥ satāṃ mataḥ |
gāsyanti yadyaśaḥ śuddhaṃ bhagavadyaśasā samam || 44 || 572

yōgairhēmēva durvarṇaṃ bhāvayīṣyanti sādhaṃ |
nirvairādibhirātmānaṃ yacchīlamanuvartitum || 45 || 573

yatprasādādidam viśvaṃ prasīdati yadātmakam |
sa svadṛgbhagavān yasya tōṣyatē'nanyayā dṛśā || 46 || 574

sa vai mahābhāgavatō mahātmā
mahānubhāvō mahatāṃ mahiṣṭhaḥ |
pravṛddhabhaktyā hyanubhāvitāśayē
nivēśya vaikuṇṭhamimaṃ vihāsyati || 47 || 575

alampaṭaḥ śīladharō guṇākarō
hr̥ṣṭaḥ pararddhyā vyathitō duḥkhitēṣu |
abhūtaśatrurjagataḥ śōkahartā
naidāghikaṃ tāpamivōḍurājaḥ || 48 || 576

antarbahiścāmalamabjanētraṃ
svapūruṣēcchānugrḥītarūpam |
paustrastava śrīlalanālālāmaṃ
draṣṭā sphuratkuṇḍalamanditānanam || 49 || 577

maitrēya uvāca

śrutvā bhāgavatam pautramamōdata ditirbhṛśam |

putrayōśca vadham kṛṣṇādviditvā'sīnmahāmanāḥ || 50 ||

578

*|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
ṭṛtīyaskandhē ditikaśyapasaṃvādē caturdaśō'dhyāyaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē pañcadaśō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

prājāpatyaṃ tu tattējah paratējōhanaṃ ditiḥ |

dadhāra varṣāṇi śataṃ śaṅkamānā surārdanāt || 1 ||

579

lōkē tēna hatālōkē lōkapālā hataujasaḥ |

nyavēdayan viśvasrjē dhvāntavyatikaraṃ diśām || 2 ||

580

dēvā ūcuḥ

tama ētadvibhō vēttha saṃvignā yadvayaṃ bhṛśam |

na hyavyaktaṃ bhagavataḥ kālēnāsprṣṭavartmanaḥ || 3 ||

581

dēvadēva jagaddhātarlōkanāthaśikhāmaṇē |

parēṣāmaparēṣāṃ tvaṃ bhūtānāmasi bhāvavit || 4 ||

582

namō vijñānavīryāya māyayēdamupēyuṣē |

grhītaguṇabhēdāya namastē'vyaktayōnayē || 5 ||

583

yē tvānanyēna bhāvēna bhāvayantyātmabhāvanam |

ātmani prōtabhuvanaṃ paraṃ sadasadātmakam || 6 ||

584

tēṣāṃ supakvayōgānāṃ jitaśvāsēndriyātmanām |

labdhayuṣmatprasādānāṃ na kutaścitparābhavaḥ || 7 ||

585

yasya vācā prajāḥ sarvā gāvastantyēva yantritāḥ |
haranti balimāyattāstasmai mukhyāya tē namaḥ || 8 || 586

sa tvam vidhatsva śaṃ bhūmaṃstamasā luptakarmaṇām |
adabhradayayā dr̥ṣṭyā āpannānarhasīkṣitum || 9 || 587

ēṣa dēva ditērgarbha ōjaḥ kāśyapamarpitam |
diśastimirayan sarvā vardhatē'gnirivaidhasi || 10 || 588

maitrēya uvāca
sa prahasya mahābāhō bhagavān śabdagōcaraḥ |
pratyācaṣṭātmabhūrdēvān prīṇan rucirayā girā || 11 || 589

brahmōvāca
mānasā mē sutā yuṣmatpūrvajāḥ sanakādayaḥ |
cērurvihāyasā lōkān lōkēṣu vigataspr̥hāḥ || 12 || 590

ta ēkadā bhagavatō vaikuṇṭhasyāmalātmanaḥ |
yayurvaikuṇṭhanilayaṃ sarvalōkanamaskṛtam || 13 || 591

vasanti yatra puruṣāḥ sarvē vaikuṇṭhamūrtayaḥ |
yē'nimittanimittēna dharmēṇārādhayan harim || 14 || 592

yatra cādyāḥ pumānāstē bhagavān śabdagōcaraḥ |
sattvaṃ viṣṭabhya virajaṃ svānāṃ nō mṛḍayan vṛṣaḥ || 15 || 593

yatra naiḥśrēyasaṃ nāma vanaṃ kāmādughairdrumaiḥ |
sarvartuśrībhirvibhrājatkaivalyamiva mūrtimat || 16 || 594

vaimānikāḥ salalanāścaritāni yatra
gāyanti lōkaśamalakṣapaṇāni bhartuḥ |

antarjalē'nuvikasanmadhumādhavīnām

gandhēna khaṇḍitadhiyō'pyanilaṃ kṣipantaḥ || 17 ||

595

pārāvatānyabhṛtasārasacakravāka -

dātyūhahaṃsaśukatittiribarhiṇām yaḥ |

kōlāhalō viramatē'ciramātramuccai -

rbhṛṅgādhipē harikathāmiva gāyamānē || 18 ||

596

mandārakundakurabōtpalacampakārṇa -

punnāganāgabakulāmbujapārijātāḥ |

gandhē'rcitē tulasikābharaṇēna tasyā

yasmiṃstapaḥ sumanasō bahu mānayanti || 19 ||

597

yatsaṅkulaṃ haripadānatimātradrṣṭai -

rvaidūryamārakatahēmamayairvimānaiḥ |

yēṣāṃ brhatkaṭitaṭāḥ smitaśōbhimukhyaḥ

kṛṣṇātmanām na raja ādadhurutsamayādyaiḥ || 20 ||

598

śrī rūpiṇī kvaṇayatī caraṇāravindaṃ

līlāmbujēna harisadmani muktadōṣā |

saṃlakṣyatē sphaṭikakuḍya upētahēmnī

sammārjatīva yadanugrahaṇē'nyayatnaḥ || 21 ||

599

vāpīṣu vidrumataṭāsavamalāmṛtāpsu

prēṣyānvitā nijavanē tulasībhirīśam |

abhyarcatī svalakamunnasamīkṣya vaktra -

mucchēṣitaṃ bhagavatētyamatāṅga yacchrīḥ || 22 ||

600

yanna vrajantyaghabhidō racanānuvādā -

cchrṇvanti yē'nyaviṣayaḥ kukathā matighnīḥ |

yāstu śrutā hatabhagairnṛbhirāttasārā -

stāmstān kṣipantyaśaraṇēṣu tamaḥsu hanta || 23 ||

601

yē'bhyarthitāmapī ca nō nṛgatiṃ prapannā

jñānaṃ ca tattvaviṣayaṃ sahadharma yatra |

nārādhanam bhagavatō vitarantyamuṣya

sammōhitā vitatayā bata māyayā tē || 24 ||

602

yacca vrajantyanimiṣāmṛṣabhānuvṛttyā

dūrēyamā hyupari naḥ sprhaṇīyaśīlāḥ |

bharturmithaḥ suyaśasaḥ kathanānurāga -

vaiklavyabāṣpakalayā pulakīkṛtāṅgāḥ || 25 ||

603

tadviśvagurvadhikṛtaṃ bhuvanaikavandyaṃ

divyaṃ vicitravibudhāgryavimānaśōciḥ |

āpuḥ parāṃ mudamapūrvamupētya yōga -

māyābalēna munayastadathō vikunṭham || 26 ||

604

tasminnatītya munayaḥ ṣaḍasajjamānāḥ

kakṣāḥ samānavayasāvatha saptamāyām |

dēvāvacakṣata grhītagadau parārdhya -

kēyūrakuṇḍalakirīṭaviṭaṅkavēṣau || 27 ||

605

mattadvirēphavanamālikayā nivītau

vīnyastayāsītacatuṣṭayabāhumadhyē |

vaktraṃ bhruvā kuṭīlayā sphuṭanirgamābhyām

raktēkṣaṇēna ca manāgrabhasaṃ dadhānau || 28 ||

606

dvāryētayōrniviviśurmiṣatōrapṛṣṭvā

pūrvā yathā puraṭavajrakapāṭikā yāḥ |

sarvatra tē'viṣamayā munayaḥ svadr̥ṣṭyā

yē sañcarantyavihatā vigatābhiśaṅkāḥ || 29 ||

607

tān vīkṣya vātaraśanāṃścaturāḥ kumārān

vṛddhāndaśārdhavayasō veditātmatattvān |

vētrēṇa cāskhalayatāmatadarhaṇāṃstau

tējō vihasya bhagavatpratikūlaśīlau || 30 ||

608

tābhyāṃ miṣatsvanimiṣēṣu niṣidhyamānāḥ

svarhattamā hyapi harēḥ pratihārapābhyām |

ūcuḥ suhr̥ttamadidr̥kṣitabhaṅga īṣa -

tkāmānujēna sahasā ta upaplutākṣāḥ || 31 ||

609

munaya ūcuḥ

kō vāmihaitya bhagavatparicaryayōccai -

staddharmināṃ nivasatāṃ viṣamaḥ svabhāvaḥ |

tasmin praśāntapuruse gatavigrahē vām

kō vā'tmavatkuhakayōḥ pariśaṅkanīyaḥ || 32 ||

610

na hyantaraṃ bhagavatīha samastakukṣā -

vātmānamātmani nabhō nabhasīva dhīrāḥ |

paśyanti yatra yuvayōḥ suraliṅginōḥ kiṃ

vyutpāditam hyudarabhēdi bhayaṃ yatō'sya || 33 ||

611

tadvāmamuṣya paramasya vikuṇṭhabhartuḥ

kartuṃ prakṛṣṭamiha dhīmahi mandadhībhyām |

lōkānitō vrajatamantarabhāvadr̥ṣṭyā

pāpīyasastraya imē ripavō'sya yatra || 34 ||

612

tēṣāmitīritamubhāvavadhārya ghōraṃ

taṃ brahmadaṇḍamanivāraṇamastrapūgaiḥ |

sadyō harēranucarāvuru bibhyatastat

pādagrahāvapatatāmatikātarēṇa || 35 ||

613

bhūyādaghōni bhagavadbhirakāri daṇḍō

yō nau harēta surahēlanamapyasēṣam |

mā vō'nutāpakalayā bhagavatsmṛtighnō

mōhō bhavēdiha tu nau vrajatōradhō'dhaḥ || 36 ||

614

ēvaṃ tadaiva bhagavānaravindanābhaḥ

svānāṃ vibudhya sadatikramamāryaḥṛdyah |

tasmin yayau paramahaṃsamahāmuniṇā -

manvēṣaṇīyacaraṇau calayan sahaśrīḥ || 37 ||

615

taṃ tvāgataṃ pratihṛtaupayikaṃ svapumbhi -

stē'cakṣatākṣaviṣayaṃ svasamādhībhāgyam |

haṃsaśrīyōrvyajānayōḥ śivavāyulōla -

cchubhrātapatraśaśīkēsaraśīkarāmbum || 38 ||

616

kṛtsnaprasādasumukhaṃ sprhaṇīyadhāma -

snēhāvalōkakalayā ḥṛdi saṃsprśantam |

śyāmē prthāvurasi śōbhitayā śrīyā sva -

ścūḍāmaṇiṃ subhagayantamivātmadhiṣṇyam || 39 ||

617

pītāṃśukē prthunitambini viṣphurantyā

kāñcyālibhirvirutayā vanamālayā ca |

valguprakōṣṭhavalayaṃ vinatāsutāṃsē

vinīyastahastamitarēṇa dhunānamabjam || 40 ||

618

vidyutkṣīpanmakarakuṇḍalamāṇḍanārha -

gaṇḍasthalōnnasamukhaṃ maṇimatkirīṭam |

dōrdaṇḍaṣaṇḍavivarē haratā parārdhya -

hārēṇa kandharagatēna ca kaustubhēna || 41 ||

619

atrōpasrṣṭamiti cōtsmitamindirāyāḥ

svānāṃ dhiyā viracitaṃ bahusauṣṭhavāḍhyam |

mahyaṃ bhavasya bhavatāṃ ca bhajantamaṅgaṃ

nēmurnirīkṣya navitrptadṛśō mudā kaiḥ || 42 ||

620

tasyāravindanayanasya padāravinda -

kiñjalkamiśratulasīmakarandavāyuh |

antargataḥ svavivarēṇa cakāra tēṣāṃ

saṅkṣōbhamakṣarajuṣāmapī cittatanvōḥ || 43 ||

621

tē vā amuṣya vadanāsitapadmakōśa -

mudvīkṣya sundaratarādharakundahāsam |

labdhāśīṣaḥ punaravēkṣya tadīyamaṅghri -

dvandvaṃ nakhāruṇamaṇīśrayaṇaṃ nidadhyuh || 44 ||

622

puṃsāṃ gatiṃ mṛgayatāmiha yōgamārgai -

rdhyānāspadaṃ bahu mataṃ nayanābhirāmam |

paumṣnaṃ vapurdarśayānāmananyasiddhai -

rautpattikaiḥ samagrṇan yutamaṣṭabhōgaiḥ || 45 ||

623

kumārā ūcuḥ

yō'ntarhitō hṛdi gatō'pī durātmanāṃ tvam

sō'dyaiva nō nayanamūlamananta rāddhaḥ |

yarhyēva karṇavivarēṇa guhāṃ gatō naḥ
pitṛānuvarṇitarahā bhavadudbhavēna || 46 ||

624

taṃ tvāṃ vidāma bhagavan paramātmataṭṭvaṃ
sattvēna samprati ratiṃ racayantamēṣāṃ |
yattē'nutāpaviditairdr̥ḍhabhaktiyōgai -
rudgranthayō hṛdi vidurmunayō virāgāḥ || 47 ||

625

nātyantikam vigaṇayantyapi tē prasādam
kintvanyadarpitabhayaṃ bhruva unnayaistē |
yē'ṅga tvadaṅghriśaraṇā bhavataḥ kathāyāḥ
kīrtanyatīrthayaśasaḥ kuśalā rasajñāḥ || 48 ||

626

kāmaṃ bhavaḥ svavṛjinairnirayēṣu naḥ stā -
ccētō'livadyadi nu tē padayō ramēta |
vācaśca nastulasivadyadi tē'ṅghriśōbhāḥ
pūryēta tē guṇagaṇairyadi karṇarandhraḥ || 49 ||

627

prāduścakārtha yadidaṃ puruhūta rūpaṃ
tēnēśa nirvṛtimavāpuralaṃ dṛśō naḥ |
tasmā idaṃ bhagavatē nama idvidhēma
yō'nātmanāṃ durudayō bhagavān pratītaḥ || 50 ||

628

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
tṛtīyaskandhē jayavijayayōḥ sanakādiśāpō nāma pañcadaśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē ṣōḍaśō'dhyāyaḥ ॥

brahmōvāca

iti tad gr̥ṇatāṃ tēṣāṃ munīnāṃ yōgadharmināṃ |
pratinandya jagādēdaṃ vikuṇṭhanilayō vibhuḥ || 1 ||

629

śrībhagavānuvāca

ētau tau pārṣadau mahyaṃ jayō vijaya ēva ca |
kadarthīkṛtya mām yadvō bahvagrātāmatikramam || 2 ||

630

yastvētayōrdhṛtō daṇḍō bhavadbhirmanāmanuvrataiḥ |
sa ēvānumatō'smābhirmunayō dēvahēlanāt || 3 ||

631

tadvaḥ prasādayāmyadya brahma daivaṃ paraṃ hi mē |
taddhītyātmakṛtaṃ manyē yatsvapumbhirasatkṛtāḥ || 4 ||

632

yannāmāni ca gr̥hṇāti lōkō bhṛtyē kṛtāgasi |
sō'sādhuvādastatkīrtiṃ hanti tvacamivāmayaḥ || 5 ||

633

yasyāmṛtāmalayaśaḥ śravaṇāvagāhaḥ

sadyaḥ punāti jagadāśvapacādvikuṇṭhaḥ |
sō'haṃ bhavadbhya upalabdhasutīrthakīrti -

śchindyāṃ svabāhumapi vaḥ pratikūlavṛttim || 6 ||

634

yatsēvayā caraṇapadmapavitrarēṇuṃ

sadyaḥkṣatākhillamalaṃ pratilabdhaśīlam |

na śrīrviraktamapi māṃ vijahāti yasyāḥ

prēkṣālavārtha itarē niyamān vahanti || 7 ||

635

nāhaṃ tathādmi yajamānahavirvitānē

ścyōtadghṛtaplutamadan hutabhuñmukhēna |

yadbrāhmaṇasya mukhataścaratō'nughāsaṃ

tuṣṭasya mayyavahitairnijakarmapākaiḥ || 8 ||

636

yēśaṃ bibharmyahamakhaṇḍavikuṇṭhayōga -

māyāvibhūtiramalāṅghrirajaḥ kirītaiḥ |

viprāṃstu kō na viṣahēta yadarhaṇāmbhaḥ

sadyaḥ punāti saha candralalāmalōkān || 9 ||

637

yē mē tanūrdvijavarānduhatīrmadīyā

bhūtānyalabdhaśaraṇāni ca bhēdabuddhyā |

drakṣyantyaghakṣatadrśō hyahimanyavastān

gṛdhrā ruṣā mama kuṣantyadhidaṇḍanētuḥ || 10 ||

638

yē brāhmaṇānmayi dhiyā kṣipatō'rcayanta -

stuṣyaddhṛdaḥ smitasudhōkṣitapadmavaktrāḥ |

vāṇyānurāgakalayā'tmajavad gṛṇantaḥ

sambōdhayantyahamivāhamupāhṛtastaiḥ || 11 ||

639

tanmē svabharturavasāyamalakṣamāṇau

yuṣmadvyatikramagatiṃ pratipadya sadyaḥ |

bhūyō mamāntikamitāṃ tadanugrahō mē

yatkalpatāmaciratō bhṛtayōrvivāsaḥ || 12 ||

640

brahmōvāca

atha tasyōśatīm dēvimṛṣikulyām sarasvatīm |

nāsvādya manyudaṣṭānām tēṣāmātmāpyatrpyata || 13 ||

641

satīm vyādāya śṛṇvantō laghvīm gurvarthagahvarām |

vigāhyāgādhagambhīrām na vidustaccikīrṣitam || 14 ||

642

tē yōgamāyayā'rabdhapāramēṣṭhyamahōdayam |

prōcuḥ prāñjalayō viprāḥ prahrṣṭāḥ kṣubhitatvacāḥ || 15 ||

643

ṛṣaya ūcuḥ

na vayam bhagavan vidmastava dēva cikīrṣitam |

kṛtō mē'nugrahaścēti yadadhyakṣaḥ prabhāṣasē || 16 ||

644

brahmaṇyasya param daivam brāhmaṇāḥ kila tē prabhō |

viprāṇām dēvadēvānām bhagavānātmadaivatam || 17 ||

645

tvattaḥ sanātanō dharmō rakṣyatē tanubhistava |

dharmasya paramō guhyō nirvikārō bhavānmataḥ || 18 ||

646

taranti hyaṇjasā mṛtyum nivṛttā yadanugrahāt |

yōginaḥ sa bhavān kiṃsvidanugṛhyēta yatparaiḥ || 19 ||

647

yam vai vibhūtirupayātyanuvēlamanyai -

rarthārthibhiḥ svaśirasā dhṛtapādarēṇuḥ |

dhanyārpitāṅghritulasīnavadāmadhāmnō

lōkaṃ madhuvratapatēriḥ kāmāyānā || 20 ||

648

yastām viviktacaritairanuvartamānām

nātyādriyatparamabhāgavataprasaṅgaḥ |

sa tvaṃ dvijānupathapuṇyarajaḥ punītaḥ

śrīvatsalakṣma kimagā bhagabhājanastvam || 21 ||

649

dharmasya tē bhagavatastriyuga tribhiḥ svaiḥ

padbhiṣcarācaramidaṃ dvijadēvatārtham |

nūnaṃ bhṛtaṃ tadabhighāti rajastamaśca

sattvēna nō varadayā tanuvā nirasya || 22 ||

650

na tvaṃ dvijōttamakulaṃ yadihātmagōpaṃ

gōptā vṛṣaḥ svarhaṇēna sasūnṛtēna |

tarhyēva nañkṣyati śivastava dēva panthā

lōkō'grahīṣyadrṣabhasya hi tatpramāṇam || 23 ||

651

tattē'nabhīṣṭamiva sattvanidhērvihitsōḥ

kṣēmaṃ janāya nijaśaktibhiruddhṛtārēḥ |

naitāvatā tryadhipatērbata viśvabhartu -

stējaḥ kṣataṃ tvavanatasya sa tē vinōdaḥ || 24 ||

652

yaṃ vānayōrdamamadhīśa bhavān vidhattē

vṛttiṃ nu vā tadanumanmahi nirvyalīkam |

asmāsu vā ya ucitō dhriyatāṃ sa daṇḍō

yē'nāgasau vayamayunḥkṣmahi kilbiṣēṇa || 25 ||

653

śrībhagavānuvāca

ētau surētaragatiṃ pratipadya sadyaḥ

saṃrambhasambhṛtasamādhyanubaddhayōgau |

bhūyaḥ sakāśamupayāsyata āśu yō vaḥ

śāpō mayaiva nimitastadavaita viprāḥ || 26 ||

654

brahmōvāca

atha tē munayō dṛṣṭvā

nayanānandabhājanam |

vaikuṇṭhaṃ tadadhiṣṭhānaṃ

vikunṭhaṃ ca svayamprabham || 27 ||

655

bhagavantam parikramya praṇipatyānumānya ca |

pratijagmuḥ pramuditāḥ śaṃsantō vaiṣṇavīm śriyam || 28 ||

656

bhagavānanugāvāha yātaṃ mā bhaiṣṭamastu śam |

brahmatējaḥ samarthō'pi hantuṃ nēcchē mataṃ tu mē || 29 ||

657

ētatpuraiva nirdiṣṭaṃ ramayā kruddhayā yadā |

purāpavāritā dvāri viśantī mayyupāratē || 30 ||

658

mayi saṃrambhayōgēna nistīrya brahmahēlanam |

pratyēṣyataṃ nikāśaṃ mē kālēnālpīyasā punaḥ || 31 ||

659

dvāḥsthāvādiśya bhagavān vimānaśrēṇibhūṣaṇam |

sarvātīśayayā lakṣmyā juṣṭaṃ svaṃ dhiṣṇyamāviśat || 32 ||

660

tau tu gīrvāṇaṣṣabhau dustarāddharilōkataḥ |

hataśriyau brahmaśāpādabhūtāṃ vigatasmayau || 33 ||

661

tadā vikunṭhadhiṣaṇāttayōrnipatamānayōḥ |

hāhākārō mahānāsīdvimānāgryēṣu putrakāḥ || 34 ||

662

tāvēva hyadhunā prāptau pārṣadapravarau harēḥ |

ditērjaṭharanirviṣṭaṃ kāśyapaṃ tēja ulbaṇam || 35 ||

663

tayōrasurayōradya tējasā yamayōrhi vaḥ |
ākṣiptaṃ tēja ētarhi bhagavāṃstadvidhitsati || 36 ||

664

viśvasya yaḥ sthītilayōdbhavahēturādyō
yōgēśvarairapi duratyayayōgamāyaḥ |
kṣēmaṃ vidhāsyati sa nō bhagavāṃstryadhīśa -
statrāsmadīyavimṛśēna kiyānihārthaḥ || 37 ||

665

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
ṭṭīyaskandhē ṣōḍaśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē saptadaśō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

*niśamyātmabhuvā gītaṃ kāraṇaṃ śaṅkayōjjhitāḥ |
tataḥ sarvē nyavartanta tridivāya divaukasaḥ ॥ 1 ॥*

666

*ditistu bharturādēśādapatyapariśaṅkinī |
pūrṇē varṣaśatē sādhvī putrau prasusuvē yamau ॥ 2 ॥*

667

*utpātā bahavastatra nipēturjāyamānayoḥ |
divi bhuvyantarikṣē ca lōkasyōrubhayāvahāḥ ॥ 3 ॥*

668

*sahācalā bhuvaścēlurdiśaḥ sarvāḥ prajajvaluḥ |
sōlkāścāśanayaḥ pētuḥ kētavaścārtihētavaḥ ॥ 4 ॥*

669

*vavau vāyuh suduḥsparśaḥ phūtkārānīrayanmuhuh |
unmūlayannagapatīnvātyānīkō rajōdhvajaḥ ॥ 5 ॥*

670

*uddhasattaḍidambhōdaghaṭayā naṣṭabhāgaṇē |
vyōmni praviṣṭatamasā na sma vyādrśyatē padam ॥ 6 ॥*

671

*cukrōśa vimanā vārdhirudūrmīḥ kṣubhitōdaraḥ |
sōdapānāśca saritaścukṣubhuḥ śuṣkapaṅkajāḥ ॥ 7 ॥*

672

<i>muhuh paridhayō'bhūvan sarāhvōḥ śāsīsūryayōḥ nirghātā rathanirhrādā vivarēbhyaḥ prajajñirē 8 </i>	673
<i>antargrāmēṣu mukhatō vamantyō vahnimulbaṇam sṛgālōlūkaṭaṅkārāiḥ praṇēduraśivaṃ śivāḥ 9 </i>	674
<i>saṅgītavadrōdanavadunnamayya śirōdharām vyamuñcan vividhā vācō grāmasiṃhāstatastataḥ 10 </i>	675
<i>kharāśca karkaśaiḥ kṣattaḥ khurairghnantō dharātaḥ khārkararabhasā mattāḥ paryadhāvan varūthaśaḥ 11 </i>	676
<i>rudantō rāsabhatrastā nīdādudapatan khagāḥ ghōṣē'raṇyē ca paśavaḥ śakṛnmūtramakurvata 12 </i>	677
<i>gāvō'trasannasṛgdōhāstōyadāḥ pūyavarṣiṇaḥ vyarudandēvaliṅgāni drumāḥ pēturvinānilam 13 </i>	678
<i>grahān puṇyatamānanyē bhagaṇāṃścāpi dīpitāḥ aticērurvakragatyā yuyudhuśca parasparam 14 </i>	679
<i>drṣṭvānyāṃśca mahōtpātānatattattvavidāḥ prajāḥ brahmaputrānṛtē bhītā mēnirē viśvasamplavam 15 </i>	680
<i>tāvādidaityau sahasā vyajyamānātmapauruṣau vavṛdhātē'smasārēṇa kāyēnādripatī iva 16 </i>	681
<i>divispr̥ṣau hēmakirīṭakōṭibhi - rniruddhakāṣṭhau sphuradaṅgadābhujau gāṃ kampayantau caraṇaiḥ padē padē kaṭyā sukāñcyārkatatītya tasthatuḥ 17 </i>	682

prajāpatirnāma tayōrakārṣīd

yaḥ prāk svadēhādyamayōrajāyata |

taṃ vai hiraṇyakaśīpum viduḥ prajā

yaṃ taṃ hiraṇyākṣamasūta sāgrataḥ || 18 ||

683

cakrē hiraṇyakaśīpurdōrbhyāṃ brahmavarēṇa ca |

vaśē sapālān lōkāṃstrīnakutōmr̥tyuruddhataḥ || 19 ||

684

hiraṇyākṣō'nujastasya priyaḥ prītikṛdanvahaṃ |

gadāpāṇirdivaṃ yātō yuyutsurmṛgayan raṇam || 20 ||

685

taṃ vīkṣya duḥsahajavaṃ raṇatkāñcananūpuram |

vaijayantyā srajā juṣṭamaṃsanyastamahāgadamaḥ || 21 ||

686

manōvīryavarōtsiktamasṛṇyamakutōbhayaṃ |

bhītā nililyirē dēvāstārksyatrastā ivāhayaḥ || 22 ||

687

sa vai tirōhitān dṛṣṭvā mahasā svēna daityarāt |

sēndrāndēvagaṇān kṣībānapaśyan vyanadad bhṛśam || 23 ||

688

tatō nivṛttaḥ krīḍiṣyan gambhīraṃ bhīmanisvanam |

vijagāhē mahāsattvō vārdhiṃ matta iva dvipaḥ || 24 ||

689

tasmin praviṣṭē varuṇasya sainikā

yādōgaṇāḥ sannadhiyaḥ sasādhvasāḥ |

ahanyamānā api tasya varcasā

pradharṣitā dūrataramaṃ pradudruvuḥ || 25 ||

690

sa varṣapūgānudadhau mahābala -

ścaranmahōrmīñchvasanēritānmuhuh |

maurvyābhijagnē gadayā vibhāvarī -

māsēdivāṃstāta purīṃ pracētasah || 26 ||

691

tatrōpalabhyāsuralōkapālakaṃ

yādōgaṇānāmṛṣabhaṃ pracētasam |

smayan pralabdhum praṇipatya nīcava -

jjagāda mē dēhyadhirāja saṃyugam || 27 ||

692

tvam lōkapālō'dhipatirbṛhacchravā

vīryāpahō durmadavīramāninām |

vijitya lōkē'khiladaityadānavān

yadrājasūyēna purāyajatprabhō || 28 ||

693

sa ēvamutsiktamadēna vidviṣā

ḍṛḍham pralabdhō bhagavānapāṃ patiḥ |

rōṣam samuttham śamayan svayā dhiyā

vyavōcadaṅgōpaśamaṃ gatā vayam || 29 ||

694

paśyāmi nānyaṃ puruṣātpurātanād

yaḥ saṃyugē tvam raṇamārgakōvidam |

ārādhayīsyatyasurarṣabhēhi tam

manasvinō yaṃ grṇatē bhavādṛśāḥ || 30 ||

695

taṃ vīramārādabhipadya vismayah

śayīśyasē vīraśayē śvabhirvṛtaḥ |

yastvadvidhānāmasatāṃ praśāntayē

rūpāṇi dhattē sadanugrahēcchayā || 31 ||

696

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ

tṛtīyaskandhē hiranyākṣadigvijayē saptadaśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tr̥tīyaskandhē aṣṭādaśō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

tadēvamākarṇya jalēśabhāṣitaṃ

mahāmanāstadvigaṇayya durmadaḥ ।

harērvīditvā gatimaṅga nāradād

rasātalaṃ nirviviśē tvarānvitaḥ ॥ 1 ॥

697

dadarśa tatrābhijitaṃ dharādharmaṃ

prōnnīyamānāvanimagradaṃṣṭrayā ।

muṣṇantamakṣṇā svarucō'ruṇaśrīyā

jahāsa cāhō vanagōcarō mṛgaḥ ॥ 2 ॥

698

āhainamēhyaajā mahīm vimuñca nō

rasaukasāṃ viśvasṛjēyamarpitā ।

na svasti yāsyasyanayā mamēkṣataḥ

surādhamāsāditasūkarākṛtē ॥ 3 ॥

699

tvam naḥ sapatnairabhavāya kiṃ bhṛtō

yō māyayā hantyasurān parōkṣajit ।

tvām yōgamāyābalamalpapauruṣaṃ

saṃsthāpya mūḍha pramṛjē suhṛccchucaḥ ॥ 4 ॥

700

tvayi samsthitē gadayā śīrṇaśīrṣa -

ṇyasmadbhujacyutayā yē ca tubhyam |

balim harantyṛṣayō yē ca dēvāḥ

svayaṃ sarvē na bhaviṣyantyamūlāḥ || 5 ||

701

sa tudyamānō'riduruktatōmarai -

rdamṣṭrāgragāṃ gāmupalakṣya bhītām |

tōdam mṛṣanniragādambumadhyād

grāhāhataḥ sakarēṇuryathēbhaḥ || 6 ||

702

taṃ niḥsarantaṃ salilādanudrutō

hiranyakēśō dviradam yathā jhaṣaḥ |

karāladamṣṭrō'saniniḥ svanō'bravīd

gatahriyāṃ kiṃ tvasatāṃ vigarhitam || 7 ||

703

sa gāmudastātsalilasya gōcarē

vinyasya tasyāmadadhātsvasattvam |

abhiṣṭutō viśvasṛjā prasūnai -

rāpūryamāṇō vibudhaiḥ paśyatō'rēḥ || 8 ||

704

parānuṣaktaṃ tapanīyōpakalpaṃ

mahāgadaṃ kāñcanacitradaṃśam |

marmāṇyabhīkṣṇaṃ pratudantaṃ duruktaiḥ

pracaṇḍamanyuḥ prahasantaṃ babhāṣe || 9 ||

705

śrībhagavānuvāca

satyaṃ vayaṃ bhō vanagōcarā mṛgā

yuṣmadvidhānmṛgayē grāmasimhān |

na mṛtyupāśaiḥ pratimuktasya vīrā

vikatthanaṃ tava gṛhṇantyaabhadra || 10 ||

706

ētē vayaṃ nyāsaḥarā rasaukasāṃ

gatahriyō gadayā drāvitāstē |

tiṣṭhāmahē'thāpi kathañcidājau

sthēyaṃ kva yāmō balinōtpādya vairam || 11 ||

707

tvaṃ padrathānāṃ kila yūthapādhipō

ghaṭasva nō'svastaya āśvanūhaḥ |

saṃsthāpya cāsmānpramṛjāsru svakānāṃ

yaḥ svāṃ pratijñāṃ nātipipartyasabhyaḥ || 12 ||

708

maitrēya uvāca

sō'dhikṣiptō bhagavatā pralabdhaśca ruṣā bhrśam |

ājahārōlbaṇaṃ krōdhaṃ krīḍyamānō'hirāḍiva || 13 ||

709

sṛjannamarṣitaḥ śvāsānmanyupracalitēndriyaḥ |

āsādyā tarasā daityō gadayābhyahanaddharim || 14 ||

710

bhagavāṃstu gadāvēgaṃ viṣṛṣṭaṃ ripuṇōrasi |

avañcayattiraścīnō yōgārūḍha ivāntakam || 15 ||

711

punargadāṃ svāmādāya

bhrāmayantamabhīkṣṇaśaḥ |

abhyadhāvaddhariḥ kruddhaḥ

saṃrambhāddaṣṭadacchadam || 16 ||

712

tataśca gadayārātiṃ dakṣiṇasyāṃ bhruvi prabhuḥ |

ājaghnē sa tu tām saumya gadayā kōvidō'hanat || 17 ||

713

ēvaṃ gadābhyāṃ gurvībhyāṃ haryakṣō harirēva ca |
jigīṣayā susaṃrabdhāvanyōnyamabhijaghnatuḥ || 18 ||

714

tayōḥ sprdhōstigmagadāhatāṅgayōḥ

kṣatāsra vaghrāṇavivṛddhamanyvōḥ |

vicitramārgāṃścaratōrjigīṣayā

vyabhādīlāyāmiva śuṣmīṇōrmṛdhaḥ || 19 ||

715

daityasya yajñāvayavasya māyā -

grhītavārāhatanōrmahātmanah |

kauravya mahyāṃ dviṣatōrvimardanaṃ

didṛkṣurāgādrṣibhirvṛtaḥ svarāṭ || 20 ||

716

āsannaśauṇḍīramapētasādhvasaṃ

kṛtapratīkāramahāryavikramam |

vilakṣya daityaṃ bhagavān sahasraṇī -

rjagāda nārāyaṇamādisūkaram || 21 ||

717

brahmōvāca

ēṣa tē dēva dēvānāmaṅghrimūlamupēyuṣāṃ |

viprāṇāṃ saurabhēyīṇāṃ bhūtānāmapyanāgasāṃ || 22 ||

718

āgaskṛdbhayakṛdduṣkṛdasmadrāddhavarō'suraḥ |

anvēṣannaprathirathō lōkānaṭati kaṇṭakaḥ || 23 ||

719

mainaṃ māyāvināṃ drptaṃ niraṅkuśamasattamam |

ākṛīḍa bālavad dēva yathā'sīviṣamutthitam || 24 ||

720

na yāvadēṣa vardhēta svāṃ vėlāṃ prāpya dāruṇaḥ |

svāṃ dēva māyāmāsthāya tāvajjahyaghamacyuta || 25 ||

721

ēṣā ghōratamā sandhyā lōkacchambaṭkarī prabhō |

upasarpati sarvātman surāṇaṃ jayamāvaha || 26 ||

722

adhunaiṣō'bhiinnāma yōgō mauhūrtikō hyagāt |

śivāya nastvaṃ suhrdāmāśu nistara dustaram || 27 ||

723

diṣṭyā tvāṃ vihitam mṛtyumayamāsāditah svayam |

vikramyainam mṛdhē hatvā lōkānādhēhi śarmaṇi || 28 ||

724

*|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
tr̥tīyaskandhē hiraṇyākṣavadhē'aṣṭādaśō'dhyāyaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē ēkōnaviṃśō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

avadhārya viriñcasya nirvyalīkāmṛtaṃ vacaḥ |

prahasya prēmagarbhēṇa tadapāṅgēna sō'grahīt || 1 ||

725

tataḥ sapatnaṃ mukhataścarantamakutōbhayaṃ |

jaghānōtpatya gadayā hanāvasuramakṣajaḥ || 2 ||

726

sā hatā tēna gadayā vihatā bhagavatkarāt |

vighūrṇitāpatadrējē tadadbhutamivābhavat || 3 ||

727

sa tadā labdhatīrthō'pi na babādhē nirāyudham |

mānayan sa mṛdhē dharmam viśvaksēnam prakōpayan || 4 ||

728

gadāyāmapaviddhāyāṃ hāhākārē vinirgatē |

mānayāmāsa taddharmaṃ sunābham cāsmaradvibhuḥ || 5 ||

729

taṃ vyagracakraṃ ditiputrādhamēna

svapārṣadamukhyēna viśajjamānam |

citrā vācō'tadvidāṃ khēcarāṇām

tatrāsmāsan svasti tē'muṃ jahīti || 6 ||

730

sa taṃ niśāmyāttarathāṅgamagrato

vyavasthitaṃ padmapalāśalōcanam |

vilōkya cāmarṣapariplutēndriyō

ruṣā svadantacchadamādaśacchvasan || 7 ||

731

karāladaṃṣṭraścakṣurbhyaṃ sañcakṣāṇō dahanniva |

abhiplutya svagadayā hatō'sītyāhanaddharim || 8 ||

732

padā savyēna tāṃ sādho bhagavān yajñasūkaraḥ |

līlayā miṣataḥ śatrōḥ prāharadvātaramhasam || 9 ||

733

āha cāyudhamādhasva ghaṭasva tvam jigīṣasi |

ityuktaḥ sa tadā bhūyastāḍayan vyanadad bhṛśam || 10 ||

734

tāṃ sa āpatatīṃ vīkṣya bhagavān samavasthitaḥ |

jagrāha līlayā prāptāṃ garutmāniva pannagīm || 11 ||

735

svapauruṣē pratihatē hatamānō mahāsuraḥ |

naicchadgadāṃ dīyamānāṃ hariṇā vigataprabhaḥ || 12 ||

736

jagrāha trīśikhaṃ śūlaṃ jvalajjvalanalōlupam |

yajñāya dhṛtarūpāya viprāyābhicaran yathā || 13 ||

737

tadōjasā daityamahābhaṭārpitaṃ

cakāsadantaḥ kha udīrṇadīdhiti |

cakrēṇa cicchēda niśātanēminā

hariryathā tārkṣyapatatramujjhitam || 14 ||

738

vṛkṇē svaśūlē bahudhāriṇā harēḥ

pratyētya vistīrṇamurō vibhūtimat |

pravṛddharōṣaḥ sa kaṭhōramuṣṭinā

nadan prahr̥tyāntaradhīyatāsuraḥ || 15 ||

739

tēnētthamāhataḥ kṣattarbhagavānādisūkaraḥ |

nākampata manāk kvāpi srajā hata iva dvipaḥ || 16 ||

740

athōrudhāsṛjanmāyāṃ yōgamāyēśvarē harau |

yāṃ vilōkya prajāstrastā mēnirē'syōpasamyamam || 17 ||

741

pravavurvāyavaścaṇḍāstamaḥ pāṃsavamairayan |

digbhyō nipēturgrāvāṇaḥ kṣēpaṇaiḥ prahitā iva || 18 ||

742

dyaurnaṣṭabhagaṇābhraughaiḥ savidyutstanayitnubhiḥ |

varṣadbhiḥ pūyakēśāsṛgviṇmūtrāsthīni cāsakṛt || 19 ||

743

girayaḥ pratyadṛśyanta nānāyudhamucō'nagha |

digvāsasō yātudhānyaḥ sūlinyō muktamūrdhajāḥ || 20 ||

744

bahubhiryakṣarakṣōbhiḥ pattyasvarathakuñjaraiḥ |

ātatāyibhirutsṛṣṭā hiṃsrā vācō'tivaiśasāḥ || 21 ||

745

prāduṣkṛtānāṃ māyānāmāsuriṇāṃ vināśayat |

sudarśanāstraṃ bhagavān prāyuṅkta dayitaṃ tripāt || 22 ||

746

tadā ditēḥ samabhavatsahasā hṛdi vēpathuḥ |

smarantyā bharturādēśaṃ stanāccāsṛk prasusruvē || 23 ||

747

vinaṣṭāsu svamāyāsu bhūyaścāvraja kēśavam |

ruṣōpagūhamānō'muṃ dadṛśē'vasthitaṃ bahiḥ || 24 ||

748

taṃ muṣṭibhirvinighnantaṃ vajrasārairadhōkṣajaḥ |

karēṇa karṇamūlē'han yathā tvāṣṭraṃ marutpatiḥ || 25 ||

749

sa āhatō viśvajitā hyavajñayā
 paribhramadgātra udastalōcanaḥ |
 viśīrṇabāhvaṅghriśīrōruhō'patad
 yathā nagēndrō lulitō nabhasvatā || 26 ||

750

kṣitau śayānaṃ tamakuṇṭhavaracasam
 karāladamaṣṭraṃ paridaṣṭadacchadam |
 ajādayō vīkṣya śaśaṃsurāgatā
 ahō imāṃ kō nu labhēta saṃsthitim || 27 ||

751

yaṃ yōginō yōgasamādhinā rahō
 dhyāyanti liṅgādasatō mumukṣayā |
 tasyaiṣa daityarṣabhaḥ padāhatō
 mukhaṃ prapaśyaṃstanumutsasarja ha || 28 ||

752

ētau tau pārṣadāvasya śāpādyātāvasadgatim |
 punaḥ katipayaiḥ sthānaṃ prapatsyētē ha janmabhiḥ || 29 ||

753

dēvā ūcuḥ
 namō namastē'khilayajñatantavē
 sthitau grhītāmalasattvamūrtayē |
 diṣṭyā hatō'yaṃ jagatāmaruntuda -
 stvatpādabhaktyā vayamīśa nirvṛtāḥ || 30 ||

754

maitrēya uvāca
 ēvaṃ hiraṇyākṣamasahyavikramaṃ
 sa sādāyitvā harirādisūkaraḥ |
 jagāma lōkaṃ svamakhaṇḍitōtsavaṃ
 samīḍitaḥ puṣkaraviṣṭarādibhiḥ || 31 ||

755

mayā yathānūktamavādi tē harēḥ

kṛtāvatārasya sumitra cēṣṭitam |

yathā hiraṇyākṣa udāravikramō

mahāmṛdhē krīḍanavannirākṛtaḥ || 32 ||

756

sūta uvāca

iti kauṣāravākhyātāmāśrutya bhagavatkathām |

kṣattā'nandaṃ paraṃ lēbhē mahābhāgavatō dvija || 33 ||

757

anyēṣāṃ puṇyaślōkānāmuddāmayaśasāṃ satām |

upaśrutya bhavēnmōdaḥ śrīvatsāṅkasya kiṃ punaḥ || 34 ||

758

yō gajēndraṃ jhaṣagrastaṃ dhyāyantaṃ caraṇāmbujam |

krōśantīnāṃ karēṇūnāṃ kṛcchrato'mōcayad drutam || 35 ||

759

taṃ sukhārādhyamṛjubhiraṇyaśaraṇairṇṛbhiḥ |

kṛtajñāḥ kō na sēvēta durārādhyamasādhubhiḥ || 36 ||

760

yō vai hiraṇyākṣavadhaṃ mahādbhutaṃ

vikrīḍitaṃ kāraṇasūkarātmanaḥ |

śṛṇōti gāyatyanumōdatē'ñjasā

vimucyatē brahmavadhādapi dvijāḥ || 37 ||

761

ētanmahāpuṇyamalaṃ pavitraṃ

dhanyaṃ yaśasyaṃ padamāyurāśiṣām |

prāṇēndriyāṇāṃ yudhi śauryavardhanaṃ

nārāyaṇō'ntē gatiraṅga śṛṇvatām || 38 ||

762

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ

tṛtīyaskandhē hiraṇyākṣavadhō nāmaikōnaviṃśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē viṃśō'dhyāyaḥ ॥

śaunaka uvāca

mahīm pratiṣṭhāmadhyasya sautē svāyambhuvō manuḥ |
kānyanvatiṣṭhaddvārāṇi mārgāyāvarajanmanām || 1 ||

763

kṣattā mahābhāgavataḥ kṛṣṇasyaikāntikaḥ suhṛt |
yastatyājāgrajaṃ kṛṣṇē sāpatyamaghavāniti || 2 ||

764

dvaipāyanādanavarō mahitvē tasya dēhajaḥ |
sarvātmanā śritaḥ kṛṣṇaṃ tatparāṃścāpyanuvrataḥ || 3 ||

765

kimanvapṛcchanmaitrēyaṃ virajāstīrthasēvayā |
upagamyā kuśāvarta āsīnaṃ tattvavittamam || 4 ||

766

tayōḥ saṃvadatōḥ sūta pravṛttā hyamalāḥ kathāḥ |
āpō gāṅgā ivāghagnīrharēḥ pādāmbujāśrayāḥ || 5 ||

767

tā naḥ kīrtaya bhadraṃ tē kīrtanyōdāra karmaṇaḥ |
rasajñaḥ kō nu tṛpyēta harilīlāmṛtaṃ piban || 6 ||

768

ēvamugraśravāḥ pṛṣṭa ṛṣibhirnaimiṣāyanaiḥ |
bhagavatyarpitādhyātmastānāha śrūyatāmiti || 7 ||

769

sūta uvāca

harērdhṛtakrōḍatanōḥ svamāyayā

niśamya gōruddharaṇaṃ rasātalāt |

līlāṃ hiraṇyākṣamavajñayā hataṃ

sañjātaḥarṣō munimāha bhārataḥ || 8 ||

770

vidura uvāca

prajāpatipatiḥ sṛṣṭvā prajāsargē prajāpatīn |

kimārabhata mē brahman prabrūhyavyaktamārgavit || 9 ||

771

yē marīcyādayō viprā yastu svāyambhuvō manuḥ |

tē vai brahmaṇa ādēśātkathamētadabhāvayan || 10 ||

772

sadvitīyāḥ kimasṛjan svatantrā uta karmasu |

āhōsvitsaṃhatāḥ sarva idaṃ sma samakalpayan || 11 ||

773

maitrēya uvāca

daivēna durvitarkyēṇa parēṇānimiṣēṇa ca |

jātakṣōbhādbhagavatō mahānāsīd guṇatrayāt || 12 ||

774

rajaḥpradhānānmahatastrilingō daivacōditāt |

jātaḥ sasarja bhūtādirviyadādīni pañcaśaḥ || 13 ||

775

tāni caikaikaśaḥ sraṣṭumasamarthāni bhautikam |

saṃhatya daivayōgēna haimamaṇḍamavāsṛjan || 14 ||

776

sō'sayiṣṭābdhisalilē āṇḍakōśō nirātmakaḥ |

sāgraṃ vai varṣasāhasramanvavātsittamīśvaraḥ || 15 ||

777

tasya nābhērabhūtpadmaṃ sahasrārkkōrudīdhiti |

sarvajīvanikāyaukō yatra svayamabhūtsvarāṭ || 16 ||

778

sō'nuviṣṭō bhagavatā yaḥ śētē salilāśayē lōkasamsthāṃ yathāpūrvaṃ nirmamē samsthayā svayā 17	779
sasarjacchāyayāvidyāṃ pañcaparvāṇamagrataḥ tāmisramandhatāmisraṃ tamō mōhō mahātamaḥ 18	780
visasarjātmanaḥ kāyaṃ nābhinandamstamōmayam jagrḥuryakṣarakṣāṃsi rātriṃ kṣuttrṛtsamudbhavām 19	781
kṣuttrḍbhyāmupasrṣṭāstē taṃ jagdhumabhidudruvuḥ mā rakṣatainaṃ jakṣadhvamityūcuḥ kṣuttrḍarditāḥ 20	782
dēvastānāha samvignō mā māṃ jakṣata rakṣata ahō mē yakṣarakṣāṃsi prajā yūyaṃ babhūvitha 21	783
dēvatāḥ prabhayā yā yā dīvyān pramukhatō'sṛjat tē ahārṣurdēvayantō visrṣṭāṃ tām prabhāmahaḥ 22	784
dēvō'dēvāñjaghanataḥ sṛjati smātilōlupān ta ēnaṃ lōlupatayā maithunāyābhipēdirē 23	785
tatō hasan sa bhagavānasurairnirapatrapaiḥ anvīyamānastarasā kruddhō bhītaḥ parāpatat 24	786
sa upavrajya varadaṃ prapannārtiharaṃ harim anugrahāya bhaktānāmanurūpātmadarśanam 25	787
pāhi māṃ paramātmamstē prēṣaṇēnāsṛjaṃ prajāḥ tā imā yabhituṃ pāpā upākrāmanti māṃ prabhō 26	788
tvamēkaḥ kila lōkānāṃ kliṣṭānāṃ klēśanāśanaḥ tvamēkaḥ klēśadastēṣāmanāsannapadāṃ tava 27	789

sō'vadhāryāsyā kārpaṇyaṃ viviktādhyātmadarśanaḥ vimuñcātmatanuṃ ghōrāmityuktō vimumōca ha 28	790
tāṃ kvaṇaccaraṇāmbhōjāṃ madavihvalalōcanām kāñcīkalāpavilasaddukūlacchannarōdhasam 29	791
anyōnyaślēṣayōttuṅganirantarapayōdharām sunāsāṃ sudvijāṃ snigdhahāsalīlāvalōkanām 30	792
gūhantīm vrīḍayā'tmānaṃ nīlālakavarūthinīm upalabhyāsurā dharma sarvē sammumuhuḥ striyam 31	793
ahō rūpamahō dhairyamahō asyā navam vayah madhyē kāmayaṃānānāmakāmēva visarpati 32	794
vitarkayantō bahudhā tāṃ sandhyāṃ pramadākṛtim abhisambhāvya viśrambhātparyapṛcchan kumēdhasaḥ 33	795
kāsi kasyāsi rambhōru kō vārthastē'tra bhāmini rūpadraviṇapaṇyēna durbhagānnō vibādhasē 34	796
yā vā kācittvamabalē diṣṭyā sandarśanaṃ tava utsunōṣīkṣamāṇānām kandukakrīḍayā manaḥ 35	797
naikatra tē jayati śālini pādapadmaṃ ghnantiyā muhuḥ karatalēna patatpataṅgam madhyaṃ viṣīdati bṛhatstanabhārabhītaṃ śāntēva dṛṣṭīramalā suśikhāsamūhaḥ 36	798
iti sāyantānīm sandhyāmasurāḥ pramadāyatīm pralōbhayantīm jagṛhurmatvā mūḍhadhiyaḥ striyam 37	799

<i>prahasya bhāvagambhīraṃ jighrantyātmānamātmanā </i> <i>kāntyā sasarja bhagavān gandharvāpsarasāṃ gaṇān 38 </i>	800
<i>visasarja tanuṃ tām vai jyōtsnām kāntimatīm priyām </i> <i>ta ēva cādaduḥ prītyā viśvāvasupurōgamāḥ 39 </i>	801
<i>sṛṣṭvā bhūtapīśācāṃśca bhagavānātmataandriṇā </i> <i>digvāsasō muktakēśān vīkṣya cāmīlayad dṛśau 40 </i>	802
<i>jagrūstadvīsṛṣṭām tām jṛmbhaṇākhyām tanuṃ prabhōḥ </i> <i>nidrāmindriyaviklédō yayā bhūtēṣu dṛśyatē </i> <i>yēnōcchiṣṭāndharṣayanti tamunmādaṃ pracakṣatē 41 </i>	803
<i>ūrjasvantaṃ manyamāna ātmānaṃ bhagavānajaḥ </i> <i>sādhyān gaṇān pitṛgaṇān parōkṣēṇāsṛjatprabhuh 42 </i>	804
<i>ta ātmasargaṃ taṃ kāyaṃ pitarah pratipēdirē </i> <i>sādhyēbhyaśca pitṛbhyaśca kavayō yadvitanvatē 43 </i>	805
<i>siddhān vidyādharaṃścaiva tirōdhānēna sō'sṛjat </i> <i>tēbhyō'dadāttamātmānamantardhānākhyamadbhutam 44 </i>	806
<i>sa kinnarān kimpuruṣān pratyātmyēnāsṛjatprabhuh </i> <i>mānayannātmanā'tmānamātmābhāsaṃ vilōkayan 45 </i>	807
<i>tē tu tajjagrūhū rūpaṃ tyaktaṃ yatparamēṣṭhinā </i> <i>mīthunībhūya gāyantastamēvōṣasi karmabhiḥ 46 </i>	808
<i>dēhēna vai bhōgavatā śayānō bahucintayā </i> <i>sargē'nupacitē krōdhādutsasarja ha tadvapuḥ 47 </i>	809

yē'hīyantāmutaḥ kēśā ahayastē'ṅga jajñirē |
sarpāḥ prasarpataḥ krūrā nāgā bhōgōrukandharāḥ || 48 || 810

sa ātmānaṃ manyamānaḥ kṛtakṛtyamivātmabhūḥ |
tadā manūn sasarjāntē manasā lōkabhāvanān || 49 || 811

tēbhyaḥ sō'tyasṛjatsvīyaṃ purāṃ puruṣamātmavān |
tān dṛṣṭvā yē purā sṛṣṭāḥ praśaśaṃsuḥ prajāpatim || 50 || 812

ahō ētajjagatsraṣṭaḥ sukṛtaṃ bata tē kṛtam |
pratiṣṭhitāḥ kriyā yasmin sākamannamadāmahē || 51 || 813

tapasā vidyayā yuktō yōgēna susamādhinā |
ṛṣīṇṛṣīrḥṛṣīkēśaḥ sasarjābhimatāḥ prajāḥ || 52 || 814

tēbhyaścaikaikaśaḥ svasya dēhasyāṃśamadādajaḥ |
yattatsamādhīyōgarddhitapōvidyāvīraktimat || 53 || 815

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
tṛtīyaskandhē viṃśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē ēkaviṃśō'dhyāyaḥ ॥

vidura uvāca

svāyambhuvasya ca manōrvaṃśaḥ paramasammataḥ |
kathyatāṃ bhagavan yatra maithunēnaidhirē prajāḥ || 1 || 816

priyavratōttānapāḍau sutau svāyambhuvasya vai |
yathādharmam jugupatuḥ saptadvīpavatīm mahīm || 2 || 817

tasya vai duhitā brahmandēvahūtīti viśrutā |
patnī prajāpatēruktā kardamasya tvayānagha || 3 || 818

tasyāṃ sa vai mahāyōgī yuktāyāṃ yōgalakṣaṇaiḥ |
sasarja katidhā vīryam tanmē śuśrūṣavē vada || 4 || 819

ruciryō bhagavān brahmandakṣō vā brahmaṇaḥ sutaḥ |
yathā sasarja bhūtāni labdhvā bhāryāṃ ca mānavīm || 5 || 820

maitrēya uvāca
prajāḥ sṛjēti bhagavān kardamō brahmaṇōditaḥ |
sarasvatyāṃ tapastēpē sahasrāṇām samā daśa || 6 || 821

tataḥ samādhiyuktēna kriyāyōgēna kardamaḥ |
samprapēdē hariṃ bhaktyā prapannavaradāśuṣam || 7 || 822

tāvatprasannō bhagavān puṣkarākṣaḥ kṛtē yugē |
darśayāmāsa taṃ kṣattaḥ śābdaṃ brahma dadhadvapuḥ || 8 || 823

sa taṃ virajamarkābhaṃ sitapadmōtpalasrajam |
snigdhanīlākavṛātavaktrābjaṃ virajō'mbaram || 9 || 824

kirīṭinaṃ kuṇḍalinaṃ śaṅkhacakraḡadādharam |
śvētōtpalakrīḍanakaṃ manaḥsparśasmitēkṣaṇam || 10 || 825

vinyastacaraṇāmbhōjamamaṃsadēśē garutmataḥ |
drṣṭvā khē'vasthitaṃ vakṣaḥśriyaṃ kaustubhakandharam || 11 || 826

jātaharṣō'patanmūrdhnā kṣitau labdhamanōrathaḥ |
gīrbhistvabhyagrṇātprītisvabhāvātmā kṛtāñjaliḥ || 12 || 827

ṛṣiruvāca

juṣṭaṃ batādyākhilasattvarāśēḥ
sāṃsiddhyamakṣṇōstava darśanānnaḥ |
yaddarśanaṃ janmabhirīḍya sadbhi -
rāsāsātē yōginō rūḍhayōgāḥ || 13 || 828

yē māyayā tē hatamēdhasastvat
pādāravindaṃ bhavasindhupōtam |
upāsātē kāmālavāya tēṣāṃ
rāsīśa kāmānnirayē'pi yē syuḥ || 14 || 829

tathā sa cāhaṃ parivōḍhukāmaḥ
samānaśīlāṃ grhamēdhadhēnum |
upēyivānmūlamaśēṣamūlaṃ
durāśayaḥ kāmāduḡhāṅghripasya || 15 || 830

prajāpatēstē vacasādhīśa tantyā

lōkaḥ kilāyaṃ kāmahatō'nubaddhaḥ |

ahaṃ ca lōkānugatō vahāmi

balim ca śuklānimiśāya tubhyam || 16 ||

831

lōkāṃśca lōkānugatān paśūṃśca

hitvā śritāstē caraṇātapatram |

parasparam tvadguṇavādasīdhu -

pīyūṣaniryāpitadēhadharmāḥ || 17 ||

832

na tē'jarākṣabhramirāyurēṣāṃ

trayōdaśāraṃ trīsatam ṣaṣṭiparva |

ṣaṇnēmyanantacchadi yattriṇābhi

karālasrōtō jagadācchidya dhāvat || 18 ||

833

ēkaḥ svayaṃ sañjagataḥ sisṛkṣayā -

dvitīyayā'tmannadhiyōgamāyayā |

sṛjasyadaḥ pāsi punargraṣīsyasē

yathōrṇanābhirbhagavan svaśaktibhiḥ || 19 ||

834

naitadbatādhīśa padaṃ tavēpsitaṃ

yanmāyayā nastanuṣē bhūtasūkṣmam |

anugrahāyāstvapi yarhi māyayā

lasattulasyā tanuvā vilakṣitaḥ || 20 ||

835

taṃ tvānubhūtyōparatakriyārthaṃ

svamāyayā vartitalōkatantram |

namāmyabhīkṣṇaṃ namanīyapāda -

sarōjamalpīyasi kāmavarṣam || 21 ||

836

ṛṣiruvāca

ityavyalīkaṃ praṇutō'bjanābha -

stamābabhāṣē vacasāmṛtēna |

suparṇapakṣōpari rōcamānaḥ

prēmasmitōdvīkṣaṇavibhramadbhrūḥ || 22 ||

837

śrībhagavānuvāca

viditvā tava caityaṃ mē puraiva samayōji tat |

yadarthamātmaniyamaistvayaivāhaṃ samarcitaḥ || 23 ||

838

na vai jātu mṛṣaiva syātprajādhyakṣa madarhaṇam |

bhavadvidhēṣvatitarāṃ mayi saṅgrbhitātmanām || 24 ||

839

prajāpatisutaḥ samrāṇmanurvikhyātamaṅgalaḥ |

brahmāvartaṃ yō'dhivasan śāsti saptārṇavāṃ mahīm || 25 ||

840

sa cēha vipra rājarṣirmahiṣyā śatarūpayā |

āyāsyati didṛkṣustvāṃ paraśvō dharmakōvidaḥ || 26 ||

841

ātmajāmasitāpāṅgīm vayahśīlaguṇānvitām |

mṛgayantīm patiṃ dāsyatyanurūpāya tē prabhō || 27 ||

842

samāhitaṃ tē hṛdayaṃ yatrēmān parivatsarān |

sā tvāṃ brahmannṛpavadhūḥ kāmamāśu bhajiṣyati || 28 ||

843

yā ta ātmabhṛtaṃ vīryaṃ navadhā prasaviṣyati |

vīryē tvadīyē ṛṣaya ādhāsyantyañjasā'tmanaḥ || 29 ||

844

tvam ca samyaganuṣṭhāya nidēśaṃ ma uśattamaḥ |

mayi tīrthīkṛtāśēṣakriyārthō mām prapatsyasē || 30 ||

845

kṛtvā dayāṃ ca jīvēṣu dattvā cābhayamātmavān mayyātmānaṃ saha jagad drakṣyasyātmani cāpi mām 31	846
sahāhaṃ svāṃśakalayā tvadvīryeṇa mahāmunē tava kṣētrē dēvahūtyāṃ praṇēṣyē tattvasaṃhitām 32	847
maitrēya uvāca ēvaṃ tamanubhāṣyātha bhagavān pratyagakṣajaḥ jagāma bindusarasaḥ sarasvatyā pariśritāt 33	848
nirīkṣatastasya yayāvasēṣa - siddhēśvarābhiṣṭutasiddhamārgaḥ ākaraṇayan patrathēndrapakṣai - ruccāritaṃ stōmamudīrṇasāma 34	849
atha samprasthitē śuklē kadamō bhagavānṛṣiḥ āstē sma bindusarasi taṃ kālāṃ pratipālayan 35	850
manuḥ syandanamāsthāya śātakaumbhāparicchadam ārōpya svāṃ duhitaraṃ sabhāryaḥ paryaṭanmahīm 36	851
tasmin sudhanvannahani bhagavān yatsamādiśat upāyādāśramapadaṃ munēḥ śāntavratasya tat 37	852
yasmin bhagavatō nētrānnyapatannaśrubindavaḥ kṛpayā samparītasya prapannē'rpitayā bhṛśam 38	853
tadvai bindusarō nāma sarasvatyā pariplutam puṇyaṃ śivāmṛtajalaṃ maharṣigaṇasēvitam 39	854

<i>pun̄yadrūmalatājālaiḥ kūjatpun̄yamṛgadvijaiḥ </i> <i>sarvartuphalapuṣpādhyam vanarājisriyānvitam 40 </i>	855
<i>mattadvijagaṇairghuṣṭam mattabhramaravibhramam </i> <i>mattabarhinaṭātōpamāhvayanmattakōkilam 41 </i>	856
<i>kadambacampakāsōkakarañjabakulāsanaiḥ </i> <i>kundamandārakuṭajaiścūtapōtairalaṅkṛtam 42 </i>	857
<i>kāraṇḍavaiḥ plavairhaṃsaiḥ kurarairjalakukkuṭaiḥ </i> <i>sārasaiścakravākaiśca cakōrairvalgu kūjitam 43 </i>	858
<i>tathaiva hariṇaiḥ krōḍaiḥ śvāvidgavayakuñjaraiḥ </i> <i>gōpucchairharibhirmarkairnakulairnābhibhirvṛtam 44 </i>	859
<i>praviśya tattīrthavaramādirājah sahātmajah </i> <i>dadarśa munimāsīnam tasmin hutahutāśanam 45 </i>	860
<i>vidyōtamānam vapuṣā tapasyugrayujā ciram </i> <i>nātikṣāmaṇ bhagavataḥ snigdhāpāṅgāvalōkanāt </i> <i>tadvyāhṛtāmṛtakalāpīyūṣaśravaṇēna ca 46 </i>	861
<i>prāṃsum padmapalāśākṣam jaṭilam cīravāśasam </i> <i>upasaṃśṛitya malinaṇ yathārhaṇamasamskṛtam 47 </i>	862
<i>athōṭajamupāyātam nṛdēvam praṇatam puraḥ </i> <i>saparyayā paryagrḥṇātpratīnandyānurūpayā 48 </i>	863
<i>gr̥hītārhaṇamāsīnam samyatham prīṇayanmuniḥ </i> <i>smaran bhagavadādēśamityāha ślakṣṇayā girā 49 </i>	864

nūnaṃ caṅkramaṇaṃ dēva satāṃ saṃrakṣaṇāya tē |
vadhāya cāsatāṃ yastvaṃ harēḥ śaktirhi pālinī || 50 || 865

yō'rkēndvagnīndravāyūnāṃ yamadharmapracētasām |
rūpāṇi sthāna ādhatsē tasmai śuklāya tē namaḥ || 51 || 866

na yadā rathamāsthāya jaitraṃ maṇigaṇārpitam |
visphūrjaccaṇḍakōdaṇḍō rathēna trāsayannaghān || 52 || 867

svasainyacaraṇakṣuṇṇaṃ vēpayanmaṇḍalam bhuvaḥ |
vikarṣan brhatīm sēnāṃ paryaṭasyaṃśumāniva || 53 || 868

tadaiva sētavaḥ sarvē varṇāśramanibandhanāḥ |
bhagavadracitā rājan bhidyēran bata dasyubhiḥ || 54 || 869

adharmasca samēdhēta lōlupairvyaṅkuśairṇrbhiḥ |
śayānē tvayi lōkō'yaṃ dasyugrastō vinaṅkṣyati || 55 || 870

athāpi prcchē tvāṃ vīra yadārthaṃ tvamihāgataḥ |
tadvayaṃ nirvyalīkēna pratipadyāmahē hṛdā || 56 || 871

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
tṛtīyaskandhē ēkaviṃśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē dvāviṃśō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

ēvamāviṣkṛtāśēṣaguṇakarmodayō munim |

savrīḍa iva taṃ samrāḍupāratamuvāca ha || 1 ||

872

manuruvāca

brahmāsṛjatsvamukhatō yuṣmānātmaparīpsayā |

chandōmayastapōvidyāyōgayuktānalampatān || 2 ||

873

tattrāṇyāsṛjaccāsmāndōḥsahasrātsahasrapāt |

hṛdayaṃ tasya hi brahma kṣatramaṅgaṃ pracakṣatē || 3 ||

874

atō hyanyōnyamātmānaṃ brahma kṣatraṃ ca rakṣataḥ |

rakṣati smāvyayō dēvaḥ sa yaḥ sadasadātmakaḥ || 4 ||

875

tava sandarśanādēvacchinnā mē sarvasaṃśayāḥ |

yatsvayaṃ bhagavān prītyā dharmamāha rirakṣiṣōḥ || 5 ||

876

diṣṭyā mē bhagavān dṛṣṭō durdarśō yō'kṛtātmanām |

diṣṭyā pādarajaḥ sprṣṭaṃ śīrṣṇā mē bhavataḥ śivam || 6 ||

877

diṣṭyā tvayānuśiṣṭō'haṃ kṛtaścānugrahō mahān |

apāvṛtaiḥ karṇarandhraiṛjuṣṭā diṣṭyōśatīrgiraḥ || 7 ||

878

sa bhavānduhitṛsnēhaparikliṣṭātmanō mama śrōtumarhasi dīnasya śrāvitam kṛpayā munē 8	879
priyavratōttānapadōḥ svasēyam duhitā mama anvicchati patiṃ yuktaṃ vayahśīlaguṇādibhiḥ 9	880
yadā tu bhavataḥ śīlaśrutarūpavayōguṇān aśṛṇōnnāradādēṣā tvayyāsītkṛtaniścayā 10	881
tatpratīccha dvijāgryēmām śraddhayōpahṛtām mayā sarvātmanānurūpām tē gṛhamēdhiṣu karmasu 11	882
udyatasya hi kāmasya prativādō na śasyatē api nirmuktasaṅgasya kāmaraṅgasya kiṃ punaḥ 12	883
ya udyatamanādr̥tya kīnāśamabhiyācatē kṣīyatē tadyaśaḥ sphītam mānaścāvajñayā hataḥ 13	884
ahaṃ tvāśṛṇavam vidvan vivāhārtham samudyatam atastvamupakurvāṇaḥ prattām pratigṛhāṇa mē 14	885
ṛṣiruvāca bāḍhamudvōḍhukāmō'hamaprattā ca tavātmajā āvayōranurūpō'sāvādyō vaivāhikō vidhiḥ 15	886
kāmaḥ sa bhūyānnaradēva tē'syāḥ putryāḥ samāmnāyavidhau pratītaḥ ka ēva tē tanayām nādr̥iyēta svayaiva kāntyā kṣipatīmiva śriyam 16	887

yāṃ armyapṛṣṭhē kvaṇadaṅghriśōbhāṃ

vikrīḍatīm kandukavihvalākṣīm |

viśvāvasurnyapatatsvādvimānā -

dvilōkya sammōhavimūḍhacētāḥ || 17 ||

888

tāṃ prārthayantīm lalanālālāma -

masēvitaśrīcaraṇairadṛṣṭām |

vatsāṃ manōruccapadaḥ svasāraṃ

kō nānumanyēta budhō'bhiyātām || 18 ||

889

atō bhajiṣyē samayēna sādhvīm

yāvattējō bibhṛyādātmanō mē |

atō dharmān pāramahaṃsyamukhyān

śuklaprōktān bahu manyē'vhiṃsrān || 19 ||

890

yatō'bhavadvīsvamidaṃ vicitraṃ

saṃsthāsyatē yatra ca vāvatiṣṭhatē |

prajāpatīnāṃ patirēṣa mahyaṃ

paraṃ pramāṇaṃ bhagavānanantaḥ || 20 ||

891

maitrēya uvāca

sa ugradhanvanniyadēvābabhāṣē

āsicca tūṣṇīmaravindanābham |

dhiyōpagṛhṇan smitaśōbhitēna

mukhēna cētō lulubhē dēvahūtyāḥ || 21 ||

892

sō'nujñātvā vyavasitaṃ mahiṣyā duhituḥ sphuṭam |

tasmai guṇagaṇādhyāya dadau tulyāṃ praharṣitaḥ || 22 ||

893

<i>śatarūpā mahārājñī pāribarhānmahādhanān </i>	
<i>dampatyōḥ paryadātprītyā bhūṣāvāsaḥ paricchadān 23 </i>	894
<i>prattāṃ duhitaraṃ samrāṭ sadṛkṣāya gatavyathaḥ </i>	
<i>upaguhyā ca bāhubhyāmautkaṇṭhyōnmathitāśayaḥ 24 </i>	895
<i>aśaknuvaṃstadvirahaṃ muñcan bāṣpakalāṃ muhuḥ </i>	
<i>āsiñcadamba vatsēti nētrōdairduhituḥ śikhāḥ 25 </i>	896
<i>āmantrya taṃ munivaramanujñātaḥ sahānugaḥ </i>	
<i>pratasthē rathamāruhya sabhāryaḥ svapuraṃ nṛpaḥ 26 </i>	897
<i>ubhayōrṛṣikulyāyāḥ sarasvatyāḥ surōdhasōḥ </i>	
<i>ṛṣiṇāmupaśāntānāṃ paśyannāśramasampadaḥ 27 </i>	898
<i>tamāyāntamabhiprētya brahmāvartātprajāḥ patim </i>	
<i>gītaṃstutivāditraiḥ pratyudīyuh praharṣitāḥ 28 </i>	899
<i>barhiṣmatī nāma purī sarvasampatsamanvitā </i>	
<i>nyapatan yatra rōmāṇi yajñasyāṅgaṃ vidhunvataḥ 29 </i>	900
<i>kuśāḥ kāsāsta ēvāsan śaśvaddharitavarcasaḥ </i>	
<i>ṛṣayō yaiḥ parābhāvya yajñaghnān yajñamījirē 30 </i>	901
<i>kuśakāśamayaṃ barhirāstīrya bhagavānmanuḥ </i>	
<i>ayajadyajñapuruṣaṃ labdhā sthānaṃ yatō bhuvam 31 </i>	902
<i>barhiṣmatīm nāma vibhuryāṃ nirviśya samāvasat </i>	
<i>tasyāṃ praviṣṭō bhavanaṃ tāpatrayavināśanam 32 </i>	903

sabhāryaḥ saprajaḥ kāmān bubhujē'nyāvirōdhataḥ |
 saṅgīyamānasatkīrtiḥ sastrībhiḥ suragāyakaiḥ |
 pratyūṣēṣvanubaddhēna hṛdā śṛṇvan harēḥ kathāḥ || 33 || 904

niṣṇātaṃ yōgamāyāsu muniṃ svāyambhuvaṃ manum |
 yadā bhraṃśayituṃ bhōgā na śēkurbhagavatparam || 34 || 905

ayātayāmāstasyāsan yāmāḥ svāntarayāpanāḥ |
 śṛṇvatō dhyāyatō viṣṇōḥ kurvatō bruvataḥ kathāḥ || 35 || 906

sa ēvaṃ svāntaraṃ ninyē yugānāmēkasaptatim |
 vāsudēvaprasaṅgēna paribhūtagatitrayaḥ || 36 || 907

śārīrā mānasā divyā vaiyāsē yē ca mānuṣāḥ |
 bhautikāśca kathaṃ klēśā bādhantē harisaṃśrayam || 37 || 908

yaḥ pṛṣṭō munibhiḥ prāha dharmānnānāvidhāñchubhān |
 nrṇām varṇāśramāṇām ca sarvabhūtahitaḥ sadā || 38 || 909

ētatta ādirājasya manōscaritamadbhutam |
 varṇitaṃ varṇanīyasya tadapatyōdayaṃ śṛṇu || 39 || 910

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
 tṛtīyaskandhē dvāviṃśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē trayōviṃśō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

pitṛbhyāṃ prasthitē sādhvī patimiṅgitakōvidā |

nityaṃ paryacaratprītyā bhavānīva bhavaṃ prabhum || 1 ||

911

viśrambhēṇātmaśaucēna gauravēṇa damēna ca |

śuśrūṣayā sauhṛdēna vācā madhurayā ca bhōḥ || 2 ||

912

visṛjya kāmaṃ dambhaṃ ca

dvēṣaṃ lōbhamaghaṃ madam |

apramattōdyatā nityaṃ

tējyāṃsamatoṣayat || 3 ||

913

sa vai dēvarṣivaryastāṃ mānavīṃ samanuvratām |

daivādgarīyasah patyurāsāsānāṃ mahāśīṣah || 4 ||

914

kālēna bhūyasā kṣāmāṃ karśitāṃ vratacaryayā |

prēmagaḍgadayā vācā pīḍitaḥ kṛpayābravīt || 5 ||

915

kardama uvāca

tuṣṭō'hamadya tava mānavi mānadāyāḥ

śuśrūṣayā paramayā parayā ca bhaktyā |

yō dēhināmayamatīva suhṛtsvadēhō

nāvēkṣitaḥ samucitaḥ kṣapituṃ madarthē || 6 ||

916

yē mē svadharmaniratasya tapaḥ samādhi -

vidyātmayōgavijitā bhagavatprasādāḥ |

tānēva tē madanusēvanayāvaruddhān

drṣṭiṃ prapaśya vitarāmyabhayānaśōkān || 7 ||

917

anyē punarbhagavatō bhruva udvijṛmbha -

vibhramṣītārtharacanāḥ kimurukramasya |

siddhāsi bhuñkṣva vibhavānnijadharmadōhān

divyānnarairduradhigānnṛpavikriyābhiḥ || 8 ||

918

ēvaṃ bruvāṇamabalākhilayōgamāyā -

vidyāvicakṣaṇamavēkṣya gatādhirāsīt |

sampraśrayapraṇayavihvalayā girēṣad -

vṛḍāvalōkavilasaddhasitānanā”ha || 9 ||

919

dēvahūtiruvāca

rāddhaṃ bata dvijavṛṣaitadamōghayōga -

māyādhipē tvayi vibhō tadavaimi bhartaḥ |

yastē'bhyadhāyi samayaḥ sakṛdaṅgasaṅgō

bhūyādgariyasi guṇaḥ prasavaḥ satīnām || 10 ||

920

tatrētikṛtyamupaśikṣa yathōpadēśaṃ

yēnaiṣa mē karṣitō'tiriraṃsayā”tmā |

siddhyēta tē kṛtamanōbhavadharṣitāyā

dīnastadīśa bhavanaṃ sadṛśaṃ vicakṣva || 11 ||

921

maitrēya uvāca

priyāyāḥ priyamanvicchan kardamō yōgamāsthitaḥ |

vimānaṃ kāmagaṃ kṣattastarhyēvāviracīkarat || 12 ||

922

sarvakāmadughaṃ divyaṃ sarvaratnasamanvitam |

sarvarddhyupacayōdarkaṃ maṇistambhairupaskṛtam || 13 ||

923

divyōpakaraṇōpētaṃ sarvakālasukhāvaham |

paṭṭikābhiḥ patākābhirvicitrābhiralāṅkṛtam || 14 ||

924

sragbhirvicitramālyābhirmañjuśīñjatśaḍaṅghribhiḥ |

dukūlakṣauma kauśēyairnānāvastairvirājitam || 15 ||

925

uparyupari vinyastanilayēṣu prṥthakprṥthak |

kṣiptaiḥ kaśīpubhiḥ kāntaṃ paryaṅkavyajanāsanaiḥ || 16 ||

926

tatra tatra vinikṣiptanānāśīlpōpaśōbhitam |

mahāmarakatasthalyā juṣṭaṃ vidrumavēdibhiḥ || 17 ||

927

dvāḥsu vidrumadēhalyā bhātaṃ vajrakapāṭavat |

śīkharēṣvindrānīlēṣu hēmakumbhairadhiśṛitam || 18 ||

928

cakṣuṣmatpadmarāgāgryairvajrabhittiṣu nirmitaiḥ |

juṣṭaṃ vicitravaitānairmahārhairhēmatōraṇaiḥ || 19 ||

929

haṃsapārāvatavrātaistatra tatra nikūjitam |

kṛtrimān manyamānaiḥ svānadhīruhyādhīruhya ca || 20 ||

930

vihārasthānaviśrāmasaṃvēśaprāṅgaṇājiraiḥ |

yathōpajōṣaṃ racitairvismāpanamivātmanaḥ || 21 ||

931

īdṛggṛhaṃ tatpaśyantīm nātiprītēna cētasā sarvabhūtāśayābhijñāḥ prāvōcatkardamaḥ svayam 22	932
nimajjyāsmiṃ hradē bhīru vimānamidamāruha idaṃ śuklakṛtaṃ tīrthamāśiṣāṃ yāpakaṃ nṛṇām 23	933
sā tadbhartuḥ samādāya vacaḥ kuvalayēkṣaṇā sarajaṃ bibhratī vāsō vēṇībhūtāmśca mūrdhajān 24	934
aṅgaṃ ca malapaṅkēna sañchannaṃ śabalastanam āvivēśa sarasvatyāḥ saraḥ śivajalāśayam 25	935
sāntaḥsarasi vēśmāsthāḥ śatāni daśa kanyakāḥ sarvāḥ kiśōravayasō dadarsōtpalagandhayaḥ 26	936
tāṃ dṛṣṭvā sahasōtthāya prōcuḥ prāñjalayaḥ striyaḥ vayaṃ karmakarīstubhyaṃ śādhi naḥ karavāma kim 27	937
snānēna tāṃ mahārheṇa snāpayitvā manasvinīm dukūlē nirmalē nūtnē dadurasyai ca mānadāḥ 28	938
bhūṣaṇāni parārdhyāni varīyāṃsi dyumanti ca annaṃ sarvaguṇōpētaṃ pānaṃ caivāmṛtāsavam 29	939
athādarśē svamātmānaṃ sragviṇaṃ virajāmbaram virajaṃ kṛtasvastyayanaṃ kanyābhirbahumānitaṃ 30	940
snātaṃ kṛtaśiraḥsnānaṃ sarvābharaṇabhūṣitaṃ niṣkagrīvaṃ valayinaṃ kūjatkāñcananūpuram 31	941
śrōṇyōradhyastayā kāñcyā kāñcanyā bahuratnayā hārēṇa ca mahārheṇa rucakēna ca bhūṣitaṃ 32	942

<i>sudatā subhruvā ślakṣṇasnigdhāpāṅgēna cakṣuṣā </i> <i>padmakōśasprdhā nīlairalakaiśca lasanmukham 33 </i>	943
<i>yadā sasmāra ṛṣabhamṛṣīṇāṃ dayitaṃ patim </i> <i>tatra cāstē saha strībhiryatrāstē sa prajāpatiḥ 34 </i>	944
<i>bhartuḥ purastādātmānaṃ strīsahasravṛtaṃ tadā </i> <i>niśāmya tadyōgagatiṃ saṃśayaṃ pratyapadyata 35 </i>	945
<i>sa tām kṛtamalasnānāṃ vibhrājantīmapūrvavat </i> <i>ātmanō bibhratiṃ rūpaṃ saṃvītarucirastanīm 36 </i>	946
<i>vidyādhārīśahasrēṇa sēvyamānāṃ suvāśasam </i> <i>jātabhāvō vimānaṃ tadārōhayadamitrahan 37 </i>	947
<i>tasminnaluptamahimā priyayānuraktō</i> <i>vidyādhārībhirupacīrṇavapurvimānē </i> <i>babhrāja utkacakumudgaṇavānapīcya -</i> <i>stārābhirāvṛta ivōḍupatir nabhaḥsthaḥ 38 </i>	948
<i>tēnāṣṭalōkapavihāarakulācalēndra -</i> <i>drōṇīṣvanaṅgasakhamārutasaubhagāsu </i> <i>siddhairnutō dyudhunipātaśīvasvanāsu</i> <i>rēmē ciraṃ dhanadavallalanāvarūthī 39 </i>	949
<i>vaiśrambhakē surasanē nandanē puṣṭabhadrakē </i> <i>mānasē caitrarathyē ca sa rēmē rāmayā rataḥ 40 </i>	950
<i>bhrājīṣṇunā vimānēna kāmāgēna mahīyasā </i> <i>vaimānikānatyaśēta caran lōkān yathānilaḥ 41 </i>	951

kiṃ durāpādanaṃ tēṣāṃ puṃsāmuddāmacētasām yairāśritastīrthapadaścaraṇō vyasanātyayaḥ 42	952
prēkṣayitvā bhuvō gōlaṃ patnyai yāvān svasaṃsthayā bahvāścaryaṃ mahāyōgī svāśramāya nyavartata 43	953
vibhajya navadhā'tmānaṃ mānaviṃ suratōtsukām rāmāṃ niramayan rēmē varṣapūgānmuhūrtavat 44	954
tasmin vimāna utkrṣṭāṃ śayyāṃ ratikarīṃ śritā na cābudhyata taṃ kālāṃ patyāpīcyēna saṅgatā 45	955
ēvaṃ yōgānubhāvēna dampatyō ramamāṇayōḥ śataṃ vyatīyuh śaradaḥ kāmālālasayōrmanāk 46	956
tasyāmādhatta rētaṣṭāṃ bhāvayannātmanā'tmavit nōdhā vidhāya rūpaṃ svaṃ sarvasaṅkalpavidvibhuḥ 47	957
ataḥ sā suṣuvē sadyō dēvahūtiḥ striyaḥ prajāḥ sarvāstāścārusarvāṅgyō lōhitōtpalagandhayaḥ 48	958
patiṃ sā pravrajiṣyantaṃ tadā'lakṣyōśatī satī smayamānā viklavēna hṛdayēna vidūyatā 49	959
likhantyardhōmukhī bhūmiṃ padā nakhamāṇīśriyā uvāca lalitāṃ vācaṃ nirudhyāśrukalāṃ śanaiḥ 50	960
dēvahūtiruvāca sarvaṃ tadbhagavānmahyamupōvāha pratiśrutam athāpi mē prapannāyā abhayaṃ dātumarhasi 51	961

brahmanduhitṛbhistubhyaṃ vimṛgyāḥ patayaḥ samāḥ |

kaścitsyānmē viśōkāya tvayi pravrajitē vanam || 52 ||

962

ētāvatālaṃ kālēna vyatīkrāntēna mē prabhō |

indriyārthaprasaṅgēna parityaktaparātmanaḥ || 53 ||

963

indriyārthēṣu sajjantyā prasaṅgastvayi mē kṛtaḥ |

ajānantyā paraṃ bhāvaṃ tathāpyastvabhayāya mē || 54 ||

964

saṅgō yaḥ saṃsṛtērhēturasatsu vihitō'dhiyā |

sa ēva sādhuṣu kṛtō niḥsaṅgatvāya kalpatē || 55 ||

965

nēha yatkarma dharmāya na virāgāya kalpatē |

na tīrthapadasēvāyai jīvannapi mṛtō hi saḥ || 56 ||

966

sāhaṃ bhagavatō nūnaṃ vañcitā māyayā dṛḍham |

yattvāṃ vimuktidaṃ prāpya na mumukṣēya bandhanāt || 57 ||

967

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ

tṛtīyaskandhē kāpilēyōpākhyānē trayōviṃśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē caturviṃśō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

nirvēdavādinīmēvaṃ manōrduhitaraṃ munīḥ |

dayāluḥ sālinīmāha śuklābhivyāhṛtaṃ smaran || 1 ||

968

ṛṣiruvāca

mā khidō rājaputrītthamātmānaṃ pratyāninditē |

bhagavāṃstē'kṣarō garbhamadūrātsamprapatsyatē || 2 ||

969

dhṛtavratāsi bhadraṃ tē damēna niyamēna ca |

tapōdraviṇadānaiśca śraddhayā cēśvaraṃ bhaja || 3 ||

970

sa tvayā'rādhitaḥ śuklō vitanvanmāmakam yaśaḥ |

chēttā tē hṛdayagranthimaudaryō brahmabhāvanaḥ || 4 ||

971

maitrēya uvāca

dēvahūtyapi sandēśaṃ gauravēṇa prajāpatēḥ |

samyak śraddhāya puruṣaṃ kūṭasthamabhajadgurum || 5 ||

972

tasyāṃ bahutithē kālē bhagavānmadhusūdanaḥ |

kārdamaṃ vīryamāpannō jajñē'gniriva dāruṇi || 6 ||

973

<i>avādayaṃstadā vyōmni vāditrāṇi ghanāghanāḥ </i> <i>gāyanti taṃ sma gandharvā nṛtyantyapsarasō mudā 7 </i>	974
<i>pētuḥ sumanasō divyāḥ khēcarairapavarjitāḥ </i> <i>prasēduśca diśaḥ sarvā ambhāṃsi ca manāṃsi ca 8 </i>	975
<i>tatkardamāśramapadaṃ sarasvatyā pariśritam </i> <i>svayambhūḥ sākamṛṣibhirmarīcyādibhirabhyayāt 9 </i>	976
<i>bhagavantam param brahma sattvēmāṃśēna śatruhan </i> <i>tattvasaṅkhyānavijñaptiyai jātam vidvānajaḥ svarāṭ 10 </i>	977
<i>sabhājayan viśuddhēna cētasā taccikīrṣitam </i> <i>prahr̥ṣyamāṇairasubhiḥ kardamaṃ cēdamabhyadhāt 11 </i>	978
<i>brahmōvāca</i> <i>tvayā mē'pacitistāta kalpitā nirvyalīkataḥ </i> <i>yanmē sañjagṛhē vākyaṃ bhavānmānada mānayan 12 </i>	979
<i>ētāvatyēva śuśrūṣā kāryā pitari putrakaiḥ </i> <i>bāḍhamityanumanyēta gauravēṇa gurōrvacaḥ 13 </i>	980
<i>imā duhitarāḥ sabhya tava vatsa sumadhyamāḥ </i> <i>sargamētaṃ prabhāvaiḥ svairbṛṃhayiṣyantyanēkadhā 14 </i>	981
<i>atastvamṛṣimukhyēbhyō yathāśīlam yathāruci </i> <i>ātmajāḥ paridēhyadya vistr̥ṇīhi yaśō bhuvi 15 </i>	982
<i>vēdāhamādyam puruṣamavatīrṇam svamāyayā </i> <i>bhūtānām śēvadhīm dēham bibhrāṇam kapilam munē 16 </i>	983

<i>jñānavijñānayōgēna karmaṇāmuddharan jaṭāḥ </i> <i>hiraṇyakēśaḥ padmākṣaḥ padmamudrāpadāmbujaḥ 17 </i>	984
<i>ēṣa mānavi tē garbhaṃ praviṣṭaḥ kaiṭabhārdanaḥ </i> <i>avidyāsaṃśayagranthiṃ chittvā gāṃ vicariṣyati 18 </i>	985
<i>ayaṃ siddhagaṇādhiśaḥ sāṅkhyācāryaiḥ susammataḥ </i> <i>lōkē kapila ityākhyāṃ gantā tē kīrtivardhanaḥ 19 </i>	986
<i>maitrēya uvāca</i> <i>tāvāśvāsya jagatsraṣṭā kumāraiḥ sahanāradaḥ </i> <i>haṃsō haṃsēna yānēna tridhāmaparamaṃ yayau 20 </i>	987
<i>gatē śatadhṛtau kṣattaḥ kardamastēna cōditaḥ </i> <i>yathōditaṃ svaduhitṛḥ prādādviśvasṛjāṃ tataḥ 21 </i>	988
<i>marīcayē kalāṃ prādādanasūyāmathātrayē </i> <i>śraddhāmaṅgirasē'yacchatpulastyāya havirbhuvam 22 </i>	989
<i>pulahāya gatiṃ yuktāṃ kratavē ca kriyāṃ satīm </i> <i>khyātiṃ ca bhṛgavē'yacchadvasiṣṭhāyāpyarundhatīm 23 </i>	990
<i>atharvaṇē'dadācchāntiṃ yayā yajñō vitanyatē </i> <i>viprarṣabhān kṛtōdvāhān sadārān samalālayat 24 </i>	991
<i>tatasta ṛṣayaḥ kṣattaḥ kṛtadārā nimantrya tam </i> <i>prātiṣṭhannandimāpannāḥ svaṃ svamāśramamaṇḍalam 25 </i>	992
<i>sa cāvatīrṇaṃ triyugamājñāya vibudharṣabham </i> <i>vivikta upasaṅgamyā praṇamyā samabhāṣata 26 </i>	993

ahō pāpacyamānānāṃ nirayē svairamaṅgalaiḥ kālēna bhūyasā nūnaṃ prasīdantiha dēvatāḥ 27	994
bahujanmavipakvēna samyagyōgasamādhinā draṣṭuṃ yatantē yatayaḥ śūnyāgārēṣu yatpadam 28	995
sa ēva bhagavānadya hēlanaṃ nagaṇayya naḥ grhēṣu jātō grāmyāṇāṃ yaḥ svānāṃ pakṣapōṣaṇaḥ 29	996
svīyaṃ vākyamṛtaṃ kartumavatīrṇō'si mē grhē cikīrṣurbhagavān jñānaṃ bhaktānāṃ mānavardhanaḥ 30	997
tānyēva tē'bhirūpāṇi rūpāṇi bhagavaṃstava yāni yāni ca rōcantē svajanānāmarūpiṇaḥ 31	998
tvāṃ sūribhistattvabubhutsayāddhā sadābhivādārhaṇapādapiṭham aiśvaryavairāgyayaśō'vabōdha - vīryaśriyā pūrtamahaṃ prapadyē 32	999
paraṃ pradhānaṃ puruṣaṃ mahāntaṃ kālaṃ kaviṃ trivṛtaṃ lōkapālam ātmānubhūtyānugataprapaṇcaṃ svacchandaśaktiṃ kapilaṃ prapadyē 33	1000
ā smābhipṛcchē'dya patiṃ prajānāṃ tvayāvatīrṇārṇa utāptakāmaḥ parivrajatpadavīmāsthītō'haṃ cariṣyē tvāṃ hṛdi yuñjan viśōkaḥ 34	1001

śrībhagavānuvāca

mayā prōktaṃ hi lōkasya pramāṇaṃ satyalaukikē |

athājani mayā tubhyaṃ yadavōcamṛtaṃ munē || 35 ||

1002

ētanmē janma lōkē'sminmumukṣūṇāṃ durāśayāt |

prasaṅkhyānāya tattvānāṃ sammatāyātmadarśanē || 36 ||

1003

ēṣa ātmapathō'vyaktō naṣṭaḥ kālēna bhūyasā |

taṃ pravartayituṃ dēhamimaṃ viddhi mayā bhṛtaṃ || 37 ||

1004

gaccha kāmaṃ mayā'prṣṭō mayi saṃnyastakarmanā |

jītvā sudurjayaṃ mṛtyumamṛtatvāya mām bhaja || 38 ||

1005

māmātmānaṃ svayañjyōtiḥ sarvabhūtaguhāśayam |

ātmanyēvātmanā vīkṣya viśōkō'bhayaṃrcchasi || 39 ||

1006

mātra ādhyātmikīṃ vidyāṃ śamanīṃ sarvakarmaṇām |

vitariṣyē yayā cāsau bhayaṃ cātitarīṣyati || 40 ||

1007

maitrēya uvāca

ēvaṃ samuditastēna kapilēna prajāpatiḥ |

dakṣiṇīkṛtya taṃ prītō vanamēva jagāma ha || 41 ||

1008

vrataṃ sa āsthītō maunamātmaikaśaraṇō muniḥ |

niḥsaṅgō vyacaratkṣōṇīmanagniranikētanah || 42 ||

1009

manō brahmaṇi yuñjānō yattatsadasataḥ param |

guṇāvabhāsē viguṇa ēkabhaktyānubhāvitē || 43 ||

1010

nirahaṅkṛtirnirmamaśca nirdvandvaḥ samadṛk svadṛk |

pratyakpraśāntadhīrdhīraḥ praśāntōrmirivōdadhiḥ || 44 ||

1011

vāsudēvē bhagavati sarvajñē pratyagātmani |

parēṇa bhaktibhāvēna labdhātmā muktabandhanaḥ || 45 ||

1012

ātmānaṃ sarvabhūtēṣu bhagavantamavasthitam |

apaśyatsarvabhūtāni bhagavatyapi cātmani || 46 ||

1013

icchādvēṣavīhīnēna sarvatra samacētasā |

bhagavadbhaktiyuktēna prāptā bhāgavatī gatiḥ || 47 ||

1014

*|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
tṛtīyaskandhē kāpilēyē caturviṃśō'dhyāyaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē pañcaviṃśō'dhyāyaḥ ॥

śaunaka uvāca

kapilastattvasaṅkhyātā bhagavānātmamāyayā ।

jātaḥ svayamajaḥ sākṣādātmajñaptayē nṛṇām ॥ 1 ॥

1015

na hyasya varṣmaṇaḥ puṃsāṃ varimṇaḥ sarvayōginām ।

viśrutau śrutadēvasya bhūri tṛpyanti mē'savaḥ ॥ 2 ॥

1016

yadyadvidhattē bhagavān svacchandātmā'tmamāyayā ।

tāni mē śraddadhānasya kīrtanyānyanukīrtaya ॥ 3 ॥

1017

sūta uvāca

dvaipāyanasakhastvēvaṃ maitrēyō bhagavāṃstathā ।

prāhēdaṃ viduraṃ prīta ānvīkṣikyāṃ pracōditaḥ ॥ 4 ॥

1018

maitrēya uvāca

pitari prasthitē'raṇyaṃ mātuh priyacikīrṣayā ।

tasmin bindusarē'vātsīdbhagavān kapilaḥ kila ॥ 5 ॥

1019

tamāsīnamakarmāṇaṃ tattvamārgāgradarśanam ।

svasutaṃ dēvahūtyāha dhātuḥ saṃsmaratī vacaḥ ॥ 6 ॥

1020

dēvahūtiruvāca

nirviṇṇā nitarāṃ bhūmannasadinriyatarṣaṇāt |

yēna sambhāvyamānēna prapannāndhaṃ tamaḥ prabhō || 7 || 1021

tasya tvaṃ tamasō'ndhasya duṣpārasyādyā pāragam |

saccakṣurjanmanāmāntē labdhaṃ mē tvadanugrahāt || 8 || 1022

ya ādyō bhagavān puṃsāmīśvarō vai bhavān kila |

lōkasya tamasāndhasya cakṣuḥ sūrya ivōditaḥ || 9 || 1023

atha mē dēva sammōhamapākraṣṭuṃ tvamarhasi |

yō'vagrahō'hammamētītyētasmin yōjitastvayā || 10 || 1024

taṃ tvā gatāhaṃ śaraṇaṃ śaraṇyaṃ

svabhṛtyasaṃsāratarōḥ kuṭhāram |

jijñāsayāhaṃ prakṛtēḥ pūruṣasya

namāmi saddharmavidāṃ variṣṭhaṃ || 11 || 1025

maitrēya uvāca

iti svamāturniravadyamīpsitaṃ

niśamya puṃsāmapavargavardhanam |

dhiyābhinandyātmavatāṃ satāṃ gati -

rbabhāṣa īṣatsmitasōbhitānanaḥ || 12 || 1026

śrībhagavānuvāca

yōga ādhyātmikaḥ puṃsāṃ matō niḥśrēyasāya mē |

atyantōparatiryatra duḥkhasya ca sukhasya ca || 13 || 1027

tamimaṃ tē pravakṣyāmi yamavōcaṃ purānaghē |

ṛṣiṇāṃ śrōtukāmānāṃ yōgaṃ sarvāṅganaipuṇam || 14 || 1028

cētaḥ khalvasya bandhāya muktayē cātmanō matam guṇēṣu saktaṁ bandhāya rataṁ vā puṁsi muktayē 15	1029
ahammamābhimānōtthaiḥ kāmaloḇbhādibhirmalaiḥ vītaṁ yadā manaḥ śuddhamaduḥkhamasukhaṁ samam 16	1030
tadā puruṣa ātmānaṁ kēvalaṁ prakṛtēḥ param nirantaraṁ svayañjyōtiraṇimānamakhaṇḍitam 17	1031
jñānavairāgyayuktēna bhaktiyuktēna cātmanā paripaśyatyudāsinaṁ prakṛtiṁ ca hataujasam 18	1032
na yuyamānayā bhaktyā bhagavatyakhilātmani sadṛśō'sti śivaḥ panthā yōgināṁ brahmasiddhayē 19	1033
prasaṅgamajaraṁ pāśamātmanaḥ kavayō viduḥ sa ēva sādhuṣu kṛtō mōkṣadvāramapāvṛtam 20	1034
titikṣavaḥ kāruṇikāḥ suhṛdaḥ sarvadēhinām ajātaśatravaḥ śāntāḥ sādhabaḥ sādhubhūṣaṇāḥ 21	1035
mayyananyēna bhāvēna bhaktiṁ kurvanti yē dṛḍhām matkṛtē tyaktakarmāṇastyaktasvajanabāndhavāḥ 22	1036
madāśrayāḥ kathā mṛṣṭāḥ śṛṇvanti kathayanti ca tapanti vividhāstāpā naitānmadgatacētasāḥ 23	1037
ta ētē sādhabaḥ sādhi sarvasaṅgavivarjitāḥ saṅgastēṣvatha tē prārthyāḥ saṅgadōṣaharā hi tē 24	1038
satāṁ prasaṅgānmama vīryasaṁvidō bhavanti hṛtkarṇarasāyanāḥ kathāḥ	

tajjōṣaṇādāśvapavargavartmani

śraddhā ratirbhaktiranukramiṣyati || 25 ||

1039

bhaktyā pumāñjātavirāga aindriyād

drṣṭaśrutānmadracanānucintayā |

cittasya yattō grahaṇē yōgayuktō

yatiṣyatē ṛjubhiryōgamārgaiḥ || 26 ||

1040

asēvayāyaṃ prakṛtērguṇānāṃ

jñānēna vairāgyavijṛmbhitēna |

yōgēna mayyarpitayā ca bhaktyā

māṃ pratyagātmānamihāvarundhē || 27 ||

1041

dēvahūtiruvāca

kācittvayyucitā bhaktiḥ kīdrśī mama gōcarā |

yayā padaṃ tē nirvāṇamañjasānvāśnavā aham || 28 ||

1042

yō yōgō bhagavadbāṇō nirvāṇātmaṃstvayōditaḥ |

kīdrśaḥ kati cāṅgāni yatastattvābabōdhanam || 29 ||

1043

tadētanmē vijānīhi yathāhaṃ mandadhīrharē |

sukhaṃ buddhyēya durbōdhaṃ yōṣā bhavadanugrahāt || 30 ||

1044

maitrēya uvāca

viditvārthaṃ kapilō māturitthaṃ

jātasnēhō yatra tanvābhijātaḥ |

tattvāmnāyaṃ yatpravadanti sāṅkhyāṃ

prōvāca vai bhaktivitānayaōgam || 31 ||

1045

śrībhagavānuvāca

dēvānāṃ guṇaliṅgānāmānuśravikakarmanām |

sattva ēvaikamanasō vṛttiḥ svābhāvikī tu yā || 32 ||

1046

animittā bhāgavatī bhaktiḥ siddhērgarīyasī |

jarayatyāśu yā kōśaṃ nigīrṇamanalō yathā || 33 ||

1047

naikātmatām mē sprhayanti kēcin -

matpādasēvābhiratā madīhāḥ |

yē'nyōnyatō bhāgavatāḥ prasajya

sabhājayantē mama pauruṣāṇi || 34 ||

1048

paśyanti tē mē rucirāṇyamba santaḥ

prasannavaktrārūṇalōcanāni |

rūpāṇi divyāni varapradāni

sākaṃ vācaṃ sprhaṇīyāṃ vadanti || 35 ||

1049

tairdarśanīyāvayavairudāra -

vilāsahāsēkṣitavāmasūktaiḥ |

hṛtātmanō hṛtaprāṇāṃśca bhakti -

ranicchatō mē gatimaṇvīm prayuñktē || 36 ||

1050

athō vibhūtiṃ mama māyāvinastā -

maīśvaryamaṣṭāṅgamanupravṛttam |

śriyaṃ bhāgavatīm vāsprhayanti bhadraṃ

parasya mē tē'snuvatē tu lōkē || 37 ||

1051

na karhicinmatparāḥ śāntarūpē

nañkṣyanti nō mē'nimiṣō lēḍhi hētiḥ |

yēṣāmahaṃ priya ātmā sutaśca

sakhā guruḥ suhrdō daivamiṣṭam || 38 ||

1052

imaṃ lōkaṃ tathaivāmumātmānamubhayāyinam |

ātmānamanu yē cēha yē rāyaḥ paśavō gṛhāḥ || 39 ||

1053

visṛjya sarvānanyāṃśca māmēvaṃ viśvatōmukham |

bhajantyananyayā bhaktyā tānmṛtyōratipārayē || 40 ||

1054

nānyatra madbhagavataḥ pradhānapuruṣēśvarāt |

ātmanaḥ sarvabhūtānāṃ bhayaṃ tīvraṃ nivartatē || 41 ||

1055

madbhayādvāti vātō'yaṃ sūryastapati madbhayāt |

varṣatīndrō dahatyagnirmṛtyuścarati madbhayāt || 42 ||

1056

jñānavairāgyayuktēna bhaktiyōgēna yōginaḥ |

kṣēmāya pādamūlaṃ mē praviśantyakutōbhayam || 43 ||

1057

ētāvānēva lōkē'smin puṃsāṃ niḥśrēyasōdayaḥ |

tīvrēṇa bhaktiyōgēna manō mayyarpitaṃ sthiram || 44 ||

1058

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ

tṛtīyaskandhē kāpilēyōpākhyānē pañcaviṃśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē ṣaḍviṃśō'dhyāyaḥ ॥

śrībhagavānuvāca

atha tē sampravakṣyāmi tattvānāṃ lakṣaṇaṃ prthak |
yadviditvā vimucyēta puruṣaḥ prākṛtairguṇaiḥ || 1 ||

1059

jñānaṃ niḥśrēyasārthāya puruṣasyātmadarśanam |
yadāhurvarṇayē tattē hṛdayagranthibhēdanam || 2 ||

1060

anādirātmā puruṣō nirguṇaḥ prakṛtēḥ paraḥ |
pratyagdhāmā svayañjyōtirviśvaṃ yēna samanvitam || 3 ||

1061

sa ēṣa prakṛtiṃ sūkṣmāṃ daivīm guṇamayīm vibhuḥ |
yadṛcchayaivōpagatāmabhyapadyata līlayā || 4 ||

1062

guṇairvicitrāḥ sṛjatīm sarūpāḥ prakṛtiṃ prajāḥ |
vilōkya mumuhē sadyaḥ sa iha jñānagūhayā || 5 ||

1063

ēvaṃ parābhidyānēna kartṛtvaṃ prakṛtēḥ pumān |
karmasu kriyamāṇēṣu guṇairātmani manyatē || 6 ||

1064

tadasya saṃsṛtirbandhaḥ pāratantryaṃ ca tatkr̥tam |
bhavatyakarturīśasya sākṣiṇō nirvṛtātmanaḥ || 7 ||

1065

<i>kāryakāraṇakartṛtvē kāraṇaṃ prakṛtiṃ viduḥ </i>	
<i>bhōkṛtvē sukhaduḥkhānāṃ puruṣaṃ prakṛtēḥ param 8 </i>	1066
<i>dēvahūtiruvāca</i>	
<i>prakṛtēḥ puruṣasyāpi lakṣaṇaṃ puruṣōttama </i>	
<i>brūhi kāraṇayōrasya sadasacca yadātmakam 9 </i>	1067
<i>śrībhagavānuvāca</i>	
<i>yattattriguṇamavyaktaṃ nityaṃ sadasadātmakam </i>	
<i>pradhānaṃ prakṛtiṃ prāhuraviśēṣaṃ viśēṣavat 10 </i>	1068
<i>pañcabhiḥ pañcabhirbrahma caturbhirdaśabhistathā </i>	
<i>ētaccaturviṃśatikaṃ gaṇaṃ prādhānikaṃ viduḥ 11 </i>	1069
<i>mahābhūtāni pañcaiva bhūrāpō'gnirmarunnabhaḥ </i>	
<i>tanmātrāṇi ca tāvanti gandhādīni matāni mē 12 </i>	1070
<i>indriyāṇi daśa śrōtraṃ tvagḍṛgrasananāsikāḥ </i>	
<i>vākkarau caraṇau mēḍhraṃ pāyurdaśama ucyatē 13 </i>	1071
<i>manō buddhirahaṅkāraścittamityantarātmakam </i>	
<i>caturdhā lakṣyatē bhēdō vṛttyā lakṣaṇarūpayā 14 </i>	1072
<i>ētāvānēva saṅkhyātō brahmaṇaḥ saḡuṇasya ha </i>	
<i>sannivēśō mayā prōktō yaḥ kālaḥ pañcaviṃśakaḥ 15 </i>	1073
<i>prabhāvaṃ pauruṣaṃ prāhuḥ kālamēkē yatō bhayam </i>	
<i>ahaṅkāravimūḍhasya kartuḥ prakṛtimīyuṣaḥ 16 </i>	1074
<i>prakṛtērguṇasāmyasya nirviśēṣasya mānavi </i>	
<i>cēṣṭā yataḥ sa bhagavān kāla ityupalakṣitaḥ 17 </i>	1075

antaḥ puruṣarūpēṇa kālarūpēṇa yō bahiḥ samanvētyēṣa sattvānāṃ bhagavānātmamāyayā 18	1076
daivātkṣubhitadharminyāṃ svasyāṃ yōnau paraḥ pumān ādhatta vīryaṃ sāsūta mahattattvaṃ hiraṇmayam 19	1077
viśvamātmagataṃ vyañjan kūṭasthō jagadaṅkuraḥ svatējasāpibattivramātmaprāsvāpanaṃ tamaḥ 20	1078
yattatsattvaguṇaṃ svacchaṃ śāntaṃ bhagavataḥ padam yadāhurvāsudēvākhyāṃ cittaṃ tanmahadātmakam 21	1079
svacchatvamavikāritvaṃ śāntatvamiti cētaśaḥ vṛttibhirlakṣaṇaṃ prōktaṃ yathāpāṃ prakṛtiḥ parā 22	1080
mahattattvādvikurvāṇādbhagavadvīryasambhavāt kriyāśaktirahaṅkārastrividhaḥ samapadyata 23	1081
vaikārikastaijasaśca tāmasaśca yatō bhavaḥ manasaścēndriyāṇāṃ ca bhūtānāṃ mahatāmapi 24	1082
sahasraśirasam sākṣādyamanantaṃ pracakṣatē saṅkarṣaṇākhyam puruṣam bhūtēndriyamanōmayam 25	1083
karṭṛtvaṃ karaṇatvaṃ ca kāryatvaṃ cēti lakṣaṇam śāntaghōravimūḍhatvamiti vā syādahaṅkṛtēḥ 26	1084
vaikārikādvikurvāṇānmanastattvamajāyata yatsaṅkalpavikalpābhyāṃ vartatē kāmasambhavaḥ 27	1085
yadvidurhyaniruddhākhyam hr̥ṣīkāṇāmadhīśvaram śāradēndīvaraśyāmaṃ samrādhyam yōgibhiḥ śanaiḥ 28	1086

<i>taijasāttu vikurvāṇād buddhitattvamabhūtsati dravyasphuraṇavijñānamindriyāṇāmanugrahaḥ 29 </i>	1087
<i>saṃśayō'tha viparyāsō niścayaḥ smṛtirēva ca svāpa ityucyatē buddhērlakṣaṇaṃ vṛttitaḥ pṛthak 30 </i>	1088
<i>taijasānīndriyāṇyēva kriyājñānavibhāgaśaḥ prāṇasya hi kriyā śaktirbuddhērvijñānaśaktitā 31 </i>	1089
<i>tāmasācca vikurvāṇādbhagavadvīryacōditāt śabdamātramabhūttasmānnabhaḥ śrōtraṃ tu śabdagam 32 </i>	1090
<i>arthāśrayatvaṃ śabdasya draṣṭurliṅgatvamēva ca tanmātratvaṃ ca nabhasō lakṣaṇaṃ kavayō viduḥ 33 </i>	1091
<i>bhūtānāṃ chidradātṛtvaṃ bahirantaramēva ca prāṇēndriyātmadhiṣṇyatvaṃ nabhasō vṛttilakṣaṇam 34 </i>	1092
<i>nabhasaḥ śabdatanmātrātkālagatyā vikurvataḥ sparśō'bhavattatō vāyustvak sparśasya ca saṅgrahaḥ 35 </i>	1093
<i>mṛdutvaṃ kaṭhinatvaṃ ca śaityamuṣṇatvamēva ca ētatsparśasya sparśatvaṃ tanmātratvaṃ nabhasvataḥ 36 </i>	1094
<i>cālanam vyūhanam prāptirnēṭṛtvaṃ dravyaśabdayōḥ sarvēndriyāṇāmātmatvaṃ vāyōḥ karmābhilakṣaṇam 37 </i>	1095
<i>vāyōśca sparśatanmātrādrūpaṃ daivēritādabhūt samutthitaṃ tatastējaścakṣū rūpōpalambhanam 38 </i>	1096
<i>dravyākṛtitvaṃ guṇatā vyaktisaṃsthātvamēva ca tējastvaṃ tējaśaḥ sādhi rūpamātrasya vṛttayaḥ 39 </i>	1097

dyōtanaṃ pacanaṃ pānamadanaṃ himamardanaṃ tējasō vṛttayastvētāḥ sōṣaṇaṃ kṣuttrḍēva ca 40	1098
rūpamātrādvikurvāṇāttējasō daivacōditāt rasamātramabhūttasmādambhō jihvā rasagrahaḥ 41	1099
kaṣāyō madhurastiktaḥ kaṭvamla iti naikadhā bhautikānāṃ vikārēṇa rasa ēkō vibhidyatē 42	1100
klēdanaṃ piṇḍanaṃ tṛptiḥ prāṇanāpyāyanōndanam tāpāpanōdō bhūyastvamambhasō vṛttayastvimāḥ 43	1101
rasamātrādvikurvāṇādambhasō daivacōditāt gandhamātramabhūttasmātpṛthvī ghrāṇastu gandhagaḥ 44	1102
karambhapūtisaurabhyaśāntōgrāmlādibhiḥ pṛthak dravyāvayavavaiṣamyādgandha ēkō vibhidyatē 45	1103
bhāvanaṃ brahmaṇaḥ sthānaṃ dhāraṇaṃ sadviśēṣaṇam sarvasattvaguṇōdbhēdaḥ pṛthivīvṛttilakṣaṇam 46	1104
nabhōguṇaviśēṣō'rthō yasya tacchrōtramucyatē vāyōrguṇaviśēṣō'rthō yasya tatsparśanaṃ viduḥ 47	1105
tējōguṇaviśēṣō'rthō yasya taccakṣurucyatē ambhōguṇaviśēṣō'rthō yasya tadrasaṇam viduḥ bhūmērguṇaviśēṣō'rthō yasya sa ghrāṇa ucyatē 48	1106
parasya dṛśyatē dharmō hyaparasmin samanvayāt atō viśēṣō bhāvānāṃ bhūmāvēvōpalakṣyatē 49	1107

<i>ētānyasaṃhatya yadā mahadādīni sapta vai </i> <i>kālakarmaguṇōpētō jagadādirupāviśat 50 </i>	1108
<i>tatastēnānuviddhēbhyō yuktēbhyō'ṇḍamacētanam </i> <i>utthitaṃ puruṣō yasmādudatiṣṭhadasau virāṭ 51 </i>	1109
<i>ētaḍaṇḍaṃ viśēṣākhyam kramavṛddhairdaśōttaraiḥ </i> <i>tōyādibhiḥ parivṛtaṃ pradhānēnāvṛtairbahīḥ </i> <i>yatra lōkavitānō'yaṃ rūpaṃ bhagavatō harēḥ 52 </i>	1110
<i>hiraṇmayādaṇḍakōśādutthāya salilēśayāt </i> <i>tamāviśya mahādēvō bahudhā nirbibhēda kham 53 </i>	1111
<i>nirabhidyatāsyā prathamam mukham vāṇī tatō'bhavat </i> <i>vāṇyā vahnirathō nāsē prāṇō'tō ghrāṇa ētayōḥ 54 </i>	1112
<i>ghrāṇādvāyurabhidyētāmakṣiṇī cakṣurētayōḥ </i> <i>tasmātsūryō vyabhidyētāṃ karṇau śrōtraṃ tatō diśaḥ 55 </i>	1113
<i>nirbibhēda virājastvagrōmaśmaśrvādayastataḥ </i> <i>tata oṣadhayaścāsan śiśnaṃ nirbibhidē tataḥ 56 </i>	1114
<i>rētastasmādāpa āsannirabhidyata vai gudam </i> <i>gudādapānō'pānācca mṛtyurlōkabhayaṅkaraḥ 57 </i>	1115
<i>hastau ca nirabhidyētāṃ balaṃ tābhyāṃ tataḥ svarāṭ </i> <i>pāḍau ca nirabhidyētāṃ gatistābhyāṃ tatō hariḥ 58 </i>	1116
<i>nāḍyō'sya nirabhidyanta tābhyō lōhitamābhṛtam </i> <i>nadyastataḥ samabhavannudaram nirabhidyata 59 </i>	1117

<i>kṣutpipāsē tataḥ syātāṃ samudrastvētayōrabhūt athāsyā hṛdayaṃ bhinnaṃ hṛdayānmana utthitam 60 </i>	1118
<i>manasaścandramā jātō buddhirbuddhērgirāṃ patiḥ ahaṅkārastatō rudraścittaṃ caityastatō'bhavat 61 </i>	1119
<i>ētē hyabhyutthitā dēvā naivāsyōtthāpanē'sakan punarāviviśuḥ khāni tamutthāpayitum kramāt 62 </i>	1120
<i>vahnirvācā mukhaṃ bhējē nōdatiṣṭhattadā virāṭ ghrāṇēna nāsikē vāyurnōdatiṣṭhattadā virāṭ 63 </i>	1121
<i>akṣiṇī cakṣuṣā'dityō nōdatiṣṭhattadā virāṭ śrōtrēṇa karṇau ca diśō nōdatiṣṭhattadā virāṭ 64 </i>	1122
<i>tvacaṃ rōmabhirōṣadhyō nōdatiṣṭhattadā virāṭ rētasā śīśnamāpastu nōdatiṣṭhattadā virāṭ 65 </i>	1123
<i>gudaṃ mṛtyurapānēna nōdatiṣṭhattadā virāṭ hastāvindrō balēnaiva nōdatiṣṭhattadā virāṭ 66 </i>	1124
<i>viṣṇurgatyaiva caraṇau nōdatiṣṭhattadā virāṭ nāḍīrnadyō lōhitēna nōdatiṣṭhattadā virāṭ 67 </i>	1125
<i>kṣuttrṛdbhyāmudaraṃ sindhurnōdatiṣṭhattadā virāṭ hṛdayaṃ manasā candrō nōdatiṣṭhattadā virāṭ 68 </i>	1126
<i>buddhyā brahmāpi hṛdayaṃ nōdatiṣṭhattadā virāṭ rudrō'bhimatyā hṛdayaṃ nōdatiṣṭhattadā virāṭ 69 </i>	1127
<i>cittēna hṛdayaṃ caityaḥ kṣētrajñāḥ prāviśadyadā virāṭ tadaiva puruṣaḥ salilādudatiṣṭhata 70 </i>	1128

yathā prasuptaṃ puruṣaṃ prāṇēndriyamanōdhiyaḥ |
prabhavanti vinā yēna nōtthāpayitumōjasā || 71 ||

1129

tamasmin pratyagātmānaṃ dhiyā yōgapravṛttayā |
bhaktyā viraktyā jñānēna vivicyātmani cintayēt || 72 ||

1130

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
ṭṛtīyaskandhē kāpilēyē tattvasamāmnāyē ṣaḍviṃśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē saptaviṃśō'dhyāyaḥ ॥

śrībhagavānuvāca

prakṛtisthō'pi puruṣō nājyātē prākṛtairguṇaiḥ |
avikārādakartṛtvānnirguṇatvājjalārkatat || 1 ||

1131

sa ēṣa yarhi prakṛtērguṇēṣvabhiviṣajjatē |
ahaṅkriyāvimūḍhātmā kartāsmītyabhimanyatē || 2 ||

1132

tēna saṃsārapadavīmavaśō'bhyētyanirvṛtaḥ |
prāsaṅgikaiḥ karmadōṣaiḥ sadasanmiśrayōniṣu || 3 ||

1133

arthē hyavidyamānē'pi saṃsṛtirna nivartatē |
dhyāyatō viṣayānasya svapnē'narthāgamō yathā || 4 ||

1134

ata ēva śanaiścittaṃ prasaktamasatām pathi |
bhaktiyōgēna tīvrēṇa viraktyā ca nayēdvaśam || 5 ||

1135

yamādibhiryōgapathairabhyasan śraddhayānvitaḥ |
mayi bhāvēna satyēna matkathāśravaṇēna ca || 6 ||

1136

sarvabhūtasamatvēna nirvairēṇāprasaṅgataḥ |
brahmacaryēṇa maunēna svadharmēṇa balīyasā || 7 ||

1137

yadṛcchayōpalabdhēna santuṣṭō mitabhūṇi muniḥ viviktaśaraṇaḥ śāntō maitraḥ karuṇa ātmavān 8	1138
sānubandhē ca dēhē'sminnakurvannasadāgraham jñānēna dr̥ṣṭatattvēna prakṛtēḥ puruṣasya ca 9	1139
nivṛttabuddhyavasthānō dūrībhūtānyadarśanaḥ upalabhyātmanā'tmānaṃ cakṣuṣēvārkaṃātmaḍṛk 10	1140
muktaliṅgaṃ sadābhāsamāsati pratipadyatē satō bandhumasaccakṣuḥ sarvānususyūtamadvayam 11	1141
yathā jalastha ābhāsaḥ sthalasthēnāvadr̥śyatē svābhāsēna tathā sūryō jalasthēna divi sthitaḥ 12	1142
ēvaṃ trivṛdahaṅkāro bhūtēndriyamanōmayaiḥ svābhāsairlakṣitō'nēna sadābhāsēna satyadṛk 13	1143
bhūtasūkṣmēndriyamanōbuddhyādiṣviha nidrayā līnēśvasati yastatra vinidrō nirahaṅkriyaḥ 14	1144
manyamānastadā'tmānamanaṣṭō naṣṭavanmṛṣā naṣṭē'haṅkaraṇē draṣṭā naṣṭavitta ivāturaḥ 15	1145
ēvaṃ pratyavamṛśyāsāvātmānaṃ pratipadyatē sāhaṅkārasya dravyasya yō'vasthānāmanugrahaḥ 16	1146
dēvahūtiruvāca puruṣaṃ prakṛtirbrahmanṇa vimuñcati karhicit anyōnyāpāśrayatvācca nityatvādanayōḥ prabhō 17	1147

yathā gandhasya bhūmēśca na bhāvō vyatirēkataḥ apāṃ rasasya ca yathā tathā buddhēḥ parasya ca 18	1148
akartuḥ karmabandhō'yaṃ puruṣasya yadāśrayaḥ guṇēṣu satsu prakṛtēḥ kaivalyaṃ tēṣvataḥ katham 19	1149
kvacit tattvāvamarsēna nivṛttaṃ bhayamulbaṇam anivṛttanimittatvātpunaḥ pratyavatiṣṭhatē 20	1150
śrībhagavānuvāca animittanimittēna svadharmēṇāmalātmanā tīvrayā mayi bhaktyā ca śrutasambhṛtayā ciram 21	1151
jñānēna dr̥ṣṭatattvēna vairāgyēṇa balīyasā tapōyuktēna yōgēna tīvrēṇātmasamādhinā 22	1152
prakṛtiḥ puruṣasyēha dahyamānā tvaharniśam tirōbhavitṛī śanakairagnēryōnirivāraṇiḥ 23	1153
bhuktabhōgā parityaktā dr̥ṣṭadōṣā ca nityaśaḥ nēśvarasyāśubhaṃ dhattē svē mahimni sthitasya ca 24	1154
yathā hyapratibuddhasya prasvāpō bahvanarthabhṛt sa ēva pratibuddhasya na vai mōhāya kalpatē 25	1155
ēvaṃ viditatattvasya prakṛtirmayi mānasam yuñjatō nāpakuruta ātmārāmasya karhicit 26	1156
yadaivamadhyātmarataḥ kālēna bahujaṇmanā sarvatra jātavairāgya ābrahmabhuvanānmuniḥ 27	1157

madbhaktaḥ pratibuddhārthō matprasādēna bhūyasā |
 niḥśrēyaśaṃ svasaṃsthānaṃ kaivalyākhyam madāśrayam || 28 || 1158

prāpnōtīhāñjasā dhīraḥ svadṛśācchinnasaṃśayaḥ |
 yadgatvā na nivartēta yōgī līṅgādvīnirgamē || 29 || 1159

yadā na yōgōpacitāsu cētō
 māyāsu siddhasya viśajjatē'ṅga |
 ananyahētuṣvatha mē gatiḥ syād
 ātyantikī yatra na mṛtyuhāsaḥ || 30 || 1160

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
 tṛtīyaskandhē kāpilēyōpākhyānē saptaviṃśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē aṣṭāviṃśō'dhyāyaḥ ॥

śrībhagavānuvāca

yōgasya lakṣaṇaṃ vakṣyē sabījasya nṛpātmajā |
manō yēnaiva vidhinā prasannaṃ yāti satpatham || 1 || 1161

svadharmācaraṇaṃ śaktyā vidharmācca nivartanam |
daivāllabdhēna santōṣa ātmaviccaraṇārcanam || 2 || 1162

grāmyadharmanivṛttiśca mōkṣadharमारतistathā |
mitamēdhyādanaṃ śaśvadviviktakṣēmasēvanam || 3 || 1163

ahiṃsā satyamastēyaṃ yāvadarthaparigrahaḥ |
brahmacaryaṃ tapaḥ śaucaṃ svādhyāyaḥ puruṣārcanam || 4 || 1164

maunaṃ sadā'sanajaya sthairyam prāṇajayaḥ śanaiḥ |
pratyāhāraścēndriyāṇāṃ viṣayānmanasā hṛdi || 5 || 1165

svadhiṣṇyānāmēkadēśē manasā prāṇadhāraṇam |
vaikuṇṭhalīlābhidhyānaṃ samādhānaṃ tathā'tmanaḥ || 6 || 1166

ētairanyaiśca pathibhirmanō duṣṭamasatpatham |
buddhyā yuñjīta śanakairjitaprāṇō hyatandritaḥ || 7 || 1167

śucau dēśē pratiṣṭhāpya vijitāsana āsanam tasmin svasti samāsīna ṛjukāyaḥ samabhyasēt 8	1168
prāṇasya śōdhayēnmārgam pūrakumbhakarēcakaiḥ pratikūlēna vā cittam yathā sthiramacañcalam 9	1169
manō'cirātsyādvirajam jitaśvāsasya yōginaḥ vāyvagnibhyām yathā lōham dharmātam tyajati vai malam 10	1170
prāṇāyāmaidahēddōṣāndhāraṇābhiśca kilbiṣān pratyāhārēṇa saṃsargāndhyānēnānīśvarān guṇān 11	1171
yadā manaḥ svam virajam yōgēna susamāhitam kāṣṭhām bhagavatō dhyāyētsvanāsāgrāvalōkanaḥ 12	1172
prasannavadanāmbhōjam padmagarbhāruṇēkṣaṇam nīlōtpaladalaśyāmaḥ śaṅkhacakraḡadādharam 13	1173
lasatpaṅkajakiṅjalkapītakauśēyavāśasam śrīvatsavakṣaṇam bhrājatkaustubhāmuktakandharam 14	1174
mattadvirēphakalayā parītam vanamālayā parārdhyahāravalayakirīṭāṅgadanūpuram 15	1175
kāñcīguṇōllasacchrōṇim hṛdayāmbhōjaviṣṭaram darśanīyatamaḥ śāntam manōnayanavardhanam 16	1176
apīcyadarśanam śaśvatsarvalōkanamaskṛtam santam vayasi kaiśōrē bhrītyānugrahaḡātaram 17	1177
kīrtanyatīrthayaśasam puṇyaślōkayaśaskaram dhyāyēddēvam samagrāṅgam yāvanna cyavatē manaḥ 18	1178

sthitam vrajantamāsīnam śayānam vā guhāśayam |
prēkṣaṇīyēhitam dhyāyēcchuddhabhāvēna cētasā || 19 || 1179

tasmin labdhapadam cittam sarvāvayavasamsthitam |
vilakṣyaikatra saṃyujiyādaṅgē bhagavatō muniḥ || 20 || 1180

sañcintayēdbhagavataścaraṇāravindam
vajrāṅkuśadhvajasarōruhalāñchanāḍhyam |
uttuṅgaraktavilasannakhacakravāla -
jyōtsnābhirāhatamahaddhṛdayāndhakāram || 21 || 1181

yacchaucaniḥsṛtasaritpravarōdakēna
tīrthēna mūrdhnyadhikṛtēna śivaḥ śivō'bhūt |
dhyāturmanahśamalaśailanīsrṣṭavajram
dhyāyēcchiram bhagavataścaraṇāravindam || 22 || 1182

jānudvayam jalajalōcanayā jananyā
lakṣmyākhilasya suravanditayā vidhātuḥ |
ūrvōrnidhāya karapallavarōciṣā yat
saṃlālitaṃ hṛdi vibhōrabhavasya kuryāt || 23 || 1183

ūrū suparṇabhujayōradhiśōbhamānā -
vōjōnidhī atasikākusumāvabhāsau |
vyālabhīpītavaravāsasi vartamāna -
kāñcīkalāpaparīrambhi nitambabimbam || 24 || 1184

nābhihradam bhuvanakōśaguhōdarastham
yatrātmayōnidhiṣaṇākhilalōkapadmam |
vyūḍham harinmaṇivṛṣastanayōramuṣya
dhyāyēd dvayam viśadahāramayūkhagauram || 25 || 1185

vakṣō'dhivāsamṛṣabhasya mahāvibhūtēḥ
 puṃsāṃ manōnayanānirvṛtimādadhānam |
 kaṇṭhaṃ ca kaustubhamaṇēradhibhūṣaṇārthaṃ
 kuryānmanasyakhilalōkanamaskṛtasya || 26 ||

1186

bāhūṃśca mandaragirēḥ parivartanēna
 nirṇiktabāhuvalayānadhilōkapālān |
 sañcintayēddaśaśatāramasahyatējāḥ
 śaṅkhaṃ ca tatkarasarōruharājahaṃsam || 27 ||

1187

kaumōdakīm bhagavatō dayitām smarēta
 digdhāmarātibhaṭaśōṇitakardamēna |
 mālām madhuvratavarūthagirōpaghuṣṭām
 caityasya tattvamamalam maṇimasya kaṇṭhē || 28 ||

1188

bhr̥tyānukampitadhiyēha gr̥hītamūrtēḥ
 sañcintayēdbhagavatō vadanāravindam |
 yadvisphuranmakarakuṇḍalavalgitēna
 vidyōtitāmalakapōlamudāranāsam || 29 ||

1189

yacchr̥ṇikētamalibhiḥ parisēvyamānaṃ
 bhūtyā svayā kuṭīlakuntalavṛndajuṣṭam |
 mīnadvayāśrayamadhikṣipadabjanētraṃ
 dhyāyēnmanōmayamatandrita ullasadbhru || 30 ||

1190

tasyāvalōkamadhikaṃ kṛpayātighōra -
 tāpatrayōpaśamanāya nisṛṣṭamakṣṇōḥ |
 snigdhasmitānuguṇitaṃ vipulaprasādaṃ
 dhyāyēcciraṃ vipulabhāvanayā guhāyām || 31 ||

1191

hāsaṃ harēravanatākḥilalōkatīvra -

śōkāśrusāgaraviśōṣaṇamatyudāram |

sammōhanāya racitaṃ nijamāyayāsyā

bhrūmaṇḍalaṃ munikṛtē makaradhvajasya || 32 ||

1192

dhyānāyanam prahasitaṃ bahulādharōṣṭha -

bhāsāruṇāyitatanudvijakundapaṅkti |

dhyāyētsvadēhakuharē'vasitasya viṣṇō -

rbhaktyā'rdrayārpitamanā na pṛthagdidṛkṣēt || 33 ||

1193

ēvaṃ harau bhagavati pratilabdhabhāvō

bhaktyā dravaddhṛdaya utpulakaḥ pramōdāt |

autkaṇṭhyabāṣpakalayā muhurardyamāna -

staccāpi cittabaḍiśaṃ śanakairviyuṅktē || 34 ||

1194

muktāśrayaṃ yarhi nirviṣayaṃ viraktaṃ

nirvāṇamṛcchati manaḥ sahasā yathārciḥ |

ātmānamatra puruṣō'vyavadhānamēka -

manvīkṣatē pratinivṛttaguṇappravāhaḥ || 35 ||

1195

sō'pyētayā caramayā manasō nivṛtṭyā

tasminmahimnyavasitaḥ sukhaduḥkhabāhyē |

hētutvamapyasati kartari duḥkḥayōryat

svātman vidhatta upalabdhaparātmakāṣṭhaḥ || 36 ||

1196

dēhaṃ ca taṃ na caramaḥ sthitamutthitaṃ vā

siddhō vipaśyati yatō'dhyagamatsvarūpam |

daivādupētamatha daivavaśādapētaṃ

vāsō yathā parikṛtaṃ madirāmadāndhaḥ || 37 ||

1197

dēhō'pi daivavaśagaḥ khalu karma yāvat svārambhakaṃ pratisamīkṣata ēva sāsuḥ taṃ saprapañcamadhirūḍhasamādhiyōgaḥ svāpnaṃ punarna bhajatē pratibuddhavastuḥ 38	1198
yathā putrācca vittācca pṛthañmartyaḥ pratīyatē apyātmatvēnābhimatāddēhādēḥ puruṣastathā 39	1199
yathōlmukādisphuliṅgāddhūmādvāpi svasambhavāt apyātmatvēnābhimatādyathāgniḥ pṛthagulmukāt 40	1200
bhūtēndriyāntaḥkaraṇātpradhānājjīvasaṃjñitāt ātmā tathā pṛthagdraṣṭā bhagavān brahmasaṃjñitaḥ 41	1201
sarvabhūtēṣu cātmānaṃ sarvabhūtāni cātmani īkṣētānanyabhāvēna bhūtēṣviva tadātmatām 42	1202
svayōniṣu yathā jyōtirēkaṃ nānā pratīyatē yōnīnāṃ guṇavaiṣamyāttathā'tmā prakṛtau sthitaḥ 43	1203
tasmādimāṃ svāṃ prakṛtiṃ daivīm sadasadātmikām durvibhāvyāṃ parābhāvya svarūpēṇāvatiṣṭhatē 44	1204
iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ tṛtīyaskandhē kāpilēyē sādhanānuṣṭhānaṃ nāmāṣṭāviṃśō'dhyāyaḥ	

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē ēkōnatṛiṃśō'dhyāyaḥ ॥

dēvahūtiruvāca

lakṣaṇaṃ mahadādīnāṃ prakṛtēḥ puruṣasya ca |
svarūpaṃ lakṣyatē'miśāṃ yēna tatpāramārthikam || 1 || 1205

yathā sāṅkhyēṣu kathitaṃ yanmūlaṃ tatpracakṣatē |
bhaktiyōgasya mē mārgaṃ brūhi vistaraśaḥ prabhō || 2 || 1206

virāgō yēna puruṣō bhagavan sarvatō bhavēt |
ācakṣva jīvalōkasya vividhā mama saṃsṛtīḥ || 3 || 1207

kālasyēśvararūpasya parēṣāṃ ca parasya tē |
svarūpaṃ bata kurvanti yaddhētōḥ kuśalaṃ janāḥ || 4 || 1208

lōkasya mithyābhimatēracakṣuṣa -
ściraṃ prasuptasya tamasyanāśrayē |
śrāntasya karmasvanuviddhayā dhiyā
tvamāvirāsīḥ kila yōgabhāskaraḥ || 5 || 1209

maitrēya uvāca
iti māturvacaḥ ślakṣṇaṃ pratinandya mahāmuniḥ |
ābabhāṣē kuruśrēṣṭha prītaṣṭāṃ karuṇārditaḥ || 6 || 1210

śrībhagavānuvāca

bhaktiyōgō bahuvidhō mārgairbhāmini bhāvyatē |

svabhāvaguṇamārgēṇa puṁsāṃ bhāvō vibhidyatē || 7 ||

1211

abhisandhāya yō hiṃsāṃ dambhaṃ mātsaryamēva vā |

saṃrambhī bhinnadr̥gbhāvaṃ mayi kuryātsa tāmasaḥ || 8 ||

1212

viṣayānabhisandhāya yaśa aiśvaryamēva vā |

arcādāvarcayēdyō māṃ pṛthagbhāvaḥ sa rājasāḥ || 9 ||

1213

karmanirhāramuddiśya parasmin vā tadarpaṇam |

yajēdyasṭavyamiti vā pṛthagbhāvaḥ sa sāttvikaḥ || 10 ||

1214

madguṇaśrutimātrēṇa mayi sarvaguhāśayē |

manōgatiravicchinnā yathā gaṅgāmbhasō'mbudhau || 11 ||

1215

lakṣaṇaṃ bhaktiyōgasya nirguṇasya hyudāhṛtam |

ahaitukyavyavahitā yā bhaktiḥ puruṣōttamē || 12 ||

1216

sālōkyasārṣṭisāmīpyasārūpyaikatvamapyuta |

dīyamānaṃ na gr̥hṇanti vinā matsēvanaṃ janāḥ || 13 ||

1217

sa ēva bhaktiyōgākhyā ātyantika udāhṛtaḥ |

yēnātivraja triguṇaṃ madbhāvāyōpapadyatē || 14 ||

1218

niṣēvitēnānimittēna svadharmēna mahīyasā |

kriyāyōgēna śastēna nātihiṃsrēṇa nityaśaḥ || 15 ||

1219

maddhiṣṇyadarśanasparśapūjāstutyabhivandanaiḥ |

bhūtēṣu madbhāvanayā sattvēnāsaṅgamēna ca || 16 ||

1220

<i>mahatāṃ bahumānēna dīnānāmanukampayā </i>	
<i>maitryā caivātmatulyēṣu yamēna niyamēna ca 17 </i>	1221
<i>ādhyātmikānuśravaṇānnāmasaṅkīrtanācca mē </i>	
<i>ārjavēnāryasaṅgēna nirahaṅkriyayā tathā 18 </i>	1222
<i>maddharmaṇō guṇairētaiḥ parisamśuddha āśayaḥ </i>	
<i>puruṣasyāñjasābhyēti śrutamātraguṇaṃ hi mām 19 </i>	1223
<i>yathā vātarathō ghrāṇamāvṛṅktē gandha āśayāt </i>	
<i>ēvaṃ yōgarataṃ cēta ātmānamavikāri yat 20 </i>	1224
<i>ahaṃ sarvēṣu bhūtēṣu bhūtātmāvasthitaḥ sadā </i>	
<i>tamavajñāya mām martyaḥ kurutē'rcāvidambanam 21 </i>	1225
<i>yō mām sarvēṣu bhūtēṣu santamātmānamīśvaram </i>	
<i>hitvārcām bhajatē mauḍhyādbhasmanyēva juhōti saḥ 22 </i>	1226
<i>dviṣataḥ parakāyē mām māninō bhinnadarśinaḥ </i>	
<i>bhūtēṣu baddhavairasya na manaḥ śāntimṛcchati 23 </i>	1227
<i>ahamuccāvacairdravyaiḥ kriyayōtpannayānaghē </i>	
<i>naiva tuṣyē'rcitō'rcāyām bhūtagrāmāvamāninaḥ 24 </i>	1228
<i>arcādāvarcayēttāvadīśvaram mām svakarmakṛt </i>	
<i>yāvanna vēda svahr̥di sarvabhūtēṣvavasthitam 25 </i>	1229
<i>ātmanaśca parasyāpi yaḥ karōtyantarōdaram </i>	
<i>tasya bhinnadr̥śō mṛtyurvidadhē bhayamulbaṇam 26 </i>	1230
<i>atha mām sarvabhūtēṣu bhūtātmānaṃ kṛtālayam </i>	
<i>arhayēddānamānābhyām maitryābhinnēna cakṣuṣā 27 </i>	1231

- jīvāḥ śrēṣṭhā hyajīvānāṃ tataḥ prāṇabhṛtaḥ śubhē |
tataḥ sacittāḥ pravarāstataścēndriyavṛttayaḥ || 28 || 1232
- tatrāpi sparśavēdibhyaḥ pravarā rasavēdinaḥ |
tēbhyō gandhavidāḥ śrēṣṭhāstataḥ śabdavidō varāḥ || 29 || 1233
- rūpabhēdavidastatra tataścōbhayatōdataḥ |
tēṣāṃ bahupadāḥ śrēṣṭhāścatuspādastatō dvipāt || 30 || 1234
- tatō varṇāśca catvārastēṣāṃ brāhmaṇa uttamāḥ |
brāhmaṇēṣvapi vēdajñō hyarthajñō'bhyadhikastataḥ || 31 || 1235
- arthajñātsaṃśayacchēttā tataḥ śrēyān svakarmakṛt |
muktasaṅgastatō bhūyānadōgdhā dharmamātmanāḥ || 32 || 1236
- tasmānmayyarpitāśēṣakriyārthātmā nirantaraḥ |
mayyarpitātmanāḥ puṃsō mayi sannyastakarmanāḥ |
na paśyāmi param bhūtamakartuḥ samadarśanāt || 33 || 1237
- manasaitāni bhūtāni praṇamēdbahu mānayan |
īśvarō jīvakalayā praviṣṭō bhagavāniti || 34 || 1238
- bhaktiyōgaśca yōgaśca mayā mānavyudīritaḥ |
yayōrēkatarēṇaiva puruṣaḥ puruṣaṃ vrajēt || 35 || 1239
- ētadbhagavatō rūpaṃ brahmaṇaḥ paramātmanāḥ |
param pradhānaṃ puruṣaṃ daivaṃ karmavicēṣṭitam || 36 || 1240
- rūpabhēdāspadaṃ divyaṃ kāla ityabhidhīyatē |
bhūtānāṃ mahadādīnāṃ yatō bhinnadṛśāṃ bhayaṃ || 37 || 1241

- yō'ntaḥ praviśya bhūtāni bhūtairattyakhilāśrayaḥ |*
sa viṣṇvākhyō'dhiyajñō'sau kālāḥ kalayatāṃ prabhuḥ || 38 || 1242
- na cāsyā kaściddayitō na dvēṣyō na ca bāndhavaḥ |*
āviśatyapramattō'sau pramattaṃ janamantakṛt || 39 || 1243
- yadbhayādvāti vātō'yaṃ sūryastapati yadbhayāt |*
yadbhayādvarṣatē dēvō bhagaṇō bhāti yadbhayāt || 40 || 1244
- yadvanaspatayō bhītā latāścauṣadhibhiḥ saha |*
svē svē kālē'bhiḡrḥṇanti puṣpāṇi ca phalāni ca || 41 || 1245
- sravanti saritō bhītā nōtsarpatyudadhiryataḥ |*
agnirindhē sagiribhirbhūrna majjati yadbhayāt || 42 || 1246
- nabhō dadāti śvasatāṃ padaṃ yanniyamādadaḥ |*
lōkaṃ svadēhaṃ tanutē mahān saptabhirāvṛtam || 43 || 1247
- guṇābhimāninō dēvāḥ sargādiṣvasya yadbhayāt |*
vartantē'nuyugaṃ yēṣāṃ vaśa ētaccarācaram || 44 || 1248
- sō'nantō'ntakaraḥ kālō'nādirādikṛdavyayaḥ |*
janaṃ janēna janayanmārayanmṛtyunāntakam || 45 || 1249
- || iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
 tṛtīyaskandhē kāpilēyōpākhyānē ēkōnatrimśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē triṃśō'dhyāyaḥ ॥

kapila uvāca

tasyaitasya janō nūnaṃ nāyaṃ vēdōruvikramam ।

kālyamānō'pi balinō vāyōriva ghanāvaliḥ ॥ 1 ॥

1250

yaṃ yamarthamupādattē duḥkhēna sukhahētavē ।

taṃ taṃ dhunōti bhagavān pumāñchōcati yatkr̥tē ॥ 2 ॥

1251

yadadhruvasya dēhasya sānubandhasya durmatiḥ ।

dhruvāṇi manyatē mōhād gr̥hakṣētravasūni ca ॥ 3 ॥

1252

janturvai bhava ētasmin yāṃ yāṃ yōnimanuvrajēt ।

tasyāṃ tasyāṃ sa labhatē nirvṛtiṃ na virajyatē ॥ 4 ॥

1253

narakasthō'pi dēhaṃ vai na pumāṃstyaktumicchatī ।

nārakyāṃ nirvṛtau satyāṃ dēvamāyāvīmōhitaḥ ॥ 5 ॥

1254

ātmajāyāsutāgārapaśudraviṇabandhuṣu ।

nirūḍhamūlahṛdaya ātmānaṃ bahu manyatē ॥ 6 ॥

1255

sandahyamānasarvāṅga ēśāmudvahanādhinā ।

karōtyavirataṃ mūḍhō duritāni durāśayaḥ ॥ 7 ॥

1256

ākṣiptātmēndriyaḥ strīṇāmasatīnāṃ ca māyayā rahōracitayā'lāpaiḥ śīsūnāṃ kalabhāṣiṇām 8	1257
grhēṣu kūṭadharmēṣu duḥkhatantrēṣvatandritaḥ kurvanduhkhapratīkāraṃ sukhavanmanyatē grhī 9	1258
arthairāpāditairgurvyā hiṃsayētastataśca tān puṣṇāti yēṣāṃ pōṣeṇa śēṣabhugyātyadhaḥ svayam 10	1259
vārtāyāṃ lupyamānāyāmārabdhāyāṃ punaḥ punaḥ lōbhābhibhūtō niḥsattvaḥ parārthē kurutē sprhām 11	1260
kuṭumbabharanākālpō mandabhāgyō vṛthōdyamaḥ śriyā vihīnaḥ kṛpaṇō dhyāyañchvasiti mūḍhadhīḥ 12	1261
ēvaṃ svabharanākālpaṃ tatkalatrādayastathā nāndriyantē yathāpūrvam kīnāśā iva gōjaram 13	1262
tatrāpyajātanīrvēdō bhriyamāṇaḥ svayambhṛtaiḥ jarayōpāttavairūpyō maraṇābhīmukhō grhē 14	1263
āstē'vamatyōpanyastaṃ grhapāla ivāharan āmayāvyapradīptāgniralpāhārō'lpacēṣṭitaḥ 15	1264
vāyunōtkramatōttāraḥ kaphasaṃruddhanāḍikaḥ kāsaśvāsakṛtāyāsaḥ kaṇṭhē ghuraghurāyatē 16	1265
śayānaḥ pariśōcadbhiḥ parivītaḥ svabandhubhiḥ vācyamānō'pi na brūtē kālapāśavaśaṃ gataḥ 17	1266
ēvaṃ kuṭumbabharanē vyāpṛtātmājitēndriyaḥ mriyatē rudatāṃ svānāmuruvēdanayāstadhīḥ 18	1267

- yamadūtau tadā prāptau bhīmau sarabhasēkṣaṇau |
sa dṛṣṭvā trastahr̥dayaḥ śakṛnmūtraṃ vimuñcati || 19 || 1268
- yātanādēha āvr̥tya pāsairbaddhvā galē balāt |
nayatō dīrghamadhvānaṃ daṇḍyaṃ rājabhaṭā yathā || 20 || 1269
- tayōrnirbhinnahr̥dayastarjanairjātavēpathuḥ |
pathi śvabhirbhakṣyamāṇa ārtō'ghaṃ svamanusmaran || 21 || 1270
- kṣuttr̥tparītō'rkadavānalānilaiḥ
santapyamānaḥ pathi taptavālukē |
kṛcchrēṇa pr̥sthē kaśayā ca tāḍita -
ścalatyaśaktō'pi nirāśramōdakē || 22 || 1271
- tatra tatra patañchrāntō mūrccitaḥ punarutthitaḥ |
pathā pāpīyasā nīstamasā yamasādanam || 23 || 1272
- yōjanānāṃ sahasrāṇi navatiṃ nava cādhvanaḥ |
tribhirmuhūrtairdvābhyāṃ vā nītaḥ prāpnōti yātanāḥ || 24 || 1273
- ādīpanaṃ svagātrāṇāṃ vēṣṭayitvōlmukādibhiḥ |
ātmamāṃsādanam kvāpi svakṛttaṃ paratō'pi vā || 25 || 1274
- jīvataścāntrābhyuddhāraḥ śvagṛdhrairyamasādanē |
sarpavṛścikadaṃśādyairdaśadbhiścātmavaiśasam || 26 || 1275
- kṛntanaṃ cāvayavaśō gajādibhyō bhidāpanam |
pātanaṃ giriśṛṅgēbhyō rōdhanam cāmbugartayoḥ || 27 || 1276
- yāstāmisrāndhatāmistrā rauravādyāśca yātanāḥ |
bhuñktē narō vā nārī vā mithaḥ saṅgēna nirmitāḥ || 28 || 1277

atraiva narakāḥ svarga iti mātāḥ pracakṣatē |
yā yātanā vai nārakyastā ihāpyupalakṣitāḥ || 29 || 1278

ēvaṁ kuṭumbaṁ bibhrāṇa udarambhara ēva vā |
visṛjyēhōbhayaṁ prētya bhuñktē tatphalamīdṛśam || 30 || 1279

ēkaḥ prapadyatē dhvāntaṁ hitvēdaṁ svakalēvaram |
kuśalētarapāthēyō bhūtadrōhēṇa yad bhṛtam || 31 || 1280

daivēnāsāditāṁ tasya śamalaṁ nirayē pumān |
bhuñktē kuṭumbapōṣasya hṛtavitta ivāturaḥ || 32 || 1281

kēvalēna hyadharmēṇa kuṭumbabharaṇōtsukaḥ |
yāti jīvō'ndhatāmisraṁ caramaṁ tamasaḥ padam || 33 || 1282

adhastānnaralōkasya yāvatīryātanādayaḥ |
kramaśaḥ samanukramya punaratrāvrajēcchuciḥ || 34 || 1283

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṁsyāṁ saṁhitāyāṁ
tṛtīyaskandhē kāpilēyōpākhyānē karmavipākō nāma triṁśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē niḡamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē ēkatrimśō'dhyāyaḥ ॥

śrībhagavānuvāca

karmaṇā daivanētrēṇa janturdēhōpapattayē |

striyāḥ praviṣṭa udaraṃ puṃsō rētaḥ kaṇāśrayaḥ || 1 ||

1284

kalalaṃ tvēkarātrēṇa pañcarātrēṇa budbudam |

daśāhēna tu karkandhūḥ pēśyaṇḍaṃ vā tataḥ param || 2 ||

1285

māsēna tu śirō dvābhyāṃ bāhvaṅghryādyāṅgavigrahaḥ |

nakhalōmāsthicarmāṇi liṅgacchidrōdbhavastribhiḥ || 3 ||

1286

caturbhir dhātavaḥ sapta pañcabhiḥ kṣuttr̥ḍudbhavaḥ |

ṣaḍbhir jarāyūṇā vītaḥ kuṣṣau bhrāmyati dakṣiṇē || 4 ||

1287

mātur jagdhānnapānādyairēdhaddhāturasammatē |

śētē viṇmūtrayōrgartē sa janturjantusambhavē || 5 ||

1288

kṛmibhiḥ kṣatasarvāṅgaḥ saukumāryātpratikṣaṇam |

mūrcchāmāpnōtyuruklēsastatratyaiḥ kṣudhitairmuhuh || 6 ||

1289

kaṭutīkṣṇōṣṇalavaṇarūkṣāmlādibhirulbaṇaiḥ |

mātr̥bhuktairupasprṣṭaḥ sarvāṅgōtthitavēdanaḥ || 7 ||

1290

- ulbēna saṁvṛtastasminnantraīśca bahirāvṛtaḥ |*
āstē kṛtvā śīraḥ kukṣau bhugnapṛṣṭhaśirōdharah || 8 || 1291
- akalpaḥ svāṅgacēṣṭāyāṁ śakunta iva pañjarē |*
tatra labdhasmṛtirdaivātkarma janmaśatōdbhavam |
smarandīrghamanucchvāsaṁ śarma kiṁ nāma vindatē || 9 || 1292
- ārabhya saptamānmāsāllabdhabōdhō'pi vēpitaḥ |*
naikatrāstē sūtivātaiṛviṣṭhābhūṛiva sōdaraḥ || 10 || 1293
- nāthamāna ṛṣirbhītaḥ saptavadhriḥ kṛtāñjaliḥ |*
stuvīta taṁ viklavayā vācā yēnōdarē'rpitaḥ || 11 || 1294
- janturuvāca*
tasyōpasannamavitum jagadicchayātta -
nānātanōrbhuvi calaccaraṇāravindam |
sō'haṁ vrajāmi śaraṇaṁ hyakutōbhayaṁ mē
yēnēdrśī gatiradarśyasatō'nurūpā || 12 || 1295
- yastvatra baddha iva karmabhirāvṛtātmā*
bhūtēndriyāśayamayīmavalambya māyām |
āstē viśuddhamavikāramakhaṇḍabōdha -
mātapyamānahṛdayē'vasitaṁ namāmi || 13 || 1296
- yaḥ pañcabhūtaracitē rahitaḥ śarīrē -*
cchannō yathēndriyaguṇārthacidātmakō'ham |
tēnāvikuṇṭhamahimānamṛṣiṁ tamēnaṁ
vandē paraṁ prakṛtipūruṣayōḥ pumāṁsam || 14 || 1297

yanmāyayōrugūṇakarmanibandhanē'smin
 sāṃsārikē pathi caramstadabhiśramēṇa |
 naṣṭasmṛtiḥ punarayaṃ pravṛṇīta lōkaṃ
 yuktyā kayā mahadanugrahamantarēṇa || 15 ||

1298

jñānaṃ yadētadadadhātkatamaḥ sa dēva -
 straikālikam sthiracarēṣvanuvartitāmśaḥ |
 taṃ jīvakarmapadavīmanuvartamānā -
 stāpatrayōpaśamanāya vayaṃ bhajēma || 16 ||

1299

dēhyanyadēhavivarē jaṭharāgnināsṛg -
 viṇmūtrakūpapatitō bhṛśataptadēhaḥ |
 icchannitō vivasitum gaṇayan svamāsān
 nirvāsyatē kṛpaṇadhīrbhagavan kadā nu || 17 ||

1300

yēnēdṛśīm gatimasau daśamāsyā īśa
 saṅgrāhitaḥ purudayēna bhavādṛśēna |
 svēnaiva tuṣyatu kṛtēna sa dīnanāthaḥ
 kō nāma tatprati vināñjalimasya kuryāt || 18 ||

1301

paśyatyayaṃ dhiṣaṇayā nanu saptavadhriḥ
 śārīrakē damaśarīryaparaḥ svadēhē |
 yatsṛṣṭayā'saṃ tamahaṃ puruṣaṃ purāṇaṃ
 paśyē bahirhṛdi ca caityamiva pratītam || 19 ||

1302

sō'haṃ vasannapi vibhō bahuduḥkhavāsaṃ
 garbhānna nirjigamiṣē bahirandhakūpē |
 yatrōpayātamupasarpati dēvamāyā
 mithyāmatiryanadanu saṃsṛticakramētat || 20 ||

1303

<i>tasmādahaṃ vigataviklava uddhariṣya</i> <i>ātmānamāśu tamasaḥ suhrdā'tmanaiva </i> <i>bhūyō yathā vyasanamētadanēkarandhraṃ</i> <i>mā mē bhaviṣyadupasāditaviṣṇupādaḥ 21 </i>	1304
<i>kapila uvāca</i> <i>ēvaṃ kṛtamatirgarbhē daśamāsyah stuvannṛṣiḥ </i> <i>sadyah kṣipatyavācīnaṃ prasūtyai sūtimārutaḥ 22 </i>	1305
<i>tēnāvasṛṣṭaḥ sahasā kṛtvāvāk śira āturaḥ </i> <i>vinīṣkrāmati kṛcchrēṇa nirucchvāsō hatasmṛtiḥ 23 </i>	1306
<i>patitō bhuvyasṛṇmūtrē viṣṭhābhūriva cēṣṭatē </i> <i>rōrūyati gatē jñānē viparītāṃ gatim gataḥ 24 </i>	1307
<i>paracchandaṃ na viduṣā puṣyamāṇō janēna saḥ </i> <i>anabhiprētamāpannaḥ pratyākhyātumanīśvaraḥ 25 </i>	1308
<i>śāyitō'suciparyāṅkē jantuḥ svēdajadūṣitē </i> <i>nēśaḥ kaṇḍūyanē'ṅgānāmāsanōtthānacēṣṭanē 26 </i>	1309
<i>tudantyāmatvacam daṃśā maśakā matkuṇādayaḥ </i> <i>rudantaṃ vigatajñānaṃ kṛmayah kṛmikaṃ yathā 27 </i>	1310
<i>ityēvaṃ śaiśavaṃ bhuktvā duḥkhaṃ paugaṇḍamēva ca </i> <i>alabdhābhīpsitō'jñānādiddhamanyuḥ śucārpitaḥ 28 </i>	1311
<i>saha dēhēna mānēna vardhamānēna manyunā </i> <i>karōti vigrahaṃ kāmī kāmīṣvantāya cātmanaḥ 29 </i>	1312

<i>bhūtaiḥ pañcabhirārabdhē dēhē dēhyabudhō'sakṛt </i> <i>ahaṃmamētyasadgrāhaḥ karōti kumatirmatim 30 </i>	1313
<i>tadartham kurutē karma yadbaddhō yāti saṃsṛtim </i> <i>yō'nuyāti dadatklēśamavidyākarmabandhanaḥ 31 </i>	1314
<i>yadyasadbhiḥ pathi punaḥ śīśnōdarakṛtōdyamaiḥ </i> <i>āsthītō ramatē jantustamō viśati pūrvavat 32 </i>	1315
<i>satyaṃ śaucaṃ dayā maunaṃ</i> <i>buddhiḥ śrīrhrīryaśaḥ kṣamā </i> <i>śamō damō bhagaścēti</i> <i>yatsaṅgādyāti saṅkṣayam 33 </i>	1316
<i>tēṣvaśāntēṣu mūḍhēṣu khaṇḍitātmasvasādhuṣu </i> <i>saṅgaṃ na kuryācchōcyēṣu yōṣitkrīḍāmṛgēṣu ca 34 </i>	1317
<i>na tathāsyā bhavēnmōhō bandhaścānyaprasaṅgataḥ </i> <i>yōṣitsaṅgādyathā puṃsō yathā tatsaṅgisaṅgataḥ 35 </i>	1318
<i>prajāpatiḥ svāṃ duhitaraṃ dṛṣṭvā tadrūpadharṣitaḥ </i> <i>rōhidbhūtāṃ sō'nvadhāvadṛkṣarūpī hatatrapaḥ 36 </i>	1319
<i>tatsṛṣṭasṛṣṭasṛṣṭēṣu kō nvakhaṇḍitadhīḥ pumān </i> <i>ṛṣiṃ nārāyaṇamṛtē yōṣinmayyēha māyayā 37 </i>	1320
<i>balaṃ mē paśya māyāyāḥ strīmayyā jayinō diśām </i> <i>yā karōti padākrāntān bhrūvijṛmbhēṇa kēvalam 38 </i>	1321
<i>saṅgaṃ na kuryātpramadāsu jātu</i> <i>yōgasya pāraṃ paramārurukṣuḥ </i>	

matsēvayā pratilabdhātmalābhō

vadanti yā nirayadvāramasya || 39 ||

1322

yōpayāti śanairmāyā yōṣiddēvavinirmitā |

tāmīkṣētātmanō mṛtyum tṛṇaiḥ kūpamivāvṛtam || 40 ||

1323

yām manyatē patiṃ mōhānmanmāyāmṛṣabhāyatīm |

strītvam strīsaṅgataḥ prāptō vittāpatyagrhapradam || 41 ||

1324

tāmātmanō vijānīyātpatyapatyagrḥātmakam |

daivōpasāditam mṛtyum mṛgayōrgāyanam yathā || 42 ||

1325

dēhēna jīvabhūtēna lōkāllōkamanuvrajan |

bhuñjana ēva karmāṇi karōtyaviratam pumān || 43 ||

1326

jīvō hyasyānugō dēhō bhūtēndriyamanōmayah |

tannirōdhō'sya maraṇamāvirbhāvastu sambhavaḥ || 44 ||

1327

dravyōpalabdhisthānasya dravyēkṣāyōgyatā yadā |

tatpañcatvamahammānādutpattirdravyadarśanam || 45 ||

1328

yathākṣṇōrdravyāvayavadarśanāyōgyatā yadā |

tadaiva cakṣuṣō draṣṭurdraṣṭṛtvāyōgyatānayōḥ || 46 ||

1329

tasmānna kāryaḥ santrāsō na kārpaṇyam na sambhramaḥ |

buddhvā jīvagatiṃ dhīrō muktasaṅgaścarēdiha || 47 ||

1330

samyagdarśanayā buddhyā yōgavairāgyayuktayā |

māyāviracitē lōkē carēnnyasya kalēvaram || 48 ||

1331

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyām saṃhitāyām

tṛtīyaskandhē kāpilēyōpākhyānē jīvagatirnāmaikatrīṃśō'dhyāyaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē dvātriṃśō'dhyāyaḥ ॥

kapila uvāca

atha yō gṛhamēdhīyānd -

harmānēvāvasan gṛhē |

kāmamarthaṃ ca dharmān svān

dōgdhi bhūyaḥ piparti tān || 1 ||

1332

sa cāpi bhagavaddharmātkāmamūḍhaḥ parāṇmukhaḥ |

yajatē kratubhirdēvān pitṛṃśca śraddhayānvitaḥ || 2 ||

1333

tacchraddhayākrāntamatiḥ pitṛdēvavrataḥ pumān |

gatvā cāndramasaṃ lōkaṃ sōmapāḥ punarēṣyati || 3 ||

1334

yadā cāhīndraśayyāyāṃ śētē'nantāsanō hariḥ |

tadā lōkā layaṃ yānti ta ētē gṛhamēdhinām || 4 ||

1335

yē svadharmānna duhyanti dhīrāḥ kāmārthahētavē |

niḥsaṅgā nyastakarmāṇaḥ praśāntāḥ śuddhacētasāḥ || 5 ||

1336

nivṛttidharmanīratā nirmamā nirahaṅkṛtāḥ |

svadharmākhyēna sattvēna pariśuddhēna cētasā || 6 ||

1337

- sūryadvārēṇa tē yānti puruṣaṃ viśvatōmukham |
parāvarēśaṃ prakṛtimasyōtpattyantabhāvanam || 7 || 1338
- dviparārdhāvasānē yaḥ pralayō brahmaṇastu tē |
tāvadadhyāsatē lōkaṃ parasya paracintakāḥ || 8 || 1339
- kṣmāmbhō'nalānilaviyanmana indriyārtha -
bhūtādibhiḥ parivṛtaṃ pratisaṅjihīṛṣuḥ |
avyākṛtaṃ viśati yarhi guṇatrayātmā
kālaṃ parākhyamanubhūya paraḥ svayambhūḥ || 9 || 1340
- ēvaṃ parētya bhagavantamanupraviṣṭā
yē yōginō jitamarunmanasō virāgāḥ |
tēnaiva sākamamṛtaṃ puruṣaṃ purāṇaṃ
brahma pradhānamupayāntyagatābhimānāḥ || 10 || 1341
- atha taṃ sarvabhūtānāṃ hrtpadmēṣu kṛtālayam |
śrutānubhāvaṃ śaraṇaṃ vraja bhāvēna bhāmini || 11 || 1342
- ādyaḥ sthiracarāṇāṃ yō vēdagarbhaḥ saharṣibhiḥ |
yōgēśvaraiḥ kumārādyaiḥ siddhairyōgapravartakaiḥ || 12 || 1343
- bhēdadṛṣṭyābhimānēna niḥsaṅgēnāpi karmaṇā |
kartṛtvātsaguṇaṃ brahma puruṣaṃ puruṣarṣabham || 13 || 1344
- sa saṃsṛtya punaḥ kālē kālēnēśvaramūrtinā |
jātē guṇavyatikarē yathāpūrvam prajāyatē || 14 || 1345
- aiśvaryaṃ pāramēṣṭhyaṃ ca tē'pi dharmavinirmitam |
niṣēvya punarāyānti guṇavyatikarē sati || 15 || 1346

yē tvihāśaktamanasaḥ karmasu śraddhayānvitāḥ kurvantyapraṭiṣiddhāni nityānyapi ca kṛtsnaśaḥ 16	1347
rajasā kuṇṭhamanasaḥ kāmātmānō'jitēndriyāḥ pitṛn yajantyanudinaṃ grhēṣvabhiratāśayāḥ 17	1348
traivargikāstē puruṣā vimukhā harimēdhasaḥ kathāyāṃ kathanīyōruvikramasya madhudviṣaḥ 18	1349
nūnaṃ daivēna vihatā yē cācyutakathāsudhām hitvā śṛṇvantyasadgāthāḥ purīṣamiva viḍbhujāḥ 19	1350
dakṣiṇēna pathāryamṇaḥ pitṛlōkaṃ vrajanti tē prajāmanu prajāyantē śmaśānāntakriyākṛtaḥ 20	1351
tatastē kṣiṇasukṛtāḥ punarlōkamimaṃ sati patanti vivaśā dēvaiḥ sadyō vibhramṣitodayāḥ 21	1352
tasmāttvaṃ sarvabhāvēna bhajasva paramēṣṭhinam tadguṇāśrayayā bhaktyā bhajanīyapadāmbujam 22	1353
vāsudēvē bhagavati bhaktiyōgaḥ prayōjitaḥ janayatyāśu vairāgyaṃ jñānaṃ yadbrahmadarśanam 23	1354
yadāśya cittamarthēṣu samēṣvīndriyavṛttibhiḥ na viḡrhnāti vaiṣamyam priyamapriyamityuta 24	1355
sa tadaivātmanā'tmānaṃ niḥsaṅgaṃ samadarśanam hēyōpādēyarahitamārūḍhaṃ padamīkṣatē 25	1356
jñānamātraṃ param brahma paramātmēśvaraḥ pumān drśyādibhiḥ pṛthagbhāvairbhagavānēka īyatē 26	1357

<i>ētāvānēva yōgēna samagrēṇēha yōginah </i> <i>yujiyatē'bhimatō hyarthō yadasaṅgastu kṛtsnaśaḥ 27 </i>	1358
<i>jñānamēkaṃ parācīnairindriyairbrahmanirguṇam </i> <i>avabhātyartharūpēṇa bhrāntyā śabdādidharminā 28 </i>	1359
<i>yathā mahānahaṃrūpastrivṛtpañcavidhaḥ svarāt </i> <i>ēkādaśavidhastasya vapuraṇḍaṃ jagadyataḥ 29 </i>	1360
<i>ētadvai śraddhayā bhaktyā yōgābhyāsēna nityaśaḥ </i> <i>samāhitātmā niḥsaṅgō viraktyā paripaśyati 30 </i>	1361
<i>ityētatkathitaṃ gurvi jñānaṃ tadbrahmadarśanam </i> <i>yēnānubuddhyatē tattvaṃ prakṛtēḥ puruṣasya ca 31 </i>	1362
<i>jñānayōgaśca manniṣṭhō nairguṇyō bhaktilakṣaṇaḥ </i> <i>dvayōrapyēka ēvārthō bhagavacchabdalakṣaṇaḥ 32 </i>	1363
<i>yathēndriyaiḥ pṛthagdvārairarthō bahuguṇāśrayaḥ </i> <i>ēkō nānēyatē tadvadbhagavān sāstravartmabhiḥ 33 </i>	1364
<i>kriyayā kratubhirdānaistapaḥsvādhyāyamarśanaiḥ </i> <i>ātmēndriyajayēnāpi sannyāsēna ca karmaṇām 34 </i>	1365
<i>yōgēna vividhāṅgēna bhaktiyōgēna caiva hi </i> <i>dharmēṇōbhayacihnēna yaḥ pravṛttinivṛttimān 35 </i>	1366
<i>ātmatattvāvabōdhēna vairāgyēṇa dṛḍhēna ca </i> <i>īyatē bhagavānēbhiḥ saṅguṇō nirguṇaḥ svadṛk 36 </i>	1367
<i>prāvōcaṃ bhaktiyōgasya svarūpaṃ tē caturvidham </i> <i>kālasya cāvvyaktaḡatēryō'ntardhāvati jantuṣu 37 </i>	1368

<i>jīvasya saṃsṛtīrbahvīravidyākarmanirmītāḥ </i>	
<i>yāsvaṅga praviśannātmā na vēda gatimātmanaḥ 38 </i>	1369
<i>naitatkhalāyōpadiśēnnāvinītāya karhicit </i>	
<i>na stabdhāya na bhinnāya naiva dharmadhvajāya ca 39 </i>	1370
<i>na lōlupāyōpadiśēna gṛhārūḍhacētasē </i>	
<i>nābhaktāya ca mē jātu na madbhaktadviṣāmapī 40 </i>	1371
<i>śraddadhānāya bhaktāya vinītāyānasūyavē </i>	
<i>bhūtēṣu kṛtamaitrāya śuśrūṣābhīratāya ca 41 </i>	1372
<i>bahirjātavirāgāya śāntacittāya dīyatām </i>	
<i>nirmatsarāya śucayē yasyāhaṃ prēyasām priyaḥ 42 </i>	1373
<i>ya idaṃ śṛṇuyādamba śraddhayā puruṣaḥ sakṛt </i>	
<i>yō vābhīdhattē maccittaḥ sa hyēti padavīm ca mē 43 </i>	1374
<i> iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyām saṃhitāyām tṛtīyaskandhē kāpilēyē dvātriṃśō'dhyāyaḥ </i>	

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ tṛtīyaskandhē trayastrimśō'dhyāyaḥ ॥

maitrēya uvāca

ēvaṃ niśamya kapilasya vacō janitrī
sā kardamasya dayitā kila dēvahūtiḥ |
visrastamōhapaṭalā tamabhipraṇamya
tuṣṭāva tattvaviṣayāṅkitasiddhibhūmim ॥ 1 ॥

1375

dēvahūtiruvāca

athāpyajō'ntaḥ salilē śayānaṃ
bhūtēndriyārthātmamayaṃ vapustē |
guṇappravāhaṃ sadaśēṣabījaṃ
dadhyau svayaṃ yajjaṭharābjajātaḥ ॥ 2 ॥

1376

sa ēva viśvasya bhavān vidhattē
guṇappravāhēṇa vibhaktavīryaḥ |
sargādyanīhō'vitathābhisandhi -
rātmēśvarō'tarkyasahasraśaktiḥ ॥ 3 ॥

1377

sa tvaṃ bhṛtō mē jaṭharēṇa nātha
kathaṃ nu yasyōdara ētadāsīt |
viśvaṃ yugāntē vaṭapatra ēkaḥ
śētē sma māyāśiśuraṅghripānaḥ ॥ 4 ॥

1378

tvam dēhatantraḥ praśamāya pāpmanāṃ
 nidēśabhājāṃ ca vibhō vibhūtayē |
 yathāvatārāstava sūkarādaya -
 stathāyamapyātmapathōpalabdhayē || 5 ||

1379

yannāmadhēyaśravaṇānukīrtanād
 yatprahvaṇādyatsmaraṇādapi kvacit |
 śvādō'pi sadyaḥ savanāya kalpatē
 kutaḥ punastē bhagavannu darśanāt || 6 ||

1380

ahō bata śvapacō'tō garīyān
 yajjihvāgrē vartatē nāma tubhyam |
 tēpustapastē juhuvuḥ sasnurāryā
 brahmānūcurnāma grṇanti yē tē || 7 ||

1381

taṃ tvāmahaṃ brahma paraṃ pumāṃsaṃ
 pratyaksrōtasyātmani saṃvibhāvyam |
 svatējasā dhvastaguṇapravāhaṃ
 vandē viṣṇuṃ kapilaṃ vēdagarbham || 8 ||

1382

maitrēya uvāca
 īḍitō bhagavānēvaṃ kapilākhyāḥ paraḥ pumān |
 vācāviklavayētyāha mātaraṃ mātṛvatsalaḥ || 9 ||

1383

kapila uvāca
 mārgeṇānēna mātastē susēvyēnōditēna mē |
 āsthītēna parāṃ kāṣṭhāmacirādavarōtsyasi || 10 ||

1384

śraddhatsvaitanmataṃ mahyaṃ
 juṣṭaṃ yadbrahmavādibhiḥ |

yēna māmabhavaṃ yāyā

mṛtyumṛcchantyatadvidaḥ || 11 ||

1385

maitrēya uvāca

iti pradarśya bhagavān satīṃ tāmātmanō gatim |

svamātrā brahmavādīnyā kapilō'numatō yayau || 12 ||

1386

sā cāpi tanayōktēna yōgādēśēna yōgayuk |

tasminnāśrama āpīḍē sarasvatyāḥ samāhitā || 13 ||

1387

abhīkṣṇāvagāhakapīśān jaṭilān kuṭilālakān |

ātmānaṃ cōgratapasā bibhratī cīriṇaṃ kṛśam || 14 ||

1388

prajāpatēḥ kardamasya tapōyōgavijṛmbhitam |

svagārhashtyamanaupamyam prārthyam vaimānikairapi || 15 ||

1389

payahphēnanibhāḥ śayyā dāntā rukmaparicchadāḥ |

āsanāni ca haimāni susparśāstaraṇāni ca || 16 ||

1390

svacchasphaṭikakuḍyēṣu mahāmāraakatēṣu ca |

ratnapradīpā ābhānti lalanāratnasamṃyutāḥ || 17 ||

1391

grhōdyānaṃ kusumitai ramyaṃ bahvamaradrumaiḥ |

kūjadvihaṅgamithunaṃ gāyanmattamadhuvratam || 18 ||

1392

yatra praviṣṭamātmānaṃ vibudhānucarā jaguḥ |

vāpyāmutpalagandhinyāṃ kardamēnōpalālitaṃ || 19 ||

1393

hitvā tadīpsitatamamapyākhaṇḍalayōṣitām |

kiñciccakāra vadaṇaṃ putraviślēṣaṇāturā || 20 ||

1394

vanam pravrajitē patyāvapatyavirahāturā jñātatattvāpyabhūnnaṣṭē vatsē gauriva vatsalā 21	1395
tamēva dhyāyatī dēvamapatyam kapilam harim babhūvāciratō vatsa niḥsprhā tādrśē grhē 22	1396
dhyāyatī bhagavadrūpam yadāha dhyānagōcaram sutaḥ prasannavadanam samastavyastacintayā 23	1397
bhaktipravāhayōgēna vairāgyēṇa balīyasā yuktānuṣṭhānajātēna jñānēna brahmahētunā 24	1398
viśuddhēna tadā'tmānamātmanā viśvatōmukham svānubhūtyā tirōbhūtamāyāguṇaviśēṣaṇam 25	1399
brahmaṇyavasthitamatirbhagavatyātmasaṁśrayē nivṛttajīvāpattitvātkṣīṇaklēśā'ptanirvṛtiḥ 26	1400
nityārūḍhasamādhitvātparāvṛttaguṇabhramā na sasmāra tadā'tmānam svapnē dṛṣṭamivōtthitaḥ 27	1401
taddēhaḥ parataḥ pōṣō'pyakṛśāścādhyasambhavāt babhau malairavacchannaḥ sadhūma iva pāvakaḥ 28	1402
svāṅgam tapōyōgamayam muktakēśam gatāmbaram daivaguptam na bubudhē vāsudēvapraviṣṭadhīḥ 29	1403
ēvam sā kapilōktēna mārgēṇācirataḥ param ātmānam brahma nirvāṇam bhagavantamavāpa ha 30	1404
tadvīrāsītpuṇyatamam kṣētram trailōkyaviśrutam nāmnā siddhapadam yatra sā saṁsiddhimupēyusī 31	1405

tasyāstadyōgavidhutamārtyaṃ martyamabhūtsarit |
srōtasāṃ pravarā saumya siddhidā siddhasēvitā || 32 || 1406

kapilō'pi mahāyōgī bhagavān piturāśramāt |
mātaraṃ samanujñāpya prāgudīcīṃ diśaṃ yayau || 33 || 1407

siddhacāraṇagandharvairmunibhiścāpsarōgaṇaiḥ |
stūyamānaḥ samudrēṇa dattārhaṇanikētaṇaḥ || 34 || 1408

āstē yōgaṃ samāsthāya sāṅkhyācāryairabhiṣṭutaḥ |
trayāṇāmapi lōkānāmupaśāntyai samāhitaḥ || 35 || 1409

ētannigaditaṃ tāta yatprṣṭō'haṃ tavānagha |
kapilasya ca saṃvādō dēvahūtyāśca pāvanaḥ || 36 || 1410

ya idamanuśṛṇōti yō'bhidhattē
kapīlamunērmataamātmayōgagauhyam |
bhagavati kṛtadhīḥ suparṇakētā -
vupalabhatē bhagavatpadāravindam || 37 || 1411

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē vaiyāsikyāmaṣṭādaśasāhasryāṃ
pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ tṛtīyaskandhē kāpilēyōpākhyānē
trayāstrīṃśō'dhyāyaḥ ||